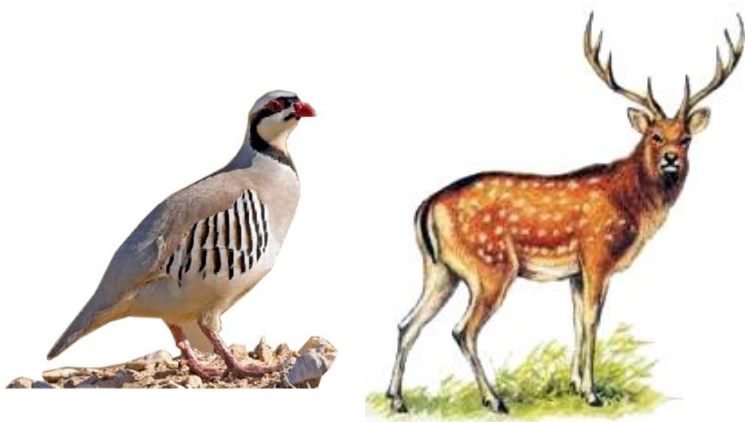

SƏDNİK PAŞA PİRSULTANLI

KƏPƏZİN KƏKLIYI,

MARALI GETMƏ

Gəncə 2013

**Şeirləri toplayanlar: Sədnik Paşa Pirsultanlı və
Qəmbər Şəmşir oğlu Qurbanov**

**Tərtib edən və ön sözün
müəllifi: Sədnik Paşa Pirsultanlı**

Redaktor: Qəmbər Şəmşir oğlu

“Kəpəzin kəkliyi, maralı getmə” 354 səh.

Bu kitab müasirlərinin və özündən sonra gələn aşıqların, el şairlərinin yaradıcılığına güclü təsir göstərən, yüksək sənətkarlıq nümunələri ilə Azərbaycan aşığı şeirinin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayan Ağdabanlı Qurbanın yaradıcılığından bəhs edir. Kitabın 2-ci nəşridir. Burada müqəddimə genişləndirilmiş və bədii tərtibatına xüsusi diqqət yetirilmişdir.

A 470206201
qrif nəşri

M653(07) 200
ISBN N 5-8020-1530-6

II nəşr
Kitabın birinci nəşri 2000
Kitabın ikinci nəşri 2013

Ağdabanlı şair Qurban

Qurban Məşədi Məmmədali oğlu 1859-cu ildə Kəlbəcərin Dəmirçidam kəndində anadan olmuşdur. Dəmirçidam kəndi Göyçənin gədiyində yerləşir. Bu kəndlə aşıqlar vətəni olan Göyçə kəndləri arasında məsafə o qədər də uzaq deyildir. Qocaların dediyinə görə, ən yaxşı Göyçə aşıqları tez-tez bu kəndə gələr, dəmirçidamlıların xeyir işlərində özlərinin sazları və sözləri ilə el-camaatın zövqünü oxşayarmışlar.

Aşıq Qurban həyata göz açarkən ana laylası ilə birlikdə sazın ecazkar səsinə, aşığı zəngülələrini, guşələrini də beşikbaşı nəğmələr, oxumalar yerində eşitmişdir. Məhz buna görə də çox erkən yaşlarından şifahi xalq ədəbiyyatının xeyirxah təsiri ilə hələ ləçəkləri bərkiməmiş qonçə nisbətli poetik sözünün ilk misralarını, bəndlərini düzümləməyə başlamışdır.

Qurbanın uşaqlıq illəri Dəmirçidam kəndində keçmişdir. Aşığın atası Məmmədali kişi, əsasən, əkinçiliklə məşğul imiş. Ancaq

onun dülgərlik peşəsində də səriştəsi varmış. Məmmədali kişi hər iki halal peşəsi ilə ailəsini birtəhər dolandırırırmış. Lakin, bununla belə, o, elmə, savada can atan, övladlarının gələcəyinin qayğısına qalan uzaqgörən bir adam imiş.

Məmmədali kişinin özünün də şeir-sənətə xüsusi marağı olub. O, çoxlu el bayatısı, aşiq qoşması, xüsusilə, ulu babaları Miskin Abdaldan şeirlər və rəvayətlər bilirmiş.

Vaxtında toplanmadığı üçün Miskin Abdalın irsi itib-batmışdır. Lakin, bu el şairi haqqında onu məhəbbətlə yad edən rəvayətlər, nağıllar, əhvalatlar indi də ağızlarda, dillərdə gəzməkdədir. Aşıqlar indi də onun adını ustad sənətkarlar sırasında çəkirlər.

Miskin Abdalın şah əsəri olan “Dağlar” adlı dörd bəndlik qoşması onun adını aşiq poeziyasında əbədiləşdirmişdir. Həmin şeiri nümunə veririk:

Məğribdən məşriqə səf çəkib durub,
Qüdrətdən çəkilib baş-başa dağlar.

İtaət boynuna həmayıl vurub,
Misli-pəsənd, xotkar, xan, paşa dağlar.

Baxıb hökmü yey, dal dürey dükafa,
Gah kükrəyib, gah gəlirsən insafa.
Dey peykarə çəkib, bəyazil əffafə,
Pərvərdin geydirir qumaşa dağlar.

Ağ çeşmənin sərindən car eylər seli,
Yaşıl tirmə qurşar alaca beli.
Zabitə kölgəsi, Dağıstan yeli,
Sədrin səfasıdı həmişə dağlar.

Nəhs illərdən satın aldın nəhs günü,
Çağırdın dumanı, tökdün çiskini.
Gözü yaşlı qoydun Cüda Miskini,
Eylə gülə-gülə tamaşa, dağlar.

Bəlkə də Azərbaycan şifahi və yazılı
ədəbiyyatında sonrakı dövrlərdə onlarla
“Dağlar” rədifli gözəl qoşmaların
yaranmasına həmin şeir təkan vermişdir.

XIX əsrin ikinci yarısının başlanğıcından
etibarən Miskin Abdalın şeirləri Göyçədə

geniş yayılmağa başlayır. Bu, hər şeydən əvvəl, Göyçənin Sarıyaqub kəndində olan “Miskin Abdal ocağı”nın həmin dövrdə molla məktəbinə çevrilməsi ilə əlaqədar olur. Hətta, bu dövrdə Miskin Abdalın üstündə mollalarla aşıqların böyük mübahisəsi başlanır. Mollalar onu xalqa məşhur din xadimi kimi, aşıqlar isə istedadlı el şairi kimi tanıتماğa səy göstərirlər.

Bu illərdə Miskin Abdalın yaradıcılığını öyrənən və hətta ondan təsir alan sənətkarlardan biri də Aşıq Ələsgər olub. Bizcə, Aşıq Ələsgər:

Ələsgərəm, Abdal ollam,
Eşqin girdabında qallam-

-deyərkən, bir tərəfdən də məhz elə Miskin Abdalı öz məsləkindən dönməyən bir sənət aşiqi kimi tanıdığını bildirmək istəmişdir.

Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
Xoşbulaq yaylağı xoş tamaşadı-

-deyən Aşıq Ələsgər Miskin Abdalın “Dağlar” şeirindən gələn “tamaşa” ifadəsini çox yerində, həm də özünəməxsus bir ustalıqla, sezilməz bir şəkildə işlədə bilmişdir.

Demək olar ki, Aşıq Ələsgərin qardaşı oğlu olan məşhur Növrəs İman da bütün varlığı ilə Miskin Abdal yaradıcılığının vurğunu idi:

Yaxşı bəyənmişəm Miskin Abdalı,
Cəm imiş başında huşu-kamalı-

-deyən gənc Növrəs İman onun təsiri ilə bir çox şeirlər yaratmışdır.

Miskin Abdalın şəxsiyyətini, bütün çətinliklərinə baxmayaraq, öyrənməkdə, həyat və yaradıcılığını araşdırmaqda bizim yalnız bir məqsədimiz var idi.

Biz öyrənib bilmək istəyirdik ki, Ağdabanlı Qurbanın öz şeirlərində tez-tez adını çəkdiyi, eyni zamanda, ulu babası kimi tanıdığı və təqdim etdiyi Miskin Abdal, doğrudanmı, tarixi şəxsiyyət olmuşdur?

Bütün bunları araşdırıb dəqiqləşdirmək həm də ona görə vacibdir ki, Ağdabanlı Qurbanın şairlik nöqteyi- nəzərindən nəsil şəcərəsinin hansı əsrdən başlanması da bizim üçün maraqlıdır.

Miskin Abbdalın, doğrudan da, XV-XVI əsrlərdə yaşamış istedadlı bir el sənətkarı olduğu, əldə olan imkanlar daxilində həm özünün şeirləri ilə, həm də Səfəvi dövlətinin başçısı Şah İsmayıl Xətəinin ona verdiyi rəsmi yazılı sənədlə az-çox aydınlaşdırılmışdır.

Məmmədalı kişinin öz babası şair Miskin Abdaldan etdiyi söhbətlər, danışdığı rəvayətlər, əzbər dediyi qoşmalar gənc Qurbana güclü təsir göstərmişdir. Nəhayət, bunlar öz bəhrəsini vermiş, Qurbanın Göyçənin Sarıyaqub kəndindəki Miskin Abbal məktəbinə oxumağa getməsinə səbəb olmuşdur. Beləliklə, XIX əsrin görkəmli el sənətkarı olan Ağdabanlı Qurbanın sənət yolu Göyçədən başlanır. Başqa sözlə, onu da, Ələsgəri də Göyçə mühiti yetişdirmişdir. Yuxarıda xatırladıq ki, gənc Qurban

Kəlbəcərin Dəmirçidam kəndindən Göyçəyə ruhani təhsili almağa gəlmişdi. Həqiqətən də o, iki il Sarıyaqub kəndində molla məktəbində oxuyur. O zaman Göyçə mühiti çox qərribə idi. Molla məktəbində dərs deyən mollalarla aşıqlar arasında ciddi mübarizə başlamışdı.

Akademik Mirzə İbrahimov Aşıq Ələsgərin yaşadığı dövrün sosial-siyasi mənzərəsini elmi-nəzəri baxımdan belə səciyyələndirir: “Aşıq Ələsgərin yaşadığı dövr Azərbaycan tarixinin siyasi mübarizələrlə dolu olan dönüş dövrü idi. Köhnəliklə yeniliyin, orta əsr feodal həyatı və vəziyyəti ilə yeni mütərəqqi görüşlər arasında mübarizələr qızışmışdı”.¹

Bu mübarizə cəmiyyətin digər sferalarında olduğu kimi, köhnəliyin rəmzi olan mollalarla, yeniliyin, mütərəqqi ideyaların carçısı olan aşıqlar arasında da getdikcə kəskinləşirdi. Mollalar el sənətkarlarını xalqın gözündən salmaq üçün

¹ Mirzə İbrahimov. Aşıq poeziyasında realizm. Bakı. 1966, səh 52

onları dinin düşməni, milli musiqi alətimiz olan sazı isə “şeytan əməli” adlandırırdılar.

Aşıqlar da öz növbələrində hər məclisdə fırıldaqçı mollaları ifşa edir, onların həqiqi simasını xalqa tanıdırdılar. O dövrdə Aşıq Musanın “Telli sazın” adlı gəraylısının hər misrası güclü bir sillə kimi yalançı din xadimlərinin ağzının üstünə dəyirdi.

Ay həzərat, gəlin sizə söyləyim,
Bu dünyanın xəyanatı çıxıbdı.
İnsaflar azalıb, mürvət gödəlib,
Qazıların mazarratı çıxıbdı.

Əlimizi aparıbdı sərt ayaz,
Ruzumuz olubdu gündən-günə az.
Molla şeytan olub, axund şeyitbaz,
Məşədi, kalvayı lotu çıxıbdı.

Qoçular, quldurlar qatar taxırlar,
Fəqir-füqəraya yan-yan baxırlar.
Kimi istəsələr vurub yıxırlar,
Beşatanın çataçatı çıxıbdı.

Pristav, naçalnik gələndə kəndə,
Obanı, oymağı vururlar bəndə,
Xərc üstə çoxları düşdü kəməndə,
Qamçıda belinin qatı çıxıbdı.

Gəzirlər havalı ağalar, bəylər,
Çalışır qan-tərdə naxırçı, nöker.
Müxtəsərin deyir Aşıq Ələsgər,
Kovxanın, kattanın zatı çıxıbdı.-

-deyən Aşıq Ələsgər də ikiüzlü din xadimlərinə divan tuturdu. Burada bir incə mətləbi də nəzərdə saxlamaq lazımdır. Nə Aşıq Ələsgər, nə də onun sələfi olan saz-söz ustaları dinin əleyhinə çıxmayıblar. Onlar dindən öz mənafeyi üçün istifadə edən yalançı ruhaniləri tənqid atəsinə tutublar. Klassik aşiq yaradıcılığının, eləcə də, XIX əsr el sənətkarlarının yaradıcılığı müəyyən məqamlarda dini-fəlsəfi fikirlərlə bağlıdır.

Əldə olan məlumata görə, Qurban Sarıyaqubda oxuduğu zaman əmizadələri Molla Hüseynildə qalırmış.

Bütün xəbərdar olanların, tanıyan və şəxsən görənlərin dediklərinə görə, Molla Hüseynin evində tez-tez aşıqlar məclis qurub, çalib-çağırıb, şadlıq edərmişlər. Bunun qəribə sirri orasında imiş ki, Molla Hüseynin arvadı Bəsti böyük xalq sənətkarı Aşıq Ələsgərin qızı olmuşdur.

Molla Hüseynin evi ilə Miskin Adbal məktəbi bir-birinə çox yaxın idi. Molla məktəbində oxuyan uşaqlar gündüzlər ruhani təhsili alır, gecələr isə aşıq məclislərində saza-sözə qulaq asırmışlar. Onlar müəyyən edə bilmirdilər ki, ruhanilərin yolu ilə gedib mollamı, yoxsa Məmmədhüseynin, Ağ Aşığın, Aşıq Alının, Aşıq Musanın, Aşıq Ələsgərin yolu ilə gedib aşıqmı olsunlar? Belə gənclərdən biri də gələcəyin istedadlı şair-aşığı Ağdabanlı Qurban idi. Qurbanın mollaxanadakı tələbəlik illəri haqqında olan xatirələrdə söylənir:

“...Bir gün Qurban xəlvətə çəkilib şeir əzbərləyirmiş. Bunu dərs verən molla görür. Üstünü vurmayıb keçir. Qurban məktəbə gələndə Molla acıqlı-acıqlı soruşur:

-Mənə de görüm, Sarıyaqubda oxuyub molla olmağa gəlibsən, yoxsa aşıq?

-Molla əmi, hər ikisinə nabələdəm. Hansı yaxşı olsa onun da dalınca gedəcəyəm”.²

Molla Hüseynin evindəki ilk görüşdən etibarən Qurban Aşıq Ələsgərə heyran olur. Bu qüdrətli sənətkarın müdrikliyi, əvəzsiz ustalığı Qurbanı gecə-gündüz düşündürür. Müqayisəmiz bir qədər mübaligəli olsa da, Mirzə Şəfi Vazehin ağıllı kəlamları gənc Mirzə Fətəli Axundovu dini yoldan ayırıb həqiqi sənətə qovuşdurduğu kimi, Aşıq Ələsgərin saz çalan mahir barmaqları, şirin ləhcəsi də gənc Qurbanın həyat yolunu həmişəlik olaraq dəyişir.

Molla məktəbində aldığı təhsil onu ruhanilərin arxasınca apara bilməmişdir. Məmmədhüseyn, Aşıq Musa, Ağ Aşıq, Aşıq Alı və Aşıq Ələsgər kimi məşhur söz ustaları yetişdirmiş Göyçə mühiti gənc Qurbanı başqa

² Xatirə 1966-cı ildə Göyçənin Sarıyaqub kəndində Aşıq Ələsgərin qızı Bəstidən öyrənilib yazılmışdır.

səmtə çəkmiş, aşiq sənətinin qüdrətli təsiri ona daha doğma, daha munis görünmüşdür.

Qurban öz arzusuna görə Aşiq Ələsgərlə çox yaxından tanış ola bilmişdir. Onunla dəfələrlə görüşüb, ağıllı nəsihətlərini, hikmətli sözlərini dinləmişdir.

Qurbanın Zodlu Abdulla ilə ilk dostluğu da Sarıyaqub kəndindən başlamış və bu dostluq sonralar daha böyük məzmun kəsb etmişdir. Gənc Qurban yaradıcılığa da ilk dəfə Göyçənin Sarıyaqub kəndində başlamışdır. Ustad aşıqların söz çeşməsi ondan ötrü ilham mənbəyi olmuşdur.

Molla məktəbində aldığı təhsilin, öyrəndiyi savadın da Qurbana böyük köməyi dəymişdir. Şəxsi mütaliə yolu ilə Azərbaycan və fars dillərini yaxşı öyrənən sənətkar klassik Şərq ədəbiyyatını oxumaq imkanı əldə etmiş, Əbdürrəhman Caminin, Nizaminin, Firdovsinin, Sədinin, Hafizin, Ömər Xəyyamın, Nəsiminin, Xətəinin, Füzulinin, Vaqifin və başqa sənətkarların yaradıcılıqları ilə tanış olmuşdur. Deyilənlərə görə, Qurban Ə.Caminin “Yusif və Züleyxa”

əsərinə ürəkdən vurulubmuş. Yaradıcılığında isə Qurban böyük söz ustadı Füzulinin poetik dühasını təqdir edirmiş. “Şeir elmsiz olarsa, özülsüz divara bənzər”-deyirmiş.

Qurbanın savadlı olmasını avtoqraf-əlyazmaları da təsdiq edir. Onun öz əli ilə yazdığı iki böyük şeir dəftəri oğlu Aşıq Şəmşir tərəfindən mühafizə olunub saxlanmışdır.

Qurbanın saza-sözə meyl göstərməsində, onda bu təsirin oyanmasında Aşıq Ələsgərin xidməti əvəzsizdir. Lakin sonralar bu təsir qarşılıqlı olmuşdur. Belə ki, Qurban Aşıq Ələsgəri, Aşıq Bəstini, Sənətkar Abdullanı, Növrəs İmanı və başqalarını klassik ədəbiyyat xəzinəsi ilə yaxından tanış etmiş, dilimizdə işlənən ərəb-fars mənşəli sözləri onlara yeri düşdükcə izah etmişdir. Aşıq Ələsgərlə Qurbanı ömrü boyu bir-birinə bağlayan, dost edən də bu mənəvi yaxınlıq olmuşdur.

Məlumdur ki, Aşıq Ələsgər dövrünün elmlı, bilikli, qabaqcıl adamları ilə əlaqə saxlayırdı. O, həm də onların savadını,

bacarıqlarını yüksək mənalandırırdı. Qurban da böyük sənətkarın diqqət mərkəzində dayanmışdı.

Qurbanın istedadı, zəkası, yaddaşı, biliyi Aşıq Ələsgəri heyran etmişdi. Təhsil illərindən sonra da Aşıq Ələsgər Qurbanı unutmamış, onların şəxsi yaxınlığı ailəvi dostluğa çevrilmişdir. Aşıq Ələsgər onda olan qabiliyyəti qabaqcadan görə bilmişdi.

Ağdabanlı Qurban özünün söy-kökünü böyük el sənətkarı azman ozan Miskin Abdala bağladığından vaxtı ilə Miskin Abdalın Dağıstanı gəzib dolaşdığı üçün doğma kəndi Dəmirçidamı “Bala Dağıstan”, özünü isə “Bala Dağıstanlı” adlandırmış və bu təxəllüslə bir neçə qoşma da yazmışdır.

Dəmiçidam kəndinin yaşlı adamları indi də onu Qurbanın qoyduğu adla-“Bala Dağıstan” adlandırırlar. Nəsil-nəcabətinin doğma elindən ayrı düşməsi, ulu babası Miskin Abdalın taleyi və s. bəzən Qurbanın kədərinə səbəb olur. Bu hiss onun “Bala Dağıstanlı” təxəllüsü ilə yazdığı şeirlərdə özünü daha qabarıq büruzə verir:

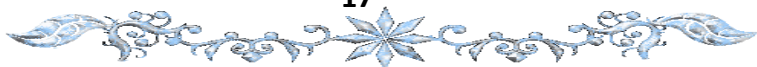

Ayrı düşən mahalınan, elinən,
Həsret qalan aylarınan, ilinən,
Qəm-vərəmdən bağı şan-şan dəlinən,
Bala Dağıstanlı Qurban mənəm, mən.

Lakin, Qurban yaradıcılıqda bir nöqtədə dayanıb durmur, dövrün təhsil görmüş bu istedadlı sənətkarı addım-addım irəliləyir, böyük klassikləri oxuyur. Molla Pənah Vəqifin məhəbbət lirikasını, xüsusilə, sevir və onlardan böyük ustalıqla sənət şirəsi çəkir.

Qurban bir tərəfdən folklora, o biri tərəfdən də yazılı ədəbiyyata bağlı idi. Hər iki yaradıcılıq qaynağı onun dünyagörüşünün formalaşmasında və yüksək sənətkarlıq bacarığına yiyələnməsində böyük rol oynamışdır.

Çox keçmir ki, Qurban bitkin gəraylılar və qoşmalar müəllifi kimi şöhrət qazanır. Onun sevgilisi Səlbəyə həsr etdiyi “Getmə” qoşması, “Üstündən” gəraylısı dillər

əzbəri olur. Qurban təkcə bu iki şeirlə özünə
çoxlu pərəstişkarlar tapır.

“Getmə” qoşması sözün həqiqi
mənasında aşiq poeziyasının ən qiymətli və
nadir incilərindəndir:

Gözəllər karvanı yola düzüldü,
Kəpəzin kəkliyi, maralı, getmə.
Gözlərin süzüldü, canım üzüldü,
Məni qoyub yaslı, yaralı getmə.

Bir dərd ürəyimdə var üzdü canım,
Bir də qəsd eylədi yar, üzdü canım.
Bülbüləm, gül üstə xar üzdü canım,
Bir qönçəsən səni xar alı, getmə.

Qurban deyər, dərdin azarım üstə,
Bir də güzar eylə güzarım üstə,
Mən öləndə bir gəl məzarım üstə,
Sən Allah, yar, ötüb aralı getmə.

Qurban sənətdə sözün yerini bilən,
bədiifadələrlə yadda qalan, insan qəlbini
həyəcana və ehtizaza gətirən lövhələr

yaradan bir sənətkardır. Bu qüdrətli el sənətkarının sözləri, obrazlı və poetik qəlibləri necə böyük sərraflıqla şeir boyunda yerbəyer etdiyini “Üstündən” gəraylısında daha aydın görmək olur:

Usta Kərim o qaşları,
Qara çəkib ağ üstündən,
Gözəl yaradıb saçları,
Çin-çin, tağı-tağ üstündən.

Usta Kərim kimdir? El arasında “Kərim Allah”, “Böyük Allah” deyilir. Burada Kərim olan Allah rəssam kimi obrazlaşdırılmış, ona insani sifət verilmişdir. Usta Kərimin yaratdığı gözəl belədir. Bənizi ağdır, lakin o ağın üstündən qara çəkib bir cüt gözəl qara qaş yaradıb, elə saç ki, çin-çin, tağı-tağ üstündədir. Burada hansısa bir sözü, misranı yerindən tərpətsən, aşığın yaratdığı tabloya xələl gələr, nəticədə, o öz cazibədarlığını itirər.

Qurban epitetlərlə gözəlin simasını daha parlaq verir:

Zənəxdanda qoşa xal var,
Cəmalında nə cəlal var,
Ləblərində şirin bal var,
Süzülüb qaymaq üstündən.

Şeir in hər bəndi, hər misrası
sənətkarlıqla yaradıldığı üçün böyük bədii
dəyərə malikdir.

Sənsiz bu Qurban sızıldar,
Cismi ağlar, can sızıldar,
Arı görsə şan, sızıldar,
Olmaz ayırmaq üstündən.

Burada sözlərin düzülüşü təbii və gözəldir. Şeir dili rəvan və axıcıdır. Lirik qəhrəman şan üstündən ayrılmış arı kimi sızıldayır. Onun bu vəziyyəti oxucuda bədii zövq yaradır. Sənətkarın orijinal, təbii təşbihlərinə, şairlik məharətinə heyran qalırsan. Bu təbii və bədii boyalar arxasında məhəbbətlə dolu bir ürək çırpınır.

Qurban hansı mövzuda, hansı janrda yazırsa yazsın, onun şeirlərinin mərkəzindəki baş leytmotiv və ana xəttindəki aparıcı mətləb insan, insana məhəbbətdir. Onun şeirlərində iki gözəllik: təbiət və insan gözəlliyi, təcrid olunmuş halda deyil, əlaqədə, vəhdətdə verilir. Sanki böyük sənətkar hər dəfə təbiətin seyrinə çıxanda əlinə qələm əvəzinə rəssam fırçası götürüb çiçəklərdən, güllərdən rəng alaraq insana zövq verən, onu vəcdə gətirən lirik kənd lövhələri yaratmışdır. Bu doğmalığa və təbiətin təbiiliyini şeirlərində qoruyub saxladığına görə aşiq Qurbanın şeirləri bizdə təbiətə qarşı böyük bir maraq və dərin məhəbbət hissi oyadır.

Məmmədali kişi hər ilin yaz-yay aylarında yaylağa, Ağdaban kəndinin Çayqovuşan adlanan hissəsinə gəlirmiş, Ağdaban kəndi Dəmirçidama nisbətən təbiətcə çox zəngindir. Onun quşkeçməz meşələri, buz kimi bulaqları, hər tərəfdən kəndi əhatə edən dağları vardır. Həm də buranın Dəmirçidamla müqayisədə çox

yumşaq ab-havası vardır. Bu üstün cəhətlərinə görə Məmmədalı kişi Çayqovuşanda yurd salır. Qurban burada da Aşıq Ələsgər, Zodlu Abdulla və Aşıq Bəsti ilə əlaqə saxlayır, çoxdan başlamış dostluqlarını davam etdirir.

1918-ci ildə erməni daşnaklarının törətdikləri milli qırğın zamanı Aşıq Ələsgər nəslə də doğma Ağkilsəni buraxıb Kəlbəcərin Qalaboynu kəndinə köçür. Aşıq Ələsgər bu kənddə dəyirmançılıqla məşğul olur. Biz Ağdabanlı Qurbanın bu dövrdə tez-tez öz sənət və ürək dostuna baş çəkməkdən ötrü dəyirmanə gəldiyini, Aşıq Ələsgərin də vaxtaşırı Ağdabanlı Qurbana qonaq getdiyini eşitmişik.

Birinci dünya müharibəsinin törətdiyi müsibətlər hər iki sənətkarın yaradıcılığında ürək ağrısından cizgilərlə xatırlanmışdır.

Nəslin bütün məişət ağırlığı o dövrdə Aşıq Ələsgərin üzərinə düşürdü. O, dəyirməndə aclıq içərisində boğulmaqda olan kənd camaatından aldığı un, dən şahadı ilə bir neçə ailəni dolandırır. “Arsız aşığı elsiz niyə

yaşadı?”-deyən sənətkar Qalaboynu dərəsinə
kiçik bir dəyirmanı sığmırdı, dərdi-səri
başından aşırıdı:

Müxənnət zamana, bimürvət fələk,
Şamı sübhə, sübhü şama çəkirsən.

Ləhzədə açırsan min cürə kələk,
Gahdan əyib, gah nizama çəkirsən...

Ələsgər qəlbində saldın işığı,
Məclislər zinyəti, el yaraşığı,
Əzizliklə saxladığın aşığı,
Zəlliliklə imtahana çəkirsən.³

Aşıq Ələsgər kimi böyük bir sənətkarın
ehtiyac üzündən dəyirmançılıq etməsi
Qurbanı düşündürür, onun qəlbinə ağrıdır,
buna görə də zamanədən şikayətlənərək
yazır:

Sözüm düzdü, söyləmərəm lafını,
Görün bu fələyin siz insafını,

³ Aşıq Ələsgər. Azərb. SSR EA nəşriyyatı. Bakı. 1963, səh 129-130

Elm dəryasını, dürr sərrafını,
Dəyirmanda pərişana döndərib.

Deyilənlərə görə, Aşıq Ələsgər
dəyirmanda işlədiyi günlərin birində belə bir
hadisə baş verir:

... Qurban adəti üzrə yenə də
dəyirmanə Aşıq Ələsgərin yanına gəlir. O
kөнүл həmdəmini pərişan gördüyü üçün
sazını köynəyindən çıxarır. Aşıq Ələsgər başa
düşür ki, Qurban onun көnlünü açmaq istəyir.
Onlar sazları bir-birinin üstə kökləyirlər.
Adətə görə, ustad qabağa düşüb deyir:

Aşıq Ələsgər:

Dad sənin əlindən çərxi-kəcmadar,
Ürəyimdə min sağalmaz yaram var...
Aşıq dəyirmançı, ağa çarvadar,
Sərraf gəlsin bu bazara dolansın.

Ağdabanlı Qurban:

Yükümüz möhnətdir, dağlardan ağır,
Ayaq altda qalıb füğəra, fağır.
Haqdan, ədalətdən bir kömək çağır,
Məzlum ellər tapsın çara, dolansın.

Hər iki sənətkar bir-birinin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişdi. Aşıq Ələsgərlə Ağdabanlı Qurbanın deyişmələrində bu hiss dərinədən duyulur. “Dolansın”, “Çəkməyə” və “Dünyada” rədifli deyişmələrdə biz hərbə-zorbaya, qıfılbandda, imtahana, sınağa rast gəlmirik. Bu deyişmələrdə bir-birinə yaxın və səmimi olan iki dost dövrən, zamanədən acı-acı şikayətlənir, xalqın dərdinə qalır, nicat yolu axtarırlar.

Qurbanın şeir gülüstanına iki qaynaqdan həyat suyu sızılmışdır. Bunlardan biri Şərq ədəbiyyatı klassiklərinin əsərləri, ikincisi isə xalq ədəbiyyatı xəzinəsidir. Onun söz sənəti klassik Şərq sənətkarlarının və ustad aşıqlarının ədəbi-bədii irsinə, söz inciləri ilə dolu olan tükənməz xalq yaradıcılığımıza əsaslanır.

Böyük sənətkar özünəqədərki yazılı və şifahi ədəbiyyatımızla dərinədən-dərinə tanış olmuşdur. Onun bədii ustalığında fitri istedadı ilə zəngin həyat təcrübəsi biliyi birləşmişdir.

Qurbanın müasiri olan el sənətkarlarından heç biri onun qədər öz dövrünün ictimai-siyasi hadisələrini duyub dərk etməmiş, qələmə almaqda ona çata bilməmişdir. Əgər belə demək olarsa, Qurbanın yaşadığı mühit, aləm onun söz dünyasında lentə köçürülmüş tarix kimi yaşayır. Biz onun sənət aynasında bəy və xanların kəndlilərin başına gətirdiyi müsibətlərin açıq-aydın mənzərəsini görə bilərik. O, həyat səhnələrini ara-sıra, təsadüfdən-təsadüfə təsvir və tərənnüm etmir. Aşıq-şairin özünə görə həyata ictimai baxışı, yaradıcılığında isə dövrünün sosial mənzərəsini yaradan tam bir ardıcılıq vardır. Qurbanın ictimai fikri, bədii söz sənəti bizə onu M.P.Vaqiflə, Q.Zakirlə, S.Şirvani ilə müqayisə etməyə imkan verir.

Çox maraqlıdır ki, eyni dövrdə və bir-birindən xəbərsiz, M.Ə.Sabir Bakıda, Qurban isə Kəlbəcərin Ağdaban kəndində “Əkinçi” adlı şeir yazmışlar. Buradakı sövq-təbii uyğunluğu, üst-üstə düşməsi, sənət və həyat həqiqətlərinin hər iki söz sərrafi tərəfindən

vaxtında, məqamında duyulub xalqa çatdırılması zərurəti ilə bağlamaq, bizcə, daha dürüstdür.

Hər iki şəirdə mülkədarla kəndli, zəhmətkeş kütlə ilə istismar dünyası üz-üzə dayanmışdır. Fərq ancaq sənətkarların yaradıcılıq üslubundadır və müraciət etdikləri vəzndədir. M.Ə.Sabir kəndlilərin vəziyyətini istehza və acı kinayə ilə, Qurban isə ürək yanğısı və acı fəryadla təsvir edir.

M.Ə.Sabir yazır:

Söz açma mənə çox çalışıb, az yeməyindən,
Canın bəcəhənnəm ki, ölürsən, deməyindən,
Mən gözləmənəm buğda çıxar,
ver bəbəyindən,
Çəltik də gətir, arpa da, buğda da, əkinçi,
Yoxsa soyaram lap dərini adə, əkinçi.⁴

Ağdabanlı Qurban isə yazır:

Hanı kimdən olur kömək, harayın?
Sənin ellər üçün var haqqı-sayın,

⁴ M.Ə.Sabir. "Hophopnamə". Bakı. 1962, səh 108

Çox zəhmət çəkirsən, az olur payın,
Özgələrə çatır varın, əkinçi.

Bülbülsən, qışdasan, dayan gözlə yaz,
Qəlbində arzu var, gözündə muraz,
Susasan bir qaşığı su verən olmaz,
Quruyanda dodaqların, əkinçi.

Biz hər iki sənətkarın başqa şerilərində
də eyni məsələyə toxunduğunu görürük.
Birinci dünya müharibəsi illərində Rusiyanın
ucqarlarında, o cümlədən, Qafqazda hərc-
mərclik, qaçaq-quldurluq gündən-günə
şiddətlənirdi. M.Ə. Sabir bu münasibətlə
yazırdı:

Əqrəb kimi neştər gücü var dırnağımızda,
İslam susuz olsa, su yox bardağımızda.
Hər küncündə min tülkü
yatıb çardağımızda,
Qafqazlılarız, yol kəsiriz, kam alırıq biz.⁵

⁵ M.Ə. Sabir. "Hophopnamə". Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı.
Bakı, 1960

Qurban isə “Müsəlman” adlı satirik
qoşmasında yazır:

Zimistan dolanar, tez gələr bahar,
Əyyam getməz belə mürtəd, müsəlman.
Bundan sonra gələn, eşidən, bilən,
Edər sizə təhniz, töhmət, müsəlman.

Qoşunlar cəmləyib, namı aldınız,
Qoç iyidlər, intiqamlar aldınız.
Arzuya yetişib, kamı aldınız,
Ələ düşdü yaxşı fürsət müsəlman.

Qurban acınacaqlı bir səhnəni göz
qabağına gətirir. O, göstərir ki, qaçaqlar bir
köçün qabağını kəsir, adamları öldürür,
üzüklərini çıxara bilmədikləri üçün qadınların
barmaqlarını kəsib götürürlər. Şair quldurlara
lənətlər yağdırır:

Hansıni söyləyim mən bu qisasın?
Müxtəsərin deyim, sözün xilasın.
Ərsiz zənənlərin soyub libasın,
Kəsdi barmaqların namərd, müsəlman.

Bu mövzular zamanın özündən doğmuş, realist sənətkarları ideyaca birləşdirmiş, onları eyni nəticəyə gətirib çıxarmışdır.

XIX əsrin görkəmli el şairi Ağdabanlı Qurbanın yaradıcılığında yoxsul kəndlilərin inqilabdan əvvəlki vəziyyəti geniş əhatə olunmuşdur. Onun “Görəndə”, “Gəldi, getdi”, “Gəlir”, “Yoxsulun”, “Əkinçi”, “Yoxdur”, “Kasıbların” və başqa satirik qoşmalarını oxuduqda aydın olur ki, Qurban yoxsul xalq kütlələrinin, zəhmətkeşlər sinfinin şairidir. O, bu sinfin mənafeyi tərəfindədir. Qurban zəhmətkeş insanların dostu ilə dost, düşməni ilə düşmən idi.

Onun ədəbi irsi bütünlüklə yaşadığı zamanədən, dövrdən şikayət, xan, bəy zülmünə qarşı mübarizə motivləri ilə doludur.

Qurban kəndlilərin sinfi düşməni olan bəylərə, xanlara qarşı amansız mübarizə aparırdı, onları öz satira qamçısı ilə qamçılayırdı. Şairin, inqilabdan əvvəlki vəziyyəti, kəndli ilə bəy-xan arasındakı münasibəti ifadə edən “Görəndə” qoşması xüsusi ədəbi əhəmiyyətə malik sənət

nümunəsidir. “Görəndə” qoşması, bizcə, onun qoşmaları içərisində bir növ şah əsəridir. Bu əsər öz ictimai-siyasi kəsəri və tutumu etibarı ilə Qurbanın bütün qoşmalarından fərqlənir. Mübaliğəsiz demək olar ki, “Görəndə” qoşması şairin bəy-xan quruluşu əleyhinə yazılmış manifestidir. Onun sinfi mövqeyi bu qoşmasında aydın ifadə edilmişdir:

Xəyalım dəryadı, axa bilmirəm,
Evimdən kənara çıxma bilmirəm.
İşıqlı dünyaya baxa bilmirəm,
Açıb gözüm bəyi, xanı görəndə.

Aşıq ədəbiyyatında sinfi ziddiyyətlərin ən gözəl və təbii inikasının çox təsirli bir lövhəsi olan bu əsərdə Qurban yaradıcılığına məxsus çox maraqlı, bakir təşbihlər, bənzətmələr, müqayisələr vardır:

Bir dərd ürəyimdə qaldı yadigar,
Çıxmaz xəyalımdan neçə canım var.

Yoxsul üçün zəhər oldu samavar,
Gözüm dolur stəkanı görəndə.

Var-dövlət toplamaqla məşğul olan
bəylər və xanlar kəndliləri var-yoxdan
çıxarmış, onları aclığa, səfalətə düçar
etmişlər:

Mürvət elə, insaf sənin, ya xalıq,
Niyə olur ildən-ilə bahalıq?

Bütün bunlarla yanaşı, yoxsulların
mənliliyi də addımbaşılı təhqir olunur, bəy-xan
onlara yuxarıdan aşağı həqarətlə baxır:

Ana qızdan bezib, ata oğuldan,
Nəzərini kəsib bəy olan quldan.
Hamı üz döndərüb varlı, yoxsuldan,
Elə baxır, it soğanı görəndə.

Lakin Qurban həyata nikbin nəzərlərlə
baxan sənətkardır. Vəziyyət nə qədər ağır,
həyat nə qədər acı olsa da, o, ümitsizləşmir.

Bilir ki, yerə-göyə sığmayan bu zülmün sonu olacaq, özbaşınalıq, bəy, xan dərəbəyliyi aradan qaldırılacaqdır. Şair üzünü bəşəriyyətin gələcəyi olan gəncliyə tutub deyir:

Nə vaxta gedəcək zülm bu qədər,
Olarımı aradan kəsilə kədər?
Mən ölsəm qəbrimə siz verin xəbər,
Doğrulanıb, dürüst qanı görəndə.

O, hətta məhşər günü haqq divanında belə şikayətçi olacağını deyir:

Mürvət səninkidir, kani-kəramət.
Bu gərdiş ki, deyil, ruzi-qiyamət.
Qurban istər haqdan düzgün ədalət,
Sözüm çoxdu o divanı görəndə.

Qurbanın “Görəndə” qoşmasında xalqın ağır vəziyyətinə etiraz duyğusu və zamanəsinin ədalətsiz, zülmkar əməllərindən şikayət motivi çox güclüdür.

Müəllif öz əsərlərində qızğın bir ehtirasla maddi bərabərsizliyi qamçılayır, kasıbların tərəfində dayanaraq üzünü dövrana tutub onların xilasını arzulayırdı:

Ey dövrən, bir ucalt yoxsul olanı,
Bir bax əhvalına dön kasıbların.
Cibi pulsuz olan çətin dolanı,
Tökülüb əynindən don kasıbların.

Qurbanın poeziyası, göründüyü kimi, dərin ictimai mənaya malikdir. Onun rübabı hər zaman geniş xalq kütlələrinin arzu və ehtiyacları, mübarizə və amalı ilə çox bağlı olmuşdur.

Klassik ədəbiyyatımızın qabaqcıl ənənələri ilə möhkəm şəkildə bağlı olan Qurban yaradıcılığı realist boyalarla zəngindir. O, müşahidə etdiyi sosial-siyasi ziddiyyətlərdən təsirlənir və bu antoqonist mənzərəni aradan qaldırmağı zəruri sayırdı.

İctimai bərabərsizliyi müxtəlif həyat lövhələri əsasında göstərmək və tənqid etmək Ağdabanlı Qurbanın poeziyasında

diqqətəlayiq bir cəhətdir. Onun “Yoxsulun” rədifli şeiri də xalqın inqilabdan əvvəlki hüquqsuz və məhkum həyatını çox gözəl əks etdirir:

Fürsət əyrinindir, qismət zalımın,
Açıram bəd gəlir falı yoxsulun.
Danışmağa yoxdur, nitqi-ixtiyar,
Laldır bu dövrandə dili yoxsulun.

Qurbanın söz xəzinəsinin bədii boyaları və poetik üslubi axarı insanı heyran edəcək dərəcədə rəngarəng və zəngindir. Məlumdur ki, belə bir mahir söz ustası səviyyəsinə yalnız o zaman yüksəlmək mümkündür ki, xalq həyatını, məişətini, əlaqə və münasibətlərini dərinlən biləsən, danışiq dilinin bütün incəliklərinə yiyələnmiş olasan.

Qurban da dahi söz ustadı Füzuli kimi şeirin bədiiliyini yüksək qiymətləndirir. O, şeiri üçün münasib, poeziyada daha güclü səslənən, daha qiymətli ifadə dəyərinə malik söz inciləri axtarib tapır, seçir və şeirlərində yerli-yerində işlədirdi.

El sənətkarının həyatı müşahidələr əsasında gəldiyi qənaətə görə dövlət, var, pul, elmin, savadın yanında əfsanə, puç və mənasız bir şeydir:

Arif bilər, deyim qafil olana,
Yaxşı oxu, kitabları bilginən.
Aldanma dövlətə, pula, əfsana,
Var sualım, hesabları bilginən.

Lakin Qurban faydasız “elmin” də əleyhinədir. Şairə görə, dövrünün qabaqcıl adamı, alimi sayılan kəs yenilik, tərəqqi axtarmalı və xalq onun elmindən böyük xeyir və səmərə görməlidir:

Dərdli Qurban, belə hədyan söyləmə,
Ölürsən bu halda dərman söyləmə.
Nə qərib axtarma, loğman söyləmə,
Alimsən elmindən kar axtar bizə.

Söz sənətkar yanında, arif yanında hər şeydən qiymətli olmalıdır. Çünki, söz mərifətdir, söz sərraf bazarında simuzər qiymətindədir. O yazır:

Gözə qoruq yoxdu, dilə qadağa,
Olum gözlərinə qurban, sadağa,
Şəhdi-zülal, bal tökülüb dodağa,
Öpəsən xal düşə yanağa bir-bir.

Günəş də tanıyır o mahtabını,
Qırmızı gül yanağından utanı.
Öldür, qurtar, həsrət qoyma Qurbanı,
Qohum-qardaş gəlsin sorağa bir-bir.⁶

Lakin ustad aşiq yalnız öz intim hisslərinin dairəsində qalmır, daha doğrusu, fərdilik motivlərini alt-üst edərək məhəbbəti ümumiləşdirir, onu insana mənəvi zənginlik gətirən yüksək bəşəri nemət səviyyəsinə qaldırır.

Qurban yaradıcılığında digər aşiq-şairlərimizdə olduğu kimi təbiət tərənnümü də mühüm yer tutur. Bu, həm də ona görə belədir ki, şair ecazkar təbiətin ağuşunda doğulmuş, yaşa dolmuş və kamala çatmışdır. Gözünü açıb qarşı yatan ulu dağların axar-baxarlı mənzərəsini, zirvələrin əzəmətini,

⁶ Aşıqlar. Gənclik, Bakı, 1970.səh.62

zümürd meşələrin al-yaşıl qoynunu, büllur bulaqların şırıltısını, çöl-çəmən, yal-yamacın könül ovsunlayan gül-çiçəyini görən istedad sahibi ona biganə qala bilərdimi? Əlbəttə, o, bu gözəlliyi vəsf etmək üçün saza-sözə sarılmalıydı.

Qurbanın şeirlərində bədiyyatla elm birləşir. O, təbiəti vəsf etdikdə belə sırf təsvirçiliyə uymur, heç olmazsa cəmiyyət haqqında da bir söz deyir:

Əzəl xilqətimiz torpaqdan, sudan,
Sən bizə atasan, anasan, dağlar.

Bu beytdə Qurbanın dağlara olan məhəbbəti ilə yanaşı həyata fəlsəfi baxışı da aydınlaşır. O, insanın yoxdan xəlv olunması fikrinin əleyhinədir. “Loğman nəfəsli” dağlar Qurban üçün tükənməz bir yaradıcılıq mənbəyi olmuşdur. O, bu mövzuda bir çox gəraylı və qoşma yazıb yaratmışdır.

“Dağların” adlı qoşmasında şair gözəlliklərə qərq olmuş təbiətin, silsilə

dağların xoş çağları ilə yanaşı qəmini,
kədərini də qələmə alır:

Fərhad sinəsinə vurub düsəri,
Qəlbi yaraladı o vaxtdan bəri.
Qurban vəsf eyləyib yazdı dəftəri,
Nəvəlik borcudur ulu dağların.

Burada “nəvəlik borcudur ulu dağların” misrasının izaha ehtiyacı vardır. Qurban el şairi Miskin Abdal özünə baba sayırdı. Bu kəlmə ilə onu demək istəyir ki, babalıq borcunu yerinə yetirərək “Dağlar” qoşmasını ilk dəfə Miskin Abdal, bundan sonra atalıq borcu olaraq Müsəmma Miskin, oğulluq borcu olaraq Aşıq Ələsgər, nəvəlik borcu olaraq mən yazıram.

Akademik M.İbrahimov aşıq poeziyasında dağların geniş mədh olunmasını çox gözəl mənalandırmışdır. O, qeyd edir ki, “Dağlar xarici və daxili zülmkarlarına qarşı mübarizədə əsrlər boyu xalq qəhrəmanlarına təbii sığınacaq, təbii qala olub. IX əsrdə Babək, XVI-XVII əsrlərdə Koroğlu, XIX əsrdə Qaçaq Nəbi, Qaçaq Kərəm dağlara

söykənərək, dağların qoynunda özlərinə istehkam düzəldib zalım bəylərə, xanlara, şahlara, soltanlara və başqa xarici işğalçılara toy tutmuşlar. Dağların aşırıq poeziyasında bu qədər geniş mədh olunması heç də təəccüblü deyildir”.⁷

Qurban yaradıcılığında da, həqiqətən, dağlara belə bir ictimai münasibət vardır:

Çox şahlar əmr etmiş, o baş əyməmiş,
Nə təslim olmamış, qəlbə dəyməmiş.
Yada satılmamış, pula uymamış,
Ellərə bağlıdır beli dağların.

Professor M.H.Təhmasib də dağların xalq yaradıcılığında bu qədər genişliyi ilə təsvir və tərənnüm olunmasını gözəl mənalandırmış, tarixi həqiqətlərə bağlı və ictimai köklərə malik fikirlər söyləmişdir: “Adama elə gəlir ki, bu illərdə qumsal səhra övladı olan ərəb üçün “dağ”, “dağlıq”, “dağlar” kimi sözlər dəhşət sözündən də dəhşətli olmuşdur. Bütün dünyaya meydan

⁷ Mirzə İbrahimov. “Aşırıq poeziyasında realizm”. Azərb.SSR EA nəşriyyatı. Bakı.1966. səh 29-30

oxuyan ərəb xilafəti “bu dağlar” qarşısında aciz qalmışdır. Bu “dağlar Ərəbistan səhralarında” dağ kimi yüksəlib hər dəfə kölgə salan xilafətin ürəyinə dağ çəkilməşdir. Yüz minlərlə ərəb bu dağlarda itib-batmış, dönmüş, qırılıb dərələrə tökülmüşdür. Dördü bir əsr ərəb aləmində, ərəb şəhər, kənd və evlərində, ərəb meydan, bazar və çadırlarında, ərəbin matəm və yas məclislərində kişilərin qarğıışı, bəd duası, arvadların ağısı, din xadimlərinin lənətlərində ancaq “dağ” və “dağlar” sözü eşidilmişdir”⁸

Dağları sevə-sevə tərənnüm edən aşiq və şairlərin çoxu dağların ana qoynunda dünyaya gəlmiş, ağuşunda böyümüş və kamala çatmış, hələ lap körpəliyindən bütün varlığı ilə ecazkar dağlara bağlanmışdır.

Göyçə və Kəlbəcər aşiqlərinin yaradıcılığında dağlar mövzusunun bu qədər geniş və dərin kök salmasının bir səbəbi də budur.

⁸ M.H. Təhmasib. “Azərbaycan xalq dastanları”(doktorluq dissertasiyası) səh.225-226

Qurban geniş müşahidəli sənətkardır. O, hər dəfə təbiəti seyr edəndə onun diqqətini yeni bir şey, insanın sevincinə, kədərinə, bu və digər əhvalına bənzər bir şey cəlb edir. Ona görə də onun təşbih və bənzətmələri orijinal, ifadələri güclü, hissləri təsirli və həyəcanlı, məqsədi aydın olur:

Göz yaşım rüxsara, qara yol salar,
Neçə axıb sellər, qara yol salar.

Və yaxud:

Abı-nəm damarsa, kar eyelər daşa,
Yalvardım, yoncudum, söylədin haşa,
Mən yazığı saldın, oda, ataşa,
Eyləyib bir tamaşasa baxmadın.

Misal gətirilən nümunələrdə şair, bədii təsvir vasitələrinin gücü ilə təzadlı bir lövhə yaratmışdır. “Abı-nəm damarsa, kar eyelər daşa” deyən sənətkar təbiəti müşahidə etmək yolu ilə şeirimizi gözəl ifadələr, az işlənmiş fikir və sözlərlə zənginləşdirmişdir. Qurbanın yaratdığı təzadlı lövhələrə diqqətlə yanaşdıqda oxucu şeirdəki sənətkarlıq məharətinə heyran qalmaya bilmir:

Xışmın qəm dəryası, baxışın nazdı,
Qəhrin yay dolusu, lütfün ayazdı.
Qəzəbin zimistan, kərəmin yazdı,
Sinən üstü növbaharın çağıdı.

Qurban özünəməxsus bədii təsvir vasitələrinin, geniş diapazonlu sənətkar müşahidəsinin və canlı xalq ifadələrinin gücü ilə bakirə, işlənməmiş qafiyələr yaratmağa nail olmuşdur:

İçmişəm zəhri mən, şərbət cəm içi,
Olub mənim könlüm dərdü-qəm içi.
Bu qəm dəryasına oldu gəmiçi,
Tərtər, Araz, bu çaylarisa gəlsin.

“Qurban sözlərinin sehri, dərin məzmunu və bədii cazibədarlığı hələ onun öz sağlığında müəllifinə böyük nüfuz və hörmət qazandırmış, ondan sonra da sənət aləminə gələn saz-söz vurğunlarının böyük marağına

səbəb olmuş, diqqətini özünə cəlb etmişdir”⁹.
Şairin “Gülərmiş” adlı qoşmasına onlarla
aşiq-şairin nəzirə yazmağı da təsadüfi
deyildir:

Baxın bu fələyin rüzigarına,
Əyyam xoş dolansa dövrən gülərmiş.
Könül qubarlanmaz gəncü varına,
Bağlar bar verəndə bağban gülərmiş.

Qorx o gündən dövlət var azalanda,
Dadlanar dağlardan qar azalanda,
Namus əldən gedib, ar azalanda,
Dil danışib, həcvü hədyan, gülərmiş.

Qurban, fikir eləmə, kərəm kanı var,
Ədalət meydanı, haqq divanı var.
Endirər, qaldırar nərdivanı var,
Enən ağlayarmış, qalxan gülərmiş.

Şair Qurban 1934-cü ildə Ağdaban
kəndində vəfat etmişdir.

⁹ Sədriq Paşayev. XIX əsr Azərbaycan aşiq yaradıcılığı, Bakı,
1990 səh 67-85

Realist sənətkar olan Ağdabanlı Qurban müasirlərinin və özündən sonra gələn aşıqların, el şairlərinin yaradıcılığına güclü təsir göstərmişdir.

Qurban Kəlbəcərdə “Qurban bulağı” məclisini yaratmış, saz-söz həvəskarlarını bu müqəddəs bulaq ətrafında toplaya bilmişdir. “Qurban bulağı” məclisinin neçə-neçə istedadlı yetişdirməsi sonrakı dövrlərdə Azərbaycan aşiq sənətinin inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır.

“Qurban bulağı” məclisinin iştirakçıları aşiq şeiri və musiqisinin əlaqəli inkişaf etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişlər. Onlar zəngin musiqi dili olan təcnis şeir formasını yüksək qiymətləndirmiş, onu forma və məzmun cəhətdən daha da zənginləşdirmişlər.

Ağdabanlı Qurbanın yaradıcılıq ənənələri XIX-XX əsr Kəlbəcər aşıqları üçün örnək olmuşdur.

“Qurban bulağı” məclisinin diqqətəlayiq işi ondan ibarət olmuşdur ki, burada el sənətkarlarının yenicə qoşduqları

əsərlər dinlənilir, oxunub müzakirə olunurmuş. Özü də deyilənlərə görə, burada yalnız iştirakçıların qoşmaları deyil, klassik şeir nümunələri də oxunar, xalq dastanları və saz havaları ətrafında da söhbətlər keçirilirmiş. Həmçinin, məclis iştirakçıları Göyçə və Şəmkir aşıqlarının şeir və musiqi yaradıcılıqlarını da böyük maraqla izləyirmişlər. Bu yaradıcılıq əlaqəsi mahal-mahal, kənd-kənd gəzən, məclislər keçirən, dövrünün yaxında, uzaqda yaşayan sənətkarları ilə tez-tez görüşən, səyyar həyat sürən Aşıq Ələsgərin və Aşıq Bəstinin vasitəsi ilə yaranmışdır.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində, xüsusilə, keçən əsrdə yazılı ədəbiyyat nümayəndələrinin, şair və yazıçıların Qarabağda “Məclisi-üns” və “Məclisi-Fərmuşan”, Şamaxıda “Beytüs-Səfa”, Bakıda “Məcməus-şüəra”, Ordubadda “Əncüməni-şüəra”, Lənkəranda “Fəvcül-füsəha” və b. şeir məclislərinin mövcud olduğu

məlumdur.¹⁰ Lakin aşıqların ədəbi məclisi nadir hadisələrdəndir.

“Qurban bulağı” məclisi Kəlbəcərdə aşiq sənətinin kütləviləşməsi üçün bir başlanğıc olmuşdur. Bu məclis bizə Ağdabanlı Qurban, Sənətkar Abdulla, Aşiq Bəsti, Növrəs İman və Aşiq Şəmşir kimi kamil, ustad el sənətkarları vermişdir.

Şeirimizin poetikasına dərindən bələd olan sənətkar öz orijinallığı ilə, bədii təsvir vasitələri ilə fərqlənən, sayılıb-seçilən, aşiq şeirinin bütün formalarında əsərlər yazıb yaratmışdır. Onun şeir yaradıcılığı rəngarəngdir, çoxcəhətlidir. Yarım əsrlik yaradıcılığı dövründə o, yüzlərlə gəraylı, qoşma, tənris, dodaqdəyməz, divani, müxəmməs, bayatı, qəzəl və digər formalarda şeir yazmışdır.

Qurban bədii ifadələrin, təbiətdən aldığı orijinal təşbihlərin gücü ilə yadda qalan, insan qəlbini ehtizaza gətirən obrazlar və lövhələr yaratmaqda çətinlik çəkməmişdir.

¹⁰ F.Qasımzadə, “XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”, Maarif nəşriyyatı, Bakı, 1966, səh 384

Qurbanın idealına görə, bir ədalətli divan qurularsa, hər iş nizama düşər. Dağlardan Məcnun naləsi kəsilər, yar yara qovuşar, el-elat azad olar və xoşbəxt yaşayar.

“Qurqal”, “sözara” kəlmələri şeirimizə ilk dəfə Qurban tərəfindən gətirilmiş yeni sözdür, neologizmdir.

Kəlbəcərlilər iki dağ arasına, bir də qadının saçının ortadan tən ayrılan yerinə, daha doğrusu, ortadakı zehə “qurqal” deyirlər. Qurban bu ifadəni xalqdan alıb şeirə gətirmişdir:

Qurqal, saçın aralanmış,
Elə bil ay paralanmış.¹¹

Şair, burada “qurqal” əvəzinə “qumral” ifadəsini də işlədə bilərdi. Lakin, o ifadə bu təsiri verə bilməzdi.

Qurban sənətdə axtarış aparan, yenilik axtaran sənətkarlardandır:

Gül üzün görəndə könül şad oldu,
Möhnət artdı, dərdim genziyad oldu,

¹¹ Avtoqrafı Aşıq Şəmşirin arxivindədir.

El pərvanə, sənə qismət od oldu,
Düşüb ataşlara yan şirin-şirin.¹²

Bu şeirdə işlədilmiş “genziyad” ifadəsi də təzə sözdür. Şair, o sözü “həddən çox” ilə əvəz edə bilərdi. Lakin şeirdə “genziyad” sözü kimi bədii təsir yarada bilməzdi.

Şairin söz ehtiyatı olduqca zəngindir. Onun dili sadə, bədii təsvir vasitələri rəngarəngdir. O, şeirlərində epitet, bənzətmə, istiarə, təzad, təkrir, kinayə və s. bədii təsvir vasitələrindən geniş istifadə etmişdir. Onun şeirlərində canlı xalq ifadələri, idiomatik sözlər və eldən-elatdan gələn digər ifadələr geniş yer tutur.

Qurban şeirlə, sözlə, bədii ifadələrlə elə gözəl lövhələr, mənzərələr, peyzajlar yaradır ki, insan ondan böyük estetik zövq alır. O, bu mənzərələri yaradarkən epitetlərdən, istiarələrdən, təzadlardan geniş istifadə edir:

Tovuz kimi rəng-rəng nəqş olunubdur,
Düzülübü bu dağlara çiçəklər.

¹² Avtoqrafı Aşıq Şəmsirin arxivindədir.

Və yaxud:

Fərş müqabili bəzənib dağlar,
Cənnətə bənzəyir bağçalar, bağlar.
Qızıl güllər əlvən açılan çağlar,
Ziynət verir, növbahara çiçəklər.

Qurban bitkin təcisləri ilə də müasirlərinin yaradıcılığında unudulmaz izlər buraxmışdır. O, bu sahədə, xüsusilə, Aşıq Şəmşirə, Növrəs İmana və Sənətkar Abdullaya müsbət təsir göstərmişdir:

Dağ başını tutub duman, qar ala,
Gərdis gəzər, fəsil düşər qarala.
Qurban yazıq, ha dəftəri qarala,
Yazmağın dəstinə, ay nə gətirdi?!

Qurbanın yeni cinas qafiyələr düzəltmək yolu ilə yaratdığı təcisləri öz originallığı ilə başqalarından fərqlənir:

Bağla dəhnə, gəlib arxa dolu su,
Aç bir üzün baxım gözüm dolusu.
Qurbanı döyübdü qəhrin dolusu,
Bostan tək saraldım tağ zamanında.

Qurbanın yazıb-yaratdığı gəraylılar, müxəmməslər ümumi təxəllüссüz şeirlər xəzinəsinə qarışsa belə onları bir-bir oradan seçmək mümkündür.

Qurban yaradıcılığında müxəmməslər müstəsna yer tutur. Onun müasirlərindən heç biri müxəmməs yaradıcılığında bu qədər yüksələ bilməmişdir. Bizcə bu, Qurbanın yazılı ədəbiyyatla möhkəm bağlı olması ilə əlaqədardır. O, hər iki mənbədən: şifahi və yazılı ədəbiyyatdan faydalanmışdır.

Qurban dövründə heç vaxt aşığa məclisdə “bir dastan danış” deməmişlər, “nağıl danış” demişlər. Düzü, ucqar kəndlərdə yenə də aşığa “nağıl danış” deyirlər. Aşıq bir gözələ tərif deyəndə isə “ona dastan bağlayıb” deyilir.

Qurban da həmin istilahi camaatın başa düşdüyü kimi işlətməmişdir. Misal üçün o, “Var” adlı qoşmasının bir yerində deyir:

Qulaq ver sözümə arif olanlar,
Söylüyüm bir neçə şikayətim var.
Sərraf olub sözdən mətləb bilənlər,
Dastanım, dəftərim, hekayətim var.

Burada “dastan” dedikdə o, tərif-namələri, iri həcmli qoşmaları, “dəftər” dedikdə yazıya alınmış şeirləri, “hekayət” dedikdə isə “Qurban və Sehran” adlı nağıl-hekayəti nəzərdə tutmuşdur.

Qurbanın bu tükənməz yaradıcılığı, bədii söz sənəti hələ sağlığında, ondan sonra da el sənətkarlarının böyük marağına səbəb olmuş, diqqətini özünə cəlb etmişdir.

Qurbanın yaradıcılığında Vaqif lirikasının təsiri olduğu kimi onun da aşıqların, el şairlərinin yaradıcılığına böyük təsiri olmuşdur. Lakin, onlar Qurban yaradıcılığından təsirlənsələr də, hər birinin öz səsi, öz nəfəsi, özünəməxsus həyat yolu, sənətkarlıq bacarığı və ədəbi irsi vardır.

Qurban irsi haqqında, “Qurban bulağı” məclisinin üzvlərinin yaradıcılığı haqqında çox sayda məqalələr, monoqrafiyalar yazmışıq. Bu, mənim üçün kifayət deyildir. Mənim tədqiqatçılıq konsepsiyam belədir: “Neçə ki, sağam bu yaradıcılığı daim təkmilləşdirirəm. Yeni fikirlərlə, faktlarla zənginləşdirirəm”.

Mən 50 ilə yaxın tədqiqatı tamamlamağıma baxmayaraq, Ağdabanlı Qurbanın yaradıcılıq yolu haqqında yeni möhtəşəm bir tədqiqat əsəri yazmağa başlamışam. Oxuculara qabaqcadan xəbər verirəm: “XIX əsrdə Kəlbəcər dağlarında “Qurban bulağı” məclisi və ya folklor akademiyası”. Beş əsrə yaxın müddətdə Azərbaycan aşığı sənətinin inkişafını özündə yaşadan bu əsər aşağıdakı fəsillərə bölünür:

1. “Ağdabanlı Qurbanın şairlik nəsil şəcərəsi”.
2. “Ağdabanlı Qurbanın sələfləri”.
3. “Ağdabanlı Qurbanın müasirləri”.
4. “Ağdabanlı Qurbanın xələfləri”.
5. “Sinkretik aşığı sənəti və “Qurban bulağı” məclisinin aşığı yaradıcılığının inkişafında yeri”.
6. “Qurban bulağı” məclisinin son nailiyyəti: yazılı və şifahi ədəbiyyatın bir məcrada birləşməsi və ya şair Səməd Vurğun və Aşığı Şəmşir zirvəsi.

GƏRAYLILAR

ÜSTÜNDƏN

Usta Kərim, o qaşların,
Qara çəkib ağ üstündən.
Gözəl yaradıb saçların,
Çin-çin, tağı-tağ üstündən.

Sinəndi ağ büllur şüşə,
Bəzənib qızıl-gümüşə.
Açılıb nərgiz, bənövşə,
Qızılgül yanaq üstündən.

Zənaxdanda qoşa xal var,
Camalında nə cəlal var.
Ləblərində şirin bal var,
Süzülüb qaymaq üstündən.

Nə mayıl-mayıl baxarsan,
Sinəmə oxlar çaxarsan.
Yandırır oda yaxarsan,
Dağ çəkərsən dağ üstündən.

Sənsiz bu Qurban sızıldar,
Cismim ağlar, can sızıldar.
Görsə arı şan, sızıldar,
Olmaz ayırmaq üstündən.

ARASINDA

Sevdiyim şamama bəslər,
Dolanar tağ arasında.
Düşdüm xəstə, könlüm istər,
Bir cüt nar, bağ arasında.

Canım eşq oduna yandı,
Tüstüm asmana dayandı.
Sinən naz balış, yorğandı,
Olur yatmaq arasında.

Qulac zülflərin hörsünlər,
Tovuz tək bəzək versinlər.
Qoy Qurbanı öldürsünlər,
Sinənin ağ arasında.

DOLANA-DOLANA

Bülbül idim, gülə həsrət,
Qaldım dolana-dolana.
Bu canımı eşq oduna,
Saldım, dolana-dolana.

Nəzər sal didəm yaşına,
Yandım hicran ataşına.
Sədəqə yarın başına,
Oldum, dolana-dolana.

Çəkdim firqət cəfasını,
Haçan sürdüm, səfasını.
Can deyib, can qadasını,
Aldım, dolana-dolana.

Artıb dərdim günü-gündən,
Əlli isə ötüb məndən.
Qurban deyər həsrətindən,
Öldüm, dolana-dolana.

NAZ ELƏNİR

Yenə yarım can almağa,
Qeyzə dolub gəzələnir.
Ala gözləri görəndə,
Köhnə yaram təzələnir.

Doymaq olmaz belə dostdan,
Sinəsi bağı-gülüstan.
Bir cüt qoşa nardı büstan,
Öpmək, əmmək, məzələnir.

Qurbanı salmısan bəndə,
Dilin şəkər dönüb qəndə.
Bir fürsət ələ düşəndə,
Niyə qəmzə, naz elənir?

KÖNLÜM

Nə qalıbsan qəm əlində,
Üstü duman olan könlüm!
Su üzündə gəmi kimi,
Geşt eləyib dolan, könlüm!

El köçüb, dalda qalıbsan,
Odlanıb oda yanıbsan.
Xaraba tək boş qalıbsan,
Viran könlüm, viran könlüm.

Dərdi-qəmi nuş edirsən,
Min dəfə təftiş edirsən.
Artıb hərdən coş edirsən,
Çəkən nala, fəqan könlüm.

Sinəndəki kaman, oxdu,
Dövrənin az, cəfan çoxdu.
Qurban deyir: yerin yoxdu,
Ay sərgərdan olan könlüm.

XANIM

Bir söz deyim qulluğunda,
Ərzim al xanım, al xanım.
Əmim şəkər məmələrdən,
Şirin bal xanım, bal xanım.

Ay kimi rübənd tökülüb,
Qaşlar qüdrətdən çəkilib.
Dərdindən qəddim bükülüb,
Olub dal xanım, dal xanım.

Qaldı səndə arzumanım,
Başına dönüm, dolanım.
Qurban deyir: çıxdı canım,
Yəqin bil xanım, bil xanım.

YOXDUR

Düz sözün keçməz isbata,
Yoxsul, səbəb varın yoxdur.
Möhtacam ulağa, ata,
Deyir, xeyir-karın yoxdur.

Şirindi dünyanın malı,
Aqibət gör kimə qalı?!
Mətahın dürdən bahalı,
Neynim, xiridarın yoxdur.

Qurban, dostu-qonağımız,
Hanı eyvan-otağımız?
Pozulub bağça-bağımız,
Alma, heyva, narın yoxdur.

KEÇDİ

Gördüm mələklər xasını,
Bir sona sallandı, keçdi.
Baxdım günəş camalına,
Ürək alovlandı, keçdi.

Gah güldürdüm, gah ağladım,
Sinəmi çarpaz dağladım.
Yalvarıb ümid bağladım,
Qalxıb ucalandı, keçdi.

Dolandım solu-sağına,
Üzüm sürtdüm ayağına.
Dedim: bax sinəm dağına,
Baxmadı, allandı keçdi.

Ərz etdim, ərzim almadı,
Didəmin yaşın silmədi.
Söylədim dərdim bilmədi,
Acıqlı yollandı keçdi.

Xəlvə olub insan təhrində,
Bir qulam yarın qəhrində.

Qərq oldum qəmin bəhrində,
Bir müddət dolandı, keçdi.

Qurban, səndə laf olarmı?
Qəlbi xain saf olarmı?
Gözəldə insaf olarmı?
Səlbi sığallandı, keçdi.

VURURSAN

Sitəmkarsan, sən sinəmə,
Yara pünhandan vurursan.
Gahdan aşkar aləm görür,
Ara pünhandan vurursan.

Kəskindi, müjganın almaz,
Ox vurur yara sağalmaz.
Zülfün əqrəb, əfsun almaz,
Mara, pünhandan vurursan.

Qəmdən boynum бүkdürürsən,
Didəm yaşın tökdürürsən.
Zülmkarsan, çəkdirirsən,
Dara, pünhandan vurursan.

Daş ürəkli, a qəlbi təng,
Axır qanım irəng-irəng.
Kamil ovçu, süzən tufəng,
Vura, pünhandan vurursan.

Qurban qurbandı qaşlara,
Yanıdakı yoldaşlara.
Yaxdın canım ataşlara,
Hara pünhandan vurursan.

1899

KİMİ

Xaldı, düzülüb hər maçın,
Üzə dürdanələr kimi.
Tökülübü çin-çin saçın,
Görəndə minalar kimi.

Səni görəndən bəridi,
Yandı ürəyim, əridi.
Əqlim sərdə sərsəridi,
Oldum divanələr kimi.

Dağın canda qaldı nişan,
Halımı etdin pərişan.
Ciyar hazar oldu şan-şan,
Şandakı xanalar kimi.

Qurban, yalvar yara bir bax,
Sızıldaşır yara bir bax.
Bu beymürvət yara bir bax,
Dinir əfsanələr kimi.

NIYƏ DÖNDÜ?

Bir dön, bəri, ərzimi al,
Üzün məndən niyə döndü?
Yoxsa yatıb gur taleyim,
Üzün məndən niyə döndü?

Gül üzünə mail oldum,
Dərdindən saralıb-soldum.
Qara bulud kimi doldum,
Üzün məndən niyə döndü?

Qəmzən ox, qaşın kamandı,
Ölürəm, ay yar, amandı.
Bu canım sənə qurbandı,
Üzün məndən niyə döndü?

Dərdimi dedim loğmana,
Dedi: danışma əfsanə.
Ağlıyaram bir zamana,
Üzün məndən niyə döndü?

Əzəldən baxtım qaradı,
Ümidim gələn haradı?!
Yazıq Qurban fəqaradı,
Üzün məndən niyə döndü?

HƏSRƏT

Qaqqıldaşıb, gülüşənlər,
Mən çəkirəm nalə, həsrət.
Qəmnən bağrımı deşənlər,
İstər canım ala həsrət.

Yara yoncuyub, yalvaram,
Bəlkə bu dərddən qurtaram.
Şan üstündən sızıldaram,
Necə zənbur bala həsrət.

Gəl pünhan deyib-danışaq,
Küsdürübsən bir barışaq.
Titrər buxaq, bədən yumşaq,
Etdim bu xəyala həsrət.

Durna telli, quş avazlar,
Qatarlanıb quba-qazlar.
İnsaf edin gəlin-qızlar,
Qurban, çək dal-dala həsrət.

1924

CEYRAN

Qaşın kaman, kipriyin ox,
A gözləri ala ceyran.
Gül üzündən şərmi-sardı,
Xəcil olur lala, ceyran.

Öpüm gülgəz yanağından,
Bəyaz billur buxağından,
Əmim qaymaq dodağından,
Yetir məni bala, ceyran.

Sən gül, mən bülbul həvəsdi,
Ölürəm, bu sitəm bəsdı,
Qurbana eylə sən qəsdı,
Qoynunda daldala, ceyran.

1907

KƏKLİK

Ay Salatın, bir bəri bax,
Baxım gözəl gözə, kəklik.
Doğra bağrım kababa tax,
Sal ataşa, közə, kəklik.

Gəl üzünə tutma pərdə,
Əqil gedib, yoxdur sərdə.
Səni görən aşiq dərdə,
Çətin-çətin dözə, kəklik.

Tər lan baxışına heyran,
Mən xəstəyəm, sənsən loğman.
Qurban canın eylər qurban,
Üzün sürtsə üzə, kəklik.

KƏKLİK

Gündə yaz min can sadağa,
Sən kimi canana kəklik.
Həsərətəm mən danışmağa,
Danış deyim: can, a kəklik.

Ala gözlüm sən beləsən,
Yanağı gülsən, laləsən.
Cəmi gözəldən əlasan,
Bir də yetəm sana kəklik.

Qurqal saçın aralanmış,
Elə bil ay paralanmış,
Ağ əllərin hanalanmış,
Yoxsa batıb qana kəklik?!

Qurban vəsfini söyləsə,
Eşidənlər düşər bəsə.
And içib, qəsəm eyləsə,
Yazırlar yalana, kəklik.

VAR

Qəmli könül şad olarmı?
Əlbət, dərdi-mələli var,
Yıxıbsan, abad olarmı?
Canım xəstə, nə halı var.

Kəklik, kətanın, Gülgəzin,
Bənövşə, Qönçə, Nərgizin.
Səndə bir bax, hansınızın,
Yaxşı boyu, sığalı var.

Ya çoxumdu, ya azımdı,
Sizə bu can niyazımdı.
Demək, mənə nə lazımdı,
Arif bilər, kamalı var.

Duran gözəllər şahının,
Güllü-ələm pənahının.
Şamaxının, Sürəhinin,
Səndən doğru sualı var.

Ariflər söz deməz naşı,
Tanıyar gövhəri-qaşı.

Sağ olsun qohum-qardaşı,
Nə ki, eli, mahalı var.

Söylə, baxım haralısan?
Nə möhnətli, yaralısan?
Hansı yola varalısan,
Dur get, bizdən aralı var.

Qalan payı bəstənizdə,
Düşən mənəm xəstəniz də,
Sürbənizdə, dəstənizdə,
Qurban ovçu, maralı var.

HALAL EYLƏ

Ana, billah dura bilməm,
Mən bağı daş, halal eylə.
Yardan ayrı didələrim,
Tökür qan-yaş, halal eylə.

Qəm məni adlandıracaq,
Canımdan usandıracaq.
Axır bir gün yandıracaq,
Məni atəş, halal eylə.

Qurbanam, qəm qəddim əyib,
Sinəmə hicran ox dəyib.
Əmi, dayı, dost-müsaib,
Qohum-qardaş, halal eylə.

Göyçə mahalı

BÜLBÜLLƏRİNƏN

Xara qismət oldu güllər,
Sən ağla bülbüllərinən.
Götür qələm, bağla dəftər,
Nəzmə çəkib dillərinən.

Bax ətrafa solu-sağlar,
Həmi bağça, həmi bağlar.
Sözüm ağlar, gözümlə ağlar,
Aylarınan, illərinən.

Qurban, söylə nə adətədi,
Bu qəm sənə kifayətədi.
İbadətədi, ziyarətədi,
Qayıt görüş ellərinən.

1906

QOŞMALAR

GETMƏ

Gözəllər karvanı yola düzüldü,
Kəpəzin kəkliyi, maralı getmə.
Gözlərin süzüldü, canım üzüldü,
Qoyub məni dərdli, yaralı getmə.

Bir dərd ürəyimdə var üzdü canım,
Bir də qəsd eylədi yar üzdü canım.
Bülbüləm, gül üstə xar üzdü canım,
Bir qönçəsən səni xaralı getmə.

Qurbanam, dərd qoydun azarım üstə,
Bir də güzar eylə güzarım üstə.
Mən öləndə bir gəl məzarım üstə,
Sən allah, yar ötüb aralı, getmə.

BİR-BİR

Qəmərüz, qadanı bu canım alsın,
Sallanıb gələndə otağa bir-bir.
Diləfruzun şöləsində dolansın,
Olsun pərvanələr sadağa bir-bir.

Gözə qoruq yoxdu, dilə qadağa,
Canım o gözlərə qurban, sadağa.
Şəhdi-bal süzülüb dilə-dodağa,
Öpdükcə xal düşər buxağa bir-bir.

Yaşmaq altdan o tər buxaq görünər,
Siyah tellər kalağaya bürünər.
Onu görən xəstə olar, sürünər,
Məcnun olub düşər bu dağa bir-bir.

Günəş də axtarır mahi-təbanı,
Qırmızı gül yanağından utanı.
Öldür, qurtar, xəstə qoyma Qurbanı,
Qohum-qardaş gəlsin sorağa bir-bir.

Mərdanlı kəndi

AL ÜSTƏN-ÜSTƏN

Başına döndüyüm telli Şamama,
Dərdim çoxdu mənim al üstən-üstən.
Qaşların qələmdi, alır canımı,
Nə əcəb düzülüb tel üstən-üstən.

Dürr kimi düzülüb üzə xalların,
Bəzənib qızıla ağ barmaqların.
Əmən ölməz sənin dil-dodaqların,
Əzilibdi şəkər bal üstən-üstən.

Qurbanın canısan, həm ciyarısan,
Cənnət bağçasının alma, narısan.
Mən öləndə bir qədəm bas barı sən,
Sallan keç, qəbrimin gəl, üstən-üstən.

QOŞA-QOŞA

Nazlı yar bağcanı seyr edib gəlir,
Tutubdu dəstində gül qoşa-qoşa.
Bad əsəndə zülf bənzəyir sünbülə,
Ayna qabağında tel qoşa-qoşa.

İki gözəl gördüm, biri Səlbinaş,
Yeriyəndə yerə eylər qəmzə, naz.
Mələk mənzər, şirin dilli, xoş avaz,
Düzülüb üzünə xal qoşa-qoşa.

Bu Qurbanın nələr gəldi başına,
Rəhmin gəlsin gözlərimin yaşına.
Yandırdın canımı eşq ataşına,
Bu odu sinəmdən al qoşa-qoşa.

1890

PƏRİ

Kitablar aradım, gəzdim dünyanı,
Yoxdu sənin kimi gözəl can, Pəri.
Xaliq xəlv etməyib qeyli-bələdan,
Sən tək huri, mələk, nə qılman, Pəri.

Şekli şəbahətdə qeyri təhərsən,
Hüsnü vücahətdə şəmsi-qəmərsən,
Qan ağlaram hər yadıma düşərsən,
Ağlar didələrim tökər qan, Pəri.

Dərd-qəmim taladı-bürəkdə mələl,
Etməz gözlərimdən firqəti-xəyal.
Dərdim çoxdu deyim yaz dəftərə sal,
Neçə ki, zülfünə yoxdu san, Pəri.

Bağ bənzəməz hərgiz behişt bağına,
Sar yaraşmaz qoysan tərən yerinə.
Qəm dəryadı, qərql olmuşam dərinə,
Tələtüm eyləyir min tufan, Pəri.

Göz axtarar, könül istər, çatmaz əl,
Xidmətinə namə yazdım dil əfsəl.
Qurban beynəvadı sal yadına gəl,
Can mənim, can sən, bir də can, Pəri.

ƏVƏZİNDƏ

Gəl gözüüm üstünə qoy qələmini,
Ayaqla sinəmi yol əvəzində.
Səcdə qılım qaşlarının tağına,
Buxağın qoxlayım gül əvəzində.

Sözümün mətləbi, var təmənnası,
İnciməsən olum cəddin fədası.
Ləbinin şirəsi, kövsər badası,
Qoysan əməm, şirin bal əvəzində.

Gözə yasaq olmaz, dilə qadağa,
İran, Turan bir telinə sadağa.
Xidmətində mən qul olum, sən ağa,
Danışdır aşiqi qul əvəzində.

Sevgilim yan keçib dolanma qıyqac,
Varın ayağına gəlib yoxsul, ac.
Gəlmişəm qapına saili-möhtac,
Ver alım sadağa, pul əvəzində.

Axtarsan Qurbanı düşməz əlinə.
Nə deyim bimürvət qıza, gəlinə.
Qoymadı əl çəkimi sona telinə,
Cumdum dəryalara göl əvəzində.

ŞİRİN-ŞİRİN

Vəhşi maral kimi gəzir səhrada,
Ovçu, bax dalınca yan şirin-şirin.
Nə buyursan mənim üçün xoş gəlir,
Qoy mən deyim sənə can, şirin-şirin.

Gül üzün görəndə könül şad oldu,
Möhnət artdı, dərdim genziyad oldu.
Ey pərvana, sənə qismət od oldu,
Düşüb ataşlara yan, şirin-şirin.

Sən gedən yollara qurban düzülsün,
Gəlin qulluğuna qılman düzülsün.
Sən canın bəri bax bu can üzülsün,
Qoy axsın didəmdən qan, şirin-şirin.

Apardı sərimdən əqli-huşumu,
Ahi-fəqan eyliyibsən işimi.
Zarıncı halınan qoyum başımı,
Verim sinən üstə can, şirin-şirin.

Dünyanı yaradan asan yaratdı,
Neçə min dərdlərə dərman yaratdı.
Aşıqi gözələ qurban yaratdı,
Qurbanı qurban et sən, şirin-şirin.

BÜRÜNMƏ

Hüsnünə aşiqəm, doğru söz, inan,
Yaşınma, sevgilim, barı bürünmə.
Bülbül tək çəkirəm qəhri-zimistan,
Fəslı-gülün növbaharı, bürünmə.

Yolunda sadağa elərəm canım,
Könlüm istəklisi, a din-imanım.
Yüz nazınan dur, başına dolanım,
Töküb gərdəninə marı, bürünmə.

Məhəbbət eşqilə bəladır-bəla,
Görən camalını gəlir zəvala.
Adətim qəm-möhnət, çəkirəm nala,
Çox eylərəm ahu-zarı, bürünmə.

Ölsəm, usanmaram sən kimi candan.
Yoxdur qorxum hərgiz tiği-üryandan,
Oxla bu sinəmi əbrü-kamannan,
Öldür məntək günahkarı, bürünmə.

Bu beymürvət zalım, bu qədirbilməz,
Mən ağlaram, o dindirib güldürməz.
İltimas eylə sən, amandı, Gülgəz,
De Qurbanın ümidvarı, bürünmə.

NƏDƏNDİ?

Tuti dilli, gül əndamlı, can alan,
Götürmərsən o yaşmağı, nədəndi?
Gözlərin gözümə baxır mehriban,
Qaşların qəsd eylər, yağı nədəndi?

Könül mail oldu sən kimi cana,
Camalın bənzəyir mahi-tabana.
Eşqin atəşinə yanır pərvana,
Gəzdirirsən bu çırağı, nədəndi?

Göz yaşımnan xidmətinə bir nama,
Dedim: yazım şərhi gəlmir tamama.
Sədrin üstə bəslədiyin şamama,
Gərdəndə zülflərin tağı, nədəndi?

Yoxsulam yanında varı görəndə,
Xəstəyəm, bağında narı görəndə.
Tər lan iqbalında sarı görəndə,
Könlüm olur qəm otağı, nədəndi?

Qurban, bu dünyada gözəl çoxdu, çox,
Hər birindən dəyib sinənə min ox.
Sızıldar yaralar, eylərəm ox-ox!
Demirsən sinənin dağı nədəndi?

NƏ DEYİM?

O maral baxışlı, sərxoş duruşlu,
Mina boylu, gül bədənə nə deyim?!
Ürəyim eşqindən yandı, alışdı,
Yön çevirim, o gedənə, nə deyim?!

Sənin dərdin mənim qəddim əyibdi,
Güllə sözün ürəyimə dəyibdi.
Mənə nöqsan, sənin üçün eyibdi,
Sirr verirsən hər yetənə, nə deyim?!

Aşıq Qurban, yar bətnində məzə nə?
Yoxdu vəfa tufənginə, nizənə.
Saz alışdı, əldə yandı təzənə,
Aşığına zülm edənə nə deyim?!

DÖNƏ-DÖNƏ

Gecə-gündüz ismin etməmə fərəmuş,
Dilimdə əzbərdir, ay dönə-dönə.
Şəmi rüsxarına pərvanə kimi,
Desinlər gözəldi, ay dönə-dönə.

Dostum düşməni oldu, hamısı bax-bax,
Söylədi bədimə hamısı bax-bax.
Qəm bəhrində könlüm gəməsi bax-bax,
Necə sinə gərdi, ay dönə-dönə.

Qurbanın göz yaşı axdı sel oldu,
Eşqin atasına yandı kül oldu.
Sən burdan gedəli neçə il oldu,
Dözmək də hünərdir ay dönə-dönə.

BAŞINA DÖNDÜYÜM

Yorğun maral kimi baxma uzaqdan,
Sallanıban gəl, başına döndüyüm.
Əyninə geyibsən bərnosdan cəfgən,
Qolunda var pul, başına döndüyüm.

Başına örtübsən ala şamaxı,
Gözəllər xasısan, şahların şahı,
Çapıb könlüm evin etmə günahı,
Lütf et könlüm al, başına döndüyüm.

Artırma dərdimi etmə ziyada,
Pərvana cismimi yandırma oda,
Məni görcək pünhan durma daldada,
Danış, söylə, gül, başına döndüyüm.

Qulaq verin bu Qurbanın ahına,
Canım qurban kaman qaşın oxuna.
O şux məmələrin gətir yaxına,
Əmim, öldüm, bal, başına döndüyüm.

YADIMA DÜŞDÜ

Vəhşi maral ilə gün batan çağı,
Qəfil görüşdüyüm yadıma düşdü.
Vurdu bu sinəmə süzən gülləsin,
Ayrılıb keçdiyim yadıma düşdü.

Sallana-sallana gəlirdi suya,
Canım qurban o qamətə, o boya.
Buxağın şöləsin bənzədib aya,
Xəyala düşdüyüm yadıma düşdü.

Bəzənmişdin ətlaz ala, qumaşa,
Eləmədim bir boyuna tamaşa.
Eşqin şöləsindən yandım ataşa,
Yanıb alışdığım yadıma düşdü.

Qaçırdım bir şux tərlanı əlimdən,
Bülbül kimi cida düşdüm gülümdən.
Yanıqlı ürəkdən, dərdi dilimdən,
Deyib danışdığım, yadıma düşdü.

Qurban dərsin aldı qəm dəftərindən,
Qəvvas kimi girib gəzdim dərinədən.
Ləl cəvahirat dəryalarından,
Dürr-gövhər seçdiyim yadıma düşdü.

BUYURDU

Mərifət eylənən, lətif dilinən,
Ərz elədim o canana, buyurdu.
Bülbül necə oynar bağda gülünən,
Mən yalvardım bir nişana, buyurdu.

Arif olan bilib mətləb qanar de,
Gördüm məhəbbətdən meyli kənar de.
Aşiq olan eşq oduna yanar de,
Ya Səməndər, ya pərvanə, buyurdu.

Qəvvəs gəzər dəryaları dərinədən,
Üzə çəkər tək-tək var-gövhərindən,
Dost gərəkdi keçə canı-sərindən,
De gözləsin bir zamana, buyurdu.

O nəcib zadədi, cinsi-cismi pak,
Ləhmində, ləhcədə şirin xoş idrak.
Bir kəlmədən qeyzə gəldi qəzəbnak,
Qəhr elədi hökmrana, buyurdu.

Dedi: fikrim bir dəryadı, yüz ada,
Qurban, qəmdən kimdir olan azada?!
Göz yaşından yüz min ərzə yazsa da,
Versə keçməz bu divana, buyurdu.

KEÇDİ

Ey nazənin, səndən ayrı düşəli,
Dolandı nə müddət, zamana keçdi.
Eşqin atəşindən yanıram, bəli,
Biləsən könlümdən daha nə keçdi!

Qaçmaq olmaz qəza, qədər tuş gəli,
Kim bilir başına, var nə iş gəli,
Acı kəlmən mənə güldən xoş gəli,
Bir sözün güllə tək bu cana keçdi.

Qurbanam, haqqıma olmadım ası,
Çalxanır könlümdə eşqin dəryası.
Ayrılıq oxunun hicran yarası,
Qaldı sinəm üstə nişanə keçdi.

1893

DƏRMAN YOXDU

Əzbərdi dilimdə ismin oxunur,
Biri heydi, biri seydi, biri nun.
Möhnətindən qəddim ikiqat oldu,
Biri daldı, biri yeydi, biri nun.

Sinəmə çəkmisən dağ üstən dağı,
Cismimi yandırır hüsnün çırağı.
Oldu könlüm üç gözəlin müştağı,
Həsrətiyəm, dolanıram, birinin.

Düşüb oda yanhayan oldu bağrım,
Çəkdi qəm-hicrandan qan oldu bağrım.
Zənbur xanəsi tək şan oldu bağrım,
Qurban xəstə, dərman yoxdu birinin.

GƏLSİN

İndi ki mən oldum qəmin tüccarı,
Düzülsün qəflələr, barısa gəlsin.
Olmuşam möhnətə, qəmə müştəri,
Satsınlar, alıram varısa gəlsin.

İçmişəm zəhri mən, şərbət cam içi,
Olub mənim könlüm dərdi-qəm içi.
Bu qəm dəryasına oldum gəmiçi,
Tərtər, Araz, bu çaylarısa gəlsin.

Yanır ürək gəlir zəbana hey-hey,
Qərq oldum möhnətə, fəqanə hey-hey.
Qurban deyir: xeyli zəmanə hey-hey,
Mənə həmdəm bu dağlarısa gəlsin.

1905

YOXDU, YOX

Ağa, şikayətim var qulluğunda,
Zərrəcə sözümdə yalan yoxdu, yox.
Göstərdim cərraha, təbib, loğmana,
Dedilər: bu dərdə dərman yoxdu, yox.

Yardan ayrı dözə bilməm neyliyim,
Alışır dahanda odlanır dilim.
Bu dərdin dərmanı ölümdür, ölüm,
Sağlığımda daha güman yoxdu, yox.

Kərəm qılıb mətləbləri bitirən,
Həsərləri bir-birinə yetirən.
Bu Qurban ölübdür yoxdur götürən,
Yuyub məzarına qoyan yoxdu, yox.

1890

GƏZİRSƏN

A zülmkar, a nəinsaf, a zalım,
Sənsən ahu, dağ maralı, gəzirsən.
Bir sən idin, bir mən, can qadan alım,
İndi olub gör haralı gəzirsən.

Qaydadır dost-dostdan küsüb, barışmaq,
Söhbət edib, gülüb, deyib, danışmaq.
Yaraşmaz yad olub, yar, ayrı düşmək,
Niyə məndən çox aralı gəzirsən?!

Əgər günahkaram elə divanım,
Öldür özün, sənə halaldır qanım.
Qurban bir xəstədir, üzüldü canım,
Eyləyirsən yüz yaralı, gəzirsən.

1920

OLUR

Ömrün əvvəlində növbahar kimi,
Təzə bostan kimi tağı-tağ olur.
Könül cur eyləyir tərən quş kimi,
Gündə yüz şikarı ovlamaq olur.

Qıza nişan, ad olanda ay bəşər,
Məmə qaynar, cəsətində qan coşar.
Görüşdükcə öz yarıyla öpüşər,
Ayrılınca gülüb oynamaq olur.

Gecə billur bədən, ağ mərmər kimi,
Zülf bürüyə ətrafını pər kimi.
Maya nərə, nər mayaya nər kimi,
Könül çağı görsə, o da çağ olur.

Mənlül könlüm heç açılmaz, al olmaz,
Zənbur çəksə qəlp çiçəkdə bal olmaz.
İki arvad heç allanmaz, al olmaz,
Kimə açıq tutsa qovlamaq olur.

Qurbanam, kür taleh, ay qara baxdım,
Qəmin dəryasına qərq oldum, axdım.
Həm bağça becərdim, həm bağa baxdım,
Gül solanda bülbül baydamaq olur.

MƏNƏM, MƏN

Sailəm, zailəm, zəliləm gözəl,
Yoxsulam, xəcalət, varsız mənəm, mən.
Hüsnü cəmalına mailəm gözəl,
Pozulmuş bostanam, barsız mənəm, mən.

Mən səni sevmişdim baş ürəyimdə,
Deyirəm, qalaydın kaş ürəyimdə.
Həsrətin olubdu daş, ürəyimdə,
Dayanıb dözüürəm, arsız mənəm, mən.

Gözüm şəhla gözlərinə baxardı,
Dərdi-hicran xəyalımdan çıxardı.
Qocaldım, saqqalım vaxtsız ağardı,
Qəm əlindən ixtiyarsız mənəm, mən.

Beyilqar mən oldum, ey şuxi dilbər,
Hüsnünə tamaşa edir mələklər.
Var səndə vəfadan, iradə, əsər,
Belə məlum etibarsız mənəm, mən.

Ərzi-halım deyim, ey nazlı pəri,
Gözlərim gözüne oldu müştəri.
Leylisiz Məcnunam o vaxtdan bəri,
Qurbanam, doğrusu, yarsız mənəm, mən.

İNDİ

Uzaq saldı gərdiş, çərxi-zəmanə,
Düşdü xəyalıma haralar indi.
Könlümün mövsümü döndü xəzana,
Solub gül-nərgizi saralar indi.

Nə cəfalar çəkdim cananım belə,
Rəhm eyləyib çeşmim yaşını silə.
Bülbül fəqan eylər xar qonub gülə,
Xoryat dəyib bağa, aralar indi.

Qurbanam, firqətim, var ahu-zarım,
Bilən yoxdu, artır dərdi-azarım.
Nagah sizin elə düşdü güzarım,
Təzələndi köhnə yaralar indi.

DALDALANMADIM

Səndən ötrü cavan ömrüm çürütdüm,
Sinəndən öpmədim, daldalanmadım.
Tutmadım yasəmən zülfün oxundan,
Arxanca getmədim, daldalanmadım.

Qərq oldum girdaba, qəmin bəhrinə,
Giriftaram zülflərinin təhrinə.
Könül, heç qalxmadın şadlıq seyrinə,
Nə gözdən itmədim, daldalanmadım.

Mən səni sevmişdim qövlü-bələdan,
Bitmədi mətləbim ərşi-ələdan.
Qurban yazıq həsrət getdi dünyadan,
Əlindən tutmadım, daldalanmadım.

1890

İNDƏN BELƏ

Ha dedim əllini, oldu sədhəzar,
Neynər səksən, doxsan, yüz indən belə.
Təlatüm eylədi çeşmim dəryası,
Canım, cismim qərq ol, üz indən belə.

Qəm leşkəri gəldi nihan yetişdi,
Eylədi könlümü viran yetişdi.
Ömrümün бүrkünə xəzan yetişdi,
Açılmasın qəmli yaz indən belə.

Kimdir məskən edib qala dünyada,
Düşmüşəm qoyxaya, qala dünyada.
Yazıram yadigar qala dünyada,
Dərdimi dəftərə yaz indən belə.

Uçurtdun tərlanı, bəzi görmədin,
Saraldı günəşin, yazı görmədin.
Qurban, sən ki, Səlbinazi görmədin,
Ağla, Səlbi deyib, göz indən belə.

1920

TAPILMAZ

Deyim bir-bir, yaz dərdimi, sən, qələm,
Bilinməz hesabı, sanı tapılmaz.
Bağla dəftər, çox eyləmə naz, qələm,
Ələ düşməz bu dastanı, tapılmaz.

Şərik ol dərdimə, sən də bir yara,
Yüz min olub bu sinəmdə bir yara.
Yalvarıram, yoncuyuram, bir yara,
Şirin dilnən, bir nöqsanı tapılmaz.

Arif özü bilər, mətləbi qanan,
Yoxdu mənim kimi eşqindən yanan.
Könlüm istəklisi, sən kimi canan,
Yüz il gəzsən bu dünyanı, tapılmaz.

Qurbanı olduğum gəl bir insafa,
Nə bilər qədrini çəkməyən cəfa.
Seçər dürrü, versən qoca sərrafa,
Belə əhmər, kövhər-kanı tapılmaz.

Kəsmə nəzərini bu xətti-çaldan,
Xəstəyəm, ölürəm, düşmüşəm haldan.
Baş alıb gedərəm sizin mahaldan,
Axtararsan bu Qurbanı, tapılmaz.

MƏNİ

Özü bir laşərik, qadiri-sübhan,
Bağışla, o minbir bir ada məni.
Ruh ikən xalq edib, cismə can verən,
Ölmüşəm təzədən yarada məni.

Xaliqi kainat, kani- kəramət,
Dərgahında duram ola icabət.
Hörməti pak olan, nəsl-i-nəcabət,
Yetirə mətləbə, murada məni.

Zəifi-zəliləm, çoxdur günahım,
Sidqilə sığındım sənsən pənahım
Ya şahların şahı, ya qibləgahım,
Saxla, qoyma qəmli arada məni.

İncimərəm dost yolunda ölümən,
Eləmişəm bu ilqarı dilimnən.
Nə olar, sevdiiyim tuta əlimnən,
Əylənə, bir məclis qura da məni.

Qurban, bu xiyali, bu təşvişinən,
Yandırar, nə ki, dəmir şişinən,
Vurub ağac-daşnan, keşhakeşinən,
Buyura zülmətə iradə məni.

MƏNİM

O şəhla gözlərin, üstə hilal qaş,
Düzüb nizamınan fərmanım mənim.
Kəc baxışın hərdən dara çəkdirir,
Buyursan eliyər divanım mənim.

Görəndə zülflərin misalı cəllad,
Dolanır hər yanda alması-şümşad.
Zülmündən, qəhrindən çəkirəm fəryad,
Ərşə çıxır ahı-fəğanım mənim.

Bir qulaq ver qoy dərdimi danışım,
Mənə düşmən olub dostum, tanışım.
İnsaf elə, qoyma yanıb-alışım,
Mürvətə gəl, odlu zəbanım mənim.

Quruyubdu odlu çaylar oldu qum,
Sel tək axıb dəryalara doldu qum.
Başına dolanım, qurban olduğum,
Təbibim, loğmanım, dərmanım mənim.

Aşiqinəm, yox dilimə qadağam,
Qovlama qapıdan, qulam, qonağam.
Qurbanam, niyazam, qurban, sadağam,
Demişəm canana bu canım mənim.

ÜÇÜN

Sahibi səltənət, şirin tərəc can,
Bir qədər qayğıya qal Qurban üçün.
Könlüm istəklisi, a dost, mehriban,
Özünü zəhmətə sal, Qurban üçün.

Dost zəhmətin dostu mehriban çəkər,
Zatı kəmlər, pünhan ötər, yan çəkər.
Dar günündə kara gəlməz, can çəkər,
Ərkinən yazıram al, Qurban üçün.

Canım xəstə düşüb, ürəyim üzgün,
Hər günüm bir ildi, dəqiqəm yüz gün.
Ağıldan cəm ola, kamaldan düzgün,
Yolunda oymuşam mal, Qurban üçün.

Bəxtim ola kəskin, sözüm işləyə,
Arıflar bəyəmə, görən xoşduya.
Bir mən desəm, o götürüb beş deyə,
Lazım deyil qoyxa-qal, Qurban üçün.

Bir sümükdən xırda, sağrıdan qalın,
Əmən cavan ola, ləbinin balın.
Sərim sadağası, bir əhli-halın,
Dinəndə can deyə çal, Qurban üçün.

AXTAR BİZƏ

Ta bustan vaxtdı könlüm istəyir,
Bəradər dağlardan qar axtar bizə.
Əl dəyməmiş, dərilməmiş budaqlar,
Bağbanlar bağından nar axtar bizə.

Canım xəstə düşüb ürəyim əsir,
Dərman can təzələr, sərfəni kəsir.
Bir topuqdan yoğun, bir qızdan qısır,
Bir sarğıdan hamar yar axtar bizə.

Onu da görürsən, məni də demə,
Ağarıb saqqalı onun da demə.
Nə sində, simada, sinin də demə,
Olsun namus səndə, ar axtar bizə.

Bir lətif əndamlı, bir əsil insan,
Mərifətdə kamil, simi-zənaxdan.
Şəkərdən, əsəldən, şirin zülaldan,
Bir ləbindən kövsər yar axtar bizə.

Dərdli Qurban belə hədyan söyləmə,
Ölürsən bu halda dərman söyləmə.
Nə təbib axtarma, loğman söyləmə,
Alimsən elmindən kar axtar bizə.

MƏNİ

Mədanı mürvət, səxavət kanı,
Üzüb qəmi hicran bəradər məni.
Mərizəm olmasa, təbib-i-loğman,
Hərgiz şəfa tapmaz, yara dərmanı.

Yaralıyam, yar yarası ürəkdə,
Saxlaram matəmi, yası ürəkdə.
Budu könlüm təmənnası ürəkdə,
Ara dərdi verə, ara dərmanı.

Qurban beynəvanı yar sala yada,
Canımı yolunda eylərəm fəda.
Ləbinin şəhdindən versə bir bada,
Xizri kimi cavan yar edər məni.

MƏNİ

Bir bülbüləm, saldın indi qəfəsə,
Giriftar eylədin bu naza məni.
Yalvara-yalvara möhlət istərəm,
Müxərrəs etginən bu yazı məni.

Gözlərin cəlləddi, züflərin zindan,
Göz götürməmə nazlı yarın gözündən.
Aç niqabı bir də götür üzündən,
Çox da verməginən, ayazı məni.

Sınıqdı, könlümü etmə pərişan,
Mənəm eşq oduna yanıb alışan.
Qurban deyər, bülbül gülə sarışan,
Qoynuna salginən bu yazı məni.

QADAN ALIM

Bir söz deyim, gözəl, incimə məndən,
Söyləyirsən yada sirr, qadan alım.
Öləndək hərgiz dönmərəm səndən,
Ömür verdim bada, sir qadan alım.

Hənəli birçəyin üzə əfşandı,
At qəmzən oxunu sinəm nişandı.
Zülflərin görəndə nə pərişandı?
Qoyma zülfün ada, sər qadan alım.

Bu gələnlər Səlbi, Sədət, Pəridi,
Yandı bu qəlbimin yağı əridi.
Qurban sevgisinə ümid varıdı,
Oldu hər mətləbə sər qadan alım.

DAĞLAR

Əzəl xilqətimiz torpaqdan, sudan,
Sən bizə atasan, anasan, dağlar!
Pərvəriş verirsən məhdi zəmində,
Gah da məhv edirsən, fənasan, dağlar.

Çətindi sağalam, çoxdu azarım,
Mətəhim dürr mətəh, yoxdu bazarım,
Düşə, ya düşməyə bir də güzarım,
Səfərdi, salamat qalasan, dağlar!

İnsaf, mürvət qalıb ixtiyarına,
İman, ilqar bağla etibarına.
Həsərət gözümlə baxar bürcü-barına,
Qüdrətdən yapılmış qalasan, dağlar.

Mən gedirəm, səndə qaldı nişanam,
Qarışıb əhvalım, çox pərişanam.
Bir kəsə söyləyib, nə danışanam,
Sən bilib əhvalım qanasan, dağlar.

Baxıb seyrəngaha, qan ağlar gözümlə,
Bu qədər fərağa mən necə dözümlə?
Budur iltimasım, müxtəsər sözümlə,
Qurbanı gah yada salasan, dağlar.

GÖRÜNMƏZ

Hurilərin şahı, gözəllər xası,
Mələklər qılmanı hanı, görünməz.
Sallanıb ərkinən, nazınan gəzən,
Firəngin sultanı hanı, görünməz.

Əl götürüb aşağıdan doyan yar,
Neşlər vurub, bağrım başın oyan yar.
Yazıq canım nişanaya qoyan yar,
Gəzirəm dünyanı, hanı görünməz.

Bağban gərək barın qədrini bilə,
Sərvan gərək nərin qədrini bilə.
Zərgər gərək zərin qədrini bilə,
Qurbanın cananı hanı görünməz.

BAXIŞLARIN

Nə durubsan bu canımın qəsdinə,
Mənimlə qanlıdı o baxışların.
Ox kipriyin bir-bir keçir sinəmdən,
Apardı əqlimi qələm qaşların.

Gen dünya nədəndi dar olub mənə,
Əlbət, qismət ahu-zar olub mənə.
Başının zülfləri mar olub mənə,
Hər biri bir yandan qargı saçların.

Əlif qəddim əyib eylədin kaman,
Alışdı ürəyim eşqinə inan.
Qurban çox ah çəkir, eyləyir fəğan,
Görəndə qəməzəli sallanışların.

İSPALKOMA

(Zarafat)

Bir neçə kəlmədə könül açan söz,
Mən tərəfdən vəkil ol ispalkoma.
Olarımı qanunda iki arvad almaq,
Yalvarsaq verərmimi yol, ispalkoma?!

Yoldaş olar yoldaş qeydinə qalan,
Mənə rəhm eləyib yadına salan.
Yoxdu bu şurada nə rüşvət, yalan
Götürsə verərdik pul, ispalkoma.

Qönçə gül açılır, xara yaraşmaz,
Bir şux gözəl, fərsiz yara yaraşmaz.
Tər lan bir yuvada sara yaraşmaz,
Kim desin bu dərdi, el, ispalkoma.

Arvad xoryad olsa, kişi dərd bilən,
Arifə xoş gəlməz məcazı gülən.
Layiqi-mərifət görə hər gələn,
Qurban olar onda qul, ispalkoma.

RÜSTƏM

(Qamışlı el şairi Rüstəmə)

Məcnun –Leyli deyib, Fərhad-Şirini,
Ağlar gözər yana-yana, a Rüstəm.
Axtarıram çox dəryada dərinini,
Bəlkə tapam bir nişana, a Rüstəm.

Vaqiyə görmüş tək, yuxulu sər-sər,
Bu dərdi möhnətdən ürəyim əsər.
Görən deyir olub dəli, dəngəsər,
Fikir eylərəm hər bir yana, a Rüstəm.

Gedən getdi bir də gələrmə ələ,
Arıfla bir sözdür, bu bir məsələ.
Xəstə canım düşdü dərdə, müşkülə,
Yetişmədi bir dərmana, a Rüstəm.

Vəfasız dostlara çox yazdım nama,
İlqarı, imanı gəlmir nizama.
Vədə elədilər sabah,axşama,
Axır naqa oldu dana, a Rüstəm.

Qurban, yoxdur balu-pərin uçmağa,
Danışıb, gülüşüb könül açmağa.
Həsrətəm səndəki xoş danışmağa,
Bağrım dönüb laxta qana, a Rüstəm.

1927

NƏİNSAF

Səbri-qərarımı kəsən zülmkar,
Sənsən özün aşıkarı, nəinsaf.
Eşq odu sinəmdə müddəsil yanar,
Heç baxmadın bizə sarı, nəinsaf.

Bir təzə növrəstə, cavan çağında,
Çox gəzib dolandım solu-sağında.
Xəstə canım həsrət qoydun bağında,
Gizlətdin qoynunda narı, nəinsaf.

Dərd bilməzin hərgiz olmaz faydası,
Bilməz nədir canda eşqin sövdası.
Gözəlin adəti, gülün qaydası,
Saxlayar köksündə xarı nəinsaf.

Mən sənə aşiqəm, xeyli nə müddət,
Görmədim səndə heç rəhmi-mürvət.
Gəl kərəm üstünə elə mərhəmət,
Danış xoş dilinən barı, nəinsaf.

Gündüz ağlar, gecə həsrət çəkərəm,
Gözlərimdən abu-leysan tökərəm.
Dərdi-qəm əlindən boynum bükərəm,
Gül tanrının baxtavarı, nəinsaf.

Dönüb əfsun almaz mara, vurubsan,
Bağrım olub para-para vurubsan.
Sinəmə sağalmaz yara vurubsan,
Axır qanım, di gəl sarı, nəinsaf!

Çətin olub bu yaralar sağalmaq,
Duruşun, baxışın hamı can almaq.
Qurbana yetişdi vaxtsız qocalmaq,
Bir gün sən olursan qarı, nəinsaf.

1894

YALVARIM

Filankəsin qızı, deyirəm sənə,
Məclisdə qandıra, saza, yalvarım.
Yoncuyum dəftərə, kağız, qələmə,
Deyim bir-bir dərdim yazsa, yalvarım.

Yasaq yoxdu gözə, olmaz qadağa,
Olsun canım sənə, qurban, sadağa.
Sallana-sallana seyr elə bağa,
Bülbül gülə, mən də yazsa yalvarım.

Eşqindən titrəyər, ürəyim əsər,
Olmuşam aşkara dəli, dəngəsər.
Əl çəkməyəm ətəyindən müxtəsər,
Çox olmasa, barı aza, yalvarım.

Baxışın tərəndi, gözlərin xumar,
Sənə qurban dövlət, malım hər nə var.
Ya bir əlac elə, ya öldür qurtar,
Tabım yoxdu qəmzə, naza yalvarım.

Qaş qanar işarə, gözə nə lazım,
Demək nəğmə, qəzəl, məzə nə lazım.
Qurban ərz eləməz sizə nə lazım.
Yaşıl, allı, quba qaza yalvarım.

GÖRƏNDƏ

Eşqindən olmuşam dəli, divanə,
Xəstəyəm sinəndə narı görəndə.
Könlüm şəmi, şöləsinə dolana,
Oluram pərvanə narı, görəndə.

Düşübdü xəyalım yar sorağına,
Canım dayanmadı qəm fərağına.
Yetişib dolansam solu-sağına,
Öpüb qucam, nazlı yarı görəndə.

Ayrılığın uzun, nəqli, hekayət,
Yazdırmışam neçə nəzmə ibarət.
Eləsəydim tellərinə ziyarət,
Bağışlarsan günahkarı, görəndə.

Qovuşsa bayramdı, həsrətə həsrət,
Görüşüb eyləsə bir şirin söhbət.
Olar bir növrəstə, hadisə, işrət,
Əmim qaymaq dodaqları, görəndə.

Qurbanam eylədim söz müxtəsərin,
Fəhmi-fərasətdə, kamalda dərin.
Sənsən müsəffası abı-kövsərin.
Şirin ol əsəldən, arı görəndə.

GƏZİRƏM

Heç kəs dost tutmasın fani dünyanı,
Məkandan gəlmişəm, kanı gəzirəm.
Gəştim sınıb, giribanda dolanı,
Qərq olmuşam bu dəryanı gəzirəm.

Bu sirri xudadan kim olar agah,
Qaldımı gör kimə mülkü məkəngah.
Süleyman, İsgəndər, hanı Nadir şah,
Yox onların bir nişanı, gəzirəm.

Gah saralıb, gah açılıb gül oldum,
Bir nəinsaf sitəmkara qul oldum.
Ürəkdən alışıb yandım, kül oldum,
Ərz etməyə haqq divanı, gəzirəm.

Cavanlıqda qəmdən badə içmişəm,
Yaman dərdə, bir bəlaya düşmüşəm.
Dost yolunda canı-başdan keçmişəm,
Nə tapılmaz bir dərmanı, gəzirəm.

Qurbanam çatmadım gövhəri-kana,
Şur düşüb aləmə, güllü cahana.
Oldum Məcnun sifət, dəli, divana,
Axtarıram, o ziyanı gəzirəm.

NIŞANƏSİ

Yağı gözlü, şux camallı Bilqeys,
Düzdü gözəllikdə hər nişanəsi.
Huridi, qılmandı, ya mələk-pəri,
Zülflərin görəndə pər nişanəsi.

Cəm olub kəmalı, ağı başına,
Nə vaxtıdı naməhrəmnən yaşına.
Əgər çatsa on dörd, on beş yaşına,
Olar gözəllərin sər nişanəsi.

Yoxdu bir bəşərdə bu hüsnü sürət,
Aya xilal edir, şəmsə küdurət.
Sahibi fərasət, əhli mərifət,
Həyadan alnında tər nişanəsi.

Şirindi kəlməsi, xoşdu avazı,
Danışdıqca ruhum edir pərvazı.
Mədən dəryasından çəkir qəvvəsi,
Saçılır dahannan dürr nişanəsi.

Şəmi-şölə pərvanəni yandırar,
Ürəkdən od vurur, canı yandırar.
Qurban kimi binəvanı yandırar,
Bəlkə qala, bu dəftər nişanəsi.

AYRILIR

Huşum çaşıb, əqil çıxdı başımdan,
Cəsətdən ruh gedib, canım ayrılır.
Götür qələm, yazım qan göz yaşımmın,
Al-yaşılı, şux cananım ayrılır.

Həsərət əlim yar əlinə verə kim,
Yüz hac elər, sınıq könlüm hörə kim.
Bərki xəzan kimi titrər ürəyim,
Səbri-qərar, cismi-canım ayrılır.

Tərəqqi eyliyə baxtı-iqbalım,
Təbib, cərrah, həkim hardan yığalım.
Yaralandım çətin-çətin sağalım,
Xəstə ölür, o dərmanım ayrılır.

Bir sürahi boylu, zülfü yasəmən,
Çinbəçin tökülüb gərdənə asən.
Qəraqi-arami ixtiyar kəsən,
Şirin dilli, xoş zəbanım ayrılır.

Qurbana var elm öyrədib, oxudan,
Qərq eləyib qəmə, dərdə toxudan.
Qorxuram tifilikdən olam yuxudan,
Getsə gəlməz, yox gümanım ayrılır.

SƏNİNDİ

Yetirmə zərrəcə qəlbinə mələl,
Eyləmişəm o ilqarı sənindi.
Nə qəm, nə küdurət, nə fikri-xəyal,
Olsa cavan, qalsa qarı sənindi.

İgid olan gərək özün öymüyə,
İncitmiyə, dost qəlbinə dəymiyə.
Dua eylə, fələk qəddin əymiyə,
Doğru sözün, aşikarı sənindi.

Hərdən əhvalına eylərəm nəzər,
Pozulmuş bağlarda heyvaya bənzər.
Ləli-kövhər, yaqut, əhmər, simuzər,
Gənci dövlət ixtiyarı sənindi.

Gələ şahın şah hökmü, ya gələ sərdar,
Bir kəsə bac verməm, neçə canım var.
Qaildi mülkündə eyləsə mədar,
Yaquti-səltənət, varı sənindi.

Lazımdı şükr etmək çoxunan-aza,
Libası əbrişim, bezə, ətlasa.
Təqdirdən, qədərdən gəlməsə qəza,
Qurban elə ümidvarı sənindi.

VAR

Qulaq ver sözümə, arif olanlar,
Söylüyüm bir neçə şikayətim var.
Sərraf olub sözdən mətləb bilənlər,
Dastanım, dəftərim, hekayətim var.

Bir insanda zülm, bu zəhmət ola,
Nə yatıb dincələ, nə rahat ola.
Mürvətdirmi belə ədalət ola,
Hər gündə bir məşhər qiyamətim var.

Möhnət odu yazıq canı yandırar,
Dərdi-hicran hər insanı yandırar.
Şölə şəmə pərvanəni yandırar,
Gecə-gündüz yanmaq, bir adətim var.

Öpmədim buxaqdan, nə gül yanaqdan,
Əmmədim doyunca, dildən, dodaqdan.
Gözdə yaş qalmadı mən ağlamaqdan,
Nisbətdə Sənana şəbahətim var.

Qurbanam, can sənə qurban eyliyəm,
Qurğudan, yazıdan çox gileyliyəm.
Səhralarda bir Məcnuni-Leyliyəm,
Sinəmi yandıran qəm-möhnətim var.

GETMƏRƏM

Elə yaz məzmunu söz inciməsin,
Nə düşməsin o xəyala, getməyəm.
Nə elnən, nə dostnan gileylənməsin,
Nə çəkməsin ahu-nalə, getməyəm.

Axtarasa əhli-arif, dil həmdəm,
Mən hər elmə, hər əhvəla bələdəm.
Yaxşı bilsin, mən bir elə sənəməm,
Çəksə nəzmə, yüz sığala getməyəm.

Var səndə gözəllik, bu şən, bu şövkət,
Gəlməz xəyalıma nə kin, küdurət.
Nə qədər yalvarıb edə ziyarət,
Bu mahaldan, o mahala getməyəm.

Gəzər şükufədən şən çəkər arı,
Sərraf olmalıdır dürr xiridarı.
Axır müxtəsəri, sözün aşkarı,
Qurtaranı xətti çala, getməyəm.

Özüm şux gözələm, cavandı yaşım,
Tökməsin zəhləmi, ağrıyır başım.
Bu işə qol çəkməz qohum-qardaşım,
Deyir, mətləbini Lala, getmərəm.¹³

BİR DƏ GÜL

Dağların çəməni, şanı-şöhrəti,
Bənövşə-nərgizdi, lalə, bir də gül.
Peykanın əhməri, qəlbin şərbəti,
Baldı, şükufətədi, lalə, bir də gül.

İncimə, mən ölüm, sizə söz yazım,
Köhnəni tərgidim, təzə söz yazım,
Xəyalın şad olsun, məzə söz yazım,
Qaqqılta kəklik tək, lalə, bir də gül.

Qurbanı qınama, ay evi bərbad,
Nə desin nadana, bir kamil ustad?
Ola qələm kimi ərindən-arvad,
Mətləb mindi, yüzdü, lalə, bir də gül.

¹³ Şeir "Qurban və Səlvı" dastanında səlvinin dilindəndir.

GÖZLƏRİM

Yenə moca gəlib nobahar kimi,
Əbri bəran kimi dolan gözlərim.
Sənsən məni salan qəm dəryasına,
Hicrandan yük tutub, alan gözlərim.

Bir lətif əndama oldum müştəri,
Məni edib bir divanə sər-səri.
Huşum çaşıb, itirmişəm dəftəri,
Ağlımı əlimdən alan gözlərim.

Bir gündə zavala verəsən başı,
Hər nə desəm bu şəninə yaraşı,
Səndən hasil olur eşqin ataşı,
Yazıq canım oda salan gözlərim.

Genə müjganların matəm yası var,
Möhnət-qəm üz versə bəhanəsi var.
Nuru tərланının təmənnası var,
Ağlama, bir dözüb dayan gözlərim.

Qurban deyib-gülməz çoxdu məlalı,
Bu Bilqeyis-cəmal, huri liqalı.
Yaqubi-Misridən xaki şəfalı,
Gəlibdi Yusifi-Kənan gözlərim.

TAMAM OLSUN

Mərizəm, dərdindən yatıram xəstə,
Ölürəm, canımı al, tamam olsun.
Qoy baxsı göz-gözə, gəl kərəm üstə,
Xəstə can verincə, qal, tamam olsun.

Ayrılıqdan, yoxsulluqdan nəş nədir?
Yar ayrısı zülüm deyil, bəs nədir?
Səhralardan gələn nalə, səs nədir?
Kəsilsin bu qovğa, qal, tamam olsun.

Tərsinə dolandı çərxi- kəcmədar,
Sevgimi axtarıb gözlərim ağlar.
Dahanda ləzzətim oldu zəhrimar,
İstər dünya-aləm bal tamam olsun.

Bağban gəzər bağda mara müştəri,
Sərraf dürrə, xəstə nara müştəri,
Şahbaz olan olmaz sara müştəri,
Dost olur dərdindən hal tamam olsun.

Qurban öz dilinə verməz qadağa,
Şəhdi-şəkər bal süzülüb dodağa.
Ala gözlərinə olum sadağa,
Zülflərin üstümə sal, tamam olsun.

KEÇƏN VAR

Ay beybəfa, bir ilqarın ucundan,
Başı-candan, güllü vardan keçən var.
Doğru sözün, etibarın ucundan,
Bağlardan, bağçadan, bardan keçən var.

Vurursan sən məni töhmət daşınnan,
Üzümə xətt düşüb didəm yaşınnan.
Alışıb yanan var eşq ataşınnan,
Pərvanə tək balu-pərdən keçən var.

İyid namus, qeyrət arı saxlayar,
Qönçə gül üstündə xarı saxlayar,
Tərlan itib, səyyad sarı saxlayır,
Dərdi artıb, sədhəzardan keçən var.

Fələk çəkən sinəmdəki dağlardan,
Xəbərin yox mənim kimi ağlardan.
Qanlı gədiklərdən, qarlı dağlardan,
Daşqın seldən, dəryalardan keçən var.

Bu dərd qaldı qiyamətə sinəmdə,
Sərf elərəm, sata-sata sinəmdə.
Bax həsrətə, bu heyhata sinəmdə,
Qurban, qorxma, günahlardan keçən var.

GÖRƏNDƏ

Yenə təzələndi sinəm yarası,
Güzar edib bu dağları görəndə.
“Yahu-yahu” çəkib, eylərəm səsi,
Yar seyr edən ovlaqları görəndə.

Rəhbərim dərd oldu, qəm mənə yoldaş,
Ciyarda dağ-düyün, ürəkdə atəş.
Ağlar didələrim, tökər qanlı yaş,
Qızlar gəzən bulaqları gəzəndə.

Bülbülün gücünü qucsa xar, ağlar,
Tərlanın ovunu alsa sar, ağlar.
Yazıq Qurban çəkib ahu-zar ağlar,
Eli köçmüş yaylaqları görəndə.

XUDAHAFİZ

Qohumlar, qardaşlar, dost-mehribanlar,
Qalın sağlığınan el, xudahafiz.
Ya qismət görüşək, ya görüşməyək,
Gün keçə, ay gələ, il, xudahafiz.

Can qalır yanında, saxla əmanət,
Hərdən tərəf edə sənə ziyarət.
Rəhmə gəl sultanım, şahım ədalət,
Qulundu qədrini bil, xudahafiz.

Gözəlsən əslində, simadan, boydan,
Kipriyin almazdır, qalarmı soydan.
Ürəyim nazikdi, tel kimi muydan,
Ağlaram göz yaşım sil, xudahafiz.

Bu məlul könlümə nə olar müjdə,
Qalsın bu yadigar övladı-əjdə.
Göz baxanda gözə, qaş edər səcdə,
Qandılar arifi dil, xudahafiz.

Lazımdı insana insafi-mürvət,
İnsanı yandırar eşqi-məhəbbət.
Qınamayın, eləməyin məzəmmət,
Qurban deyir: Qaratel, xudahafiz.

YANDIRIR

Arıflər, bir gözəl görmüşəm bu gün,
Aşkar məni sözün sağ yandırır.
Yaralı sinəmə vurub min yara,
Düyn qoyub, çəkib dağı yandırır.

Yanağı qırmızı, irəngi lala,
Baxdım əqlim çaşdı, boya, camala.
Xəstə canım, bax gör salıb nə hala?
İnan, deyim nə sayacağı yandırır.

Niqabını o gül üzündən açdı,
Çinlənib hər yanda saç bir qulacdı.
Dil dolaşdı, huşum, xəyalım çaşdı,
Neçə piltə yanıb yağı yandırır.

Pərvanəyəm, eşq oduna düşmüşəm,
O səbəbdən canı-başdan keçmişəm.
Qəm odundan dolu badə içmişəm,
Doğrandı ürəyim, ağı yandırır.

Qocalmış aşiqəm, qəlbi şikəstə,
İnsaf elə, mürvətə gəl bir işdə.

Mənə zülm eləmə sən bu görüşdə,
Ahı-naləm daşı-dağı yandırır.

Qurban yazsın, de dərdini qələmə,
Canmı dözər bu şiddətli vərəmə?
Yas tutmuşam Məcnun, Fərhad, Kərəmə,
Gözlərimi ağlamağı yandırır.

1930

İTİRDİM

Gözüm ala gözlərinə baxanda,
Çaşdı əqlim, din-imanı itirdim.
Məh cəmalın rübənd altdan çıxanda,
Tərgitdim cəsətdə, canı itirdim.

Müjgan xəbəngində bulmadım nicat,
Günəş camalına hamı qaldı mat.
Gün üzünə oxumadım salamat,
Unutdum hesabı, sanı itirdim.

Qurban kaş öləydi olunca naşı,
Yolunda qoymadım can ilə başı.
Ağlar gözlərimdən tökərəm yaşı,
Sənin kimi şux tərlanı itirdim.

1921

AYRILIR

Çiskinli, boranlı, dumanlı, dağlar,
İz bir yana, yol bir yana ayrılır.
Qəlbim qəmdən dolub, gözlərim ağlar,
Daş bir yana, sel bir yana ayrılır.

Qədərlənsə qaçmaq olmaz baladan,
Qulağım kar oldu ahı-naladan.
Qardaş bacısından, ana baladan,
Dost bir yana, el bir yana ayrılır.

Fələk məni yenə eylədin peşman,
Dostu bir-biriynən sən etdin düşman.
Əzəldən mehriban, şirin danışan,
Söz bir yana, dil bir yana ayrılır.

Bu nə insaf, nə mürvətədi, de səndə,
Bu zülmü-cəfaya dözərmə bəndə?
Torun qurub qəza saldı kəməndə,
Ay bir yana, il bir yana ayrılır.

Himar ayaqlandı, ata yetirdi,
Belə zülmü nə isbata yetirdi?
Əl dəydi sağ gözə xata yetirdi,
Göz bir yana, əl bir yana ayrılır.

Biləcək sözümdə bir mətləb qanan,
Əgər mahir olsa kamil bir insan.
Hamı gedərgidi fani dünyadan,
Sin bir yana, bel bir yana ayrılır.

Qurban, yaz dəftərə qalsın nişana,
Məclisdə eşidib, həm danışanda.
Bax gedən karvana, bu pərişana,
Zülf bir yana, tel bir yana ayrılır.

1919

GÖZLƏRİN

Səbəb nəçün məclisimə gəlmədin,
Saldı məni yüz xəyala gözlərin.
Dəyişdirib, haldan-hala döndərib,
Xəstə canım istər ala gözlərin.

Arifə qandırmaq, söz qaydası var,
Qaş-gözün işarə, öz qaydası var,
Qəməli gözəlin yüz qaydası var,
Dağıdar daş olsa qala, gözlərin.

Yar-yara naz etmək-bu adət olar,
Danışib gülüşmək, zarafat olar,
Qurbana həsrətin qiyamət olar,
Yaranıb möhübbət, bəla gözlərin.

1919

GƏLƏRMI

Axan göz yaşımdan bir ərzə yazsam,
Sığarmı dəftərə, sana gələrmimi?
Qəsdim budur qeyri ələ düşməsin.
Tuti dilli gülüstana gələrmimi?

Ola bir ədalət, məniyi-saxa,
Mənim bu halıma o gəlib baxa.
Qocaldı mətləbə çatdı Züleyxa,
Bu gərdisdə o zəmanə gələrmimi?

Məcnun sevdi, Yaxşı yara yetişdi,
Kərəm yandı, o da, nara yetişdi,
Fərhad vurdu başa yara yetişdi,
Şirin matəminə yanə gələrmimi?

Qalsın bu yadigar yüz illərinən,
Dolansın mahalda ya dillərinən,
Yalvarsam sözünən, ya dillərinən,
Rəhmi-mürvət o canana, gələrmimi?

Qurban, biçarə də gəldi bağında,
Ağladı doyunca qəm fərağında,
Ağ Dərbənd yolunda, cavan çağında,
Dost yadına o nişanə gələrmimi?

BÜLBÜL

Sövtilə qəmlərin deşdi bağrımı,
Belə həzin-həzin zarıma, bülbül.
Almaz kimi dəydi sinəmdən keçdi,
Bais oldun dərdi-azarma, bülbül.

Dağ başında duman durar, qar qışlar,
Viranədə məskən edər bayquşlar.
Səbəb nədir, kim eliyib qarğışlar?
Kim deyib ömründə yarıma, bülbül?

Bahar olar gül həsrətin çəkərsən,
Meylin bağa, gülüstana tikərsən,
Xarı görcək ağlar, qan yaş tökərsən,
Mən ölsəm şəriksən qanıma, bülbül.

Silinmişəm ürəyimdə qaldı pas,
Şur salmadım bu aləmdə bir əsas.
Fərhada, Kərəmə saxlayıram yas,
Qaldı bu qisaslar zalıma, bülbül.

Çəkirəm qəlbimdə yaralı möhnət,
Bu zülmü-cəfanı sandım qənimət.
Artırdım azarım, eyləyir şiddət,
Qurbanam, sən də bax halıma, bülbül.

GÖRÜNÜR

Seyidlər qışlağı, Bala Dağıstan,
Yar seyr edən bağça, bağlar görünür.
Baxdım həsrət ilə, dolandı qəlbim,
O səbəbdən gözümlə ağlar görünür.

Ağcınqıl, Təksöyüd, Aygır bulağı,
Adaş, Urumbasar, Bədirbəy dağı.
İstisu, Dəlidağ, Taxta yaylağı,
Murov, Məndil, neçə dağlar görünür.

Kabab kimi yanıb bağrım qaralıb,
Sonanı sar, qönçə gülü xar alıb.
Xəzan əsib, süsən-sünbül saralıb,
Pozulmuş bostanda tağlar görünür.

Tifil ağlar, məmən şirin axtarar,
Aslan siyhə çəkər, şirin axtarar.
Fərhad tişə çalar, Şirin axtarar,
Qurban, dərin nə xəyallar görünür.

AND OLSUN

Sərsəriyəm, dərd əlindən divanə,
İnan asimanə, yerə, and olsun.
Demə ki, danışır üzür-bəhanə,
Şirin cana, əziz sərə and olsun.

Səbəb nəçün üzün döndərdin məndən,
Necə Sənan oldu imandan, dindən,
Biganələr kimi baxırsan gəndən,
Çin-çin olan o zülflərə and olsun.

Dağladın qoymadın, ara yandırdın,
Bağrım kabab çəkib, ara yandırdın.
Saldın məni oda, nara yandırdın,
Eyiblisən para-para, and olsun.

De, gözəllik hansı bəşərə qaldı?
Mali-dünya xeyrə, nə şərə qaldı.
Bu dərd ürəyimdə məhşərə qaldı,
Xətt yazıldı, o dəftərə and olsun.

Qurbanı sən saldın belə sevdaya,
Gecə-gündüz gəldim nə ahı-vaya,
İstəyirəm düşəm çölə, səhraya,
Məcnun kimi ya dağlara, and olsun.

QIZILGÜL

Açılıb qönçələr nə tamaşalı,
Düzülübdü budaqlara qızılgül.
Deyəsən yaqutdu, yarpağı ətlas,
Bəzək verib bağçalara qızılgül.

Xilqətin səadət, əhmərdi sürət,
Nisbətin nəcibə, ətrindi cənnət,
Lalədi bağı qan, bənövşə həsrət,
Boynun əymiş intizara qızılgül.

Üstünə şəh düşər, hər səhər çağı,
Yaraşır bir-birə sünbül, həm çiçək.
Deyirsən bürünüb kəlağay-ləçək,
Zülfə bənzər birçək qara, qızılgül.

Ah çəkdin, külümə nalə yetişdi,
Qurban baxtı bu kəmalə yetişdi.
Zənbur şirə çəkdi, bala yetişdi.
Bağrım oldu para-para, qızılgül.

1925

GÖRÜNMƏZ

El düşən mənzilgah, a gözəl yaylaq,
O maral baxışlı hanı, görünməz?
Xəyalı tərənək istər ov almaq,
Qıyqacı baxışlı hanı görünməz?

Zülf gərdənə, tel qabağa düzürdü,
Görənlərin ixtiyarın üzürdü.
Sallanırdı, yüz nazınan gəzirdi,
Gözəllər sultanı hanı görünməz.

Hər kim öpsə, yanağından, üzündən,
Doymaq olmaz söhbətindən, sözündən,
Buxağından, dodağından, gözündən,
Qurban dil dolaşdı, hanı görünməz.

1917

ÇİÇƏKLƏR

Qüdrətin qərarı hər büsatında,
Şükr edərəm girdigarə çiçəklər,
Tavus kimi rəng-rəng nəqş olunubdu,
Düzülübdu bu dağlara çiçəklər.

Al, yaşıl, qırmızı qurub çətirlər,
Nəzm edim vəsfinə neçə sətirlər.
Bənövşə, nərgizdən gələn ətirlər,
Can təzələr aşıkara çiçəklər.

Fərş müqabilində bəzənib dağlar,
Cənnətə bənzəyir bağçalar, bağlar.
Qızılgüllər, əlvən açılan çağlar,
Ziynət verib, növbahara çiçəklər.

Torpaqdan baş verir cümlə nəbatət,
Hər cins öz zatını göstərər isbat.
Sayını yazmaqda qələm qaldı mat,
Bir fəslin yetişir bara çiçəklər.

Yemək, geymək, hasil olcaq hər nizam,
Düzəlib qurğular cəm olsun tamam.

Müxtəsər eylədim dahı söz-kəlam,
Arif üçün bir işarə çiçəklər.

Bir fəslin eliyib bağrım qan kimi,
Görsə zənbur sızlar olub şan kimi,
Qurban sevgisindən ayrılan kimi,
Sinəmdə var yüz yara, çiçəklər.

1920.

MƏNİM

Özün ey dadırəs, yetiş harayə,
Yoxdu tabım dərdə dayanım mənim.
Yazma ağ günümü sən tez qaraya,
Hanı o xoşbəxti-zəbanım mənim.

Olsa dözməz qəlbi polad, bağrı daş,
Əridər gül edər yandırar ataş,
Üzünü döndərsə qohum, həm qardaş,
Ərşə çatar ahi-fəqanım mənim.

Heç kimin taleyi daşa dönməsin,
Uzaq üzünüzdən haşa dönməsin,
Qərq olmasın, qanlı yaşa dönməsin,
Qopubdu Nuh kimi tufanım mənim.

Dağ başını duman, çiskin, qış tutar,
Torun qurar səyyad, tərlən quş tutar.
İnsanı qan tutar, ya qarğış tutar,
Gəlmir heç birinə gümanım mənim.

Qoşqar, Kəpəz, Məndil, Murov dağlara,
Yaralı qovladım bir ov dağlara.
Yağmasın qar, boran, qırov dağlara,
Qurbanam, çox olub ziyanım mənim.

YARANMIŞ

Gözüm baxdı tamaşada nə gördüm,
Bir əcayib sirxudaya yaranmış.
Vəsfində nəzm etdim çox kitabları,
Qələm-qüdrət ibtidayə yaranmış.

Bir ali qəsrində, seyri məclisdə,
Şahzadələr kimi sərdə nişəstə,
Gözəllər payına düşübdü bəstə,
Gəlib hamı təmənnayə yaranmış.

Şəms şölə çəkir, cəmalında nur,
Hüsnü məlakədi, ya qılmanı-hür,
Ləbinin şirəsi şərabi təhur,
Xal üzündə xətti ayə yaranmış.

Əyridi qaşları, zülfüqar kimi,
Kırpıqları almas, abüdar kimi,
Eləyir dünyanı tarimar kimi,
Gedir millət bu fənayə yaranmış.

Gəlib kərəm üstə, o kərəm kanı,
Yaradıb Yusifi, həm Züleyxanı,
Öldürür firqəti yazıq Qurbanı,
Xəstə canı o sevdəyə yaranmış.

DƏLİSİ

Aşiqəm mərifət təmənnasına,
Könlüm olub zülfi-qara dəlisi.
Görəndə müştağam tamaşasına,
Ara qələndərəm, ara dəlisi.

Qamətdə minadı, hüsndə qılman,
Nisbətdə mələkdi, xilqətdə insan.
Fəhmi fərasətdə, kamalda loğman,
Mənəm onun bir füqarə dəlisi.

Həsretindən dağa-daşa saldım ün,
Dərdim ürəyimdə artır günbəgün.
Möhr oldu sinəmdə, qaldı dağ-düyün,
Qurban oldu aşıkara dəlisi.

1891

HALINAN

Möhnətindən xəstə düşüb ölürəm,
Qalmışam zarıncı mən bu halınan.
Aşiqi müştəğam, zəliləm-zəif,
Sən də bu səltənət, bu cəlalınan.

Sızıldaşar görsə əsəl, arı, şan,
Cavahir kəlməli, şirin danışan,
Ayeyi-vəzuha, annında nişan,
Həşyəsi nəşq olub, xətti xalınan.

Əfsanədir sənsiz, hədər dolanmaq,
Dostdan doymaq olmaz, yardım usanmaq.
Dahan qızıl kasa, ləblərin qaymaq,
Qarışıb bir-birə qəndi balınan.

Yaquti-mirvari, kövhəri-kanım,
Dəftərim, dastanım, sözüm zəbanım.
Cismi canım, ruhum, mülkü-cahanım,
Qulam qulluğunda bu xəyalınan.

Bir söz deyim etmə qalmaqal barı,
Layiq görsən bizim yerdə qal barı.
Öldür qurtar, canı məndən al barı.
Qurbanam, görsünlər el, mahalınan.

BAXMADIN

Neçə dilynən oldum sənə yovuncu,
Çox yalvardım, iltimasa baxmadın.
Axır xəstə düşüb qaldım zarıncı,
Təbib sənsən, nə balasa baxmadın.

Tərsə dərdə saldı Şeyxi-Sənani,
Xaç asdı boyuna, tutdu kilsəni.
İslamıdım, sevdim sən müsəlmanı,
Səltənətin nə əlası, baxmadın.

Abi-nəm damarsa, kar eylər daşa,
Yalvardım, yoncudum, söylədin haşa.
Mən yazığı saldın oda, ataşa,
Eliyə bir tamaşasa baxmadın.

Məcnun ha dolandı Leylisiz dağlar,
Qəmər köçdü, qaldı viranə bağlar,
Müjgan qələm, yazdım səhfeyi-rusar,
Oldu didəm qanlı kasa, baxmadın.

Qurbanam, başına can dolanırdım,
Pərvanə tək balu-pərim yandırdım,
Gah sazınan, gah sözünən qandırdım,
Müxtəsəri, sən xilasa, baxmadın.

GEDİRSƏN

Qərq elədin məni qəm dəryasına,
Çıxartmadın nə bir yanə, gedirsən.
Eşqin şöləsində oldum pərvanə,
Qaldı canım yana-yana, gedirsən.

Didəm yaşı döndü axan sellərə,
İnsaf elə bu zarıncı dillərə,
Sənsən Leyli, düşən mənəm çöllərə,
Olan dəli, ya divanə, gedirsən.

Züflərinin hökmü şənim, cəlalım,
Süleyman nizamlım, loğman kamallım,
Lətifə cismili, qılman camallım,
Bağrım döndü laxta qana, gedirsən.

Simuzərə hər nə ola satallar,
Əmlakı, dünyanı pula satarlar.
Övlada ad qoyub, elə satarlar.
Yoxdur ata, sizlər ana, gedirsən.

Bir ox atdın ürəyimi dəlməyə,
Nə eynim açılmaz, ləhzə gülməyə.
Qurban yazıq göz yaşını silməyə,
Barı, ver get bir nişanə gedirsən.

KİM OLAR?

Focu gözəllərdi, huriyi-qılman,
Hökmü-cəlalınan gələn kim olar?
Taleyin huşəngi, təmkinü xəqan,
Arif bilər, görən bilər, kim olar?

Qaməti sürahi, püsdü, minarə,
Camali-mah, ətrafında sitarə.
Məcnunu səhraya salan kənarə,
Mənim tək sərgərdən qalan kim olar?

Nəsli nəcabətdə bir adı bəlli,
Dahan qızıl kasa, ləbi əsəlli,
Yaralı qəlbimə verən təsəlli,
Pünhani dərdimi bilən kim olar?

Desəm nolar bir işarə üzün aç,
Şahmar təki çin-çin ola qara saç,
Kəmənd kimi hörükləri bir qulac,
Hər yandan ətrafa salan kim olar?

Qurban qulluğunda qulami bəstə,
Mətləbim lütfündən şəfayi-xəstə,
Duran peşvazında nizami-dəstə,
Büsatı-zülpərinin olan kim olar?

İÇİNDƏ

Bir gözəlin sevdasıdı düşmüşəm,
Dinləyin danışım kalam içində.
Yolunda bu başı-candan keçmişəm,
Alışb eşqimin yanam içində.

Nəcibdir nəsili, nəcabətindən,
Camalı hüsnündən, vücahətindən.
Gözəllər gizlənir xəcalətindən,
Qaf, rey, tey, lamdı, bu nam içində.

Bəzənir qumaşa, boyu tamaşa,
Nagah baxıb görən yanar ataşa.
Bütün başdan-başa gövhər, tamaşa,
Qızılın, gümüşün tamam içində.

Zülfləri foc-focdu, hökmə bərqərar,
Bir muyi dünyanı eylər tarimar.
Müjganları almas, zəhri-abidar,
Durub can almağa nizam içində.

Qurban biçarəyəm, qəmdən gülməyəm,
Könül dönməz, güman gəlməz bilməyəm,
Gözüm həsrət, canım çıxmaz ölməyəm,
Yüz il bu zülmətin qalam içində.

BƏSTİ

Başladım nəğməni sənin adınla,
Qalacaq cahanda nişanə, Bəsti!
Qüdrətinə-kəmalına məşallah,
Vəsfin düşüb dağa-arana, Bəsti!

Həkim-loğman yaraların sarısa,
Qoy solmasın səbzə-bağlar barısa,
Ürəyində hansı dərdin var isə,
Təbiblər yetirsin dərman, a Bəsti!

Tökübsən görəndə bu qumral saçın,
Əfi ilan kimi qıvrılıb çin-çin,
Məndil tərlənisan, Murovda laçın,
Bənzərsən düzlərdə ceyrana, Bəsti!

Yağılara yağ, pisə acısan,
Halal xilqət, başımızın tacısan,
İstəkli anasan, əziz bacısan,
Ağdabanlı aşiq Qurbana, Bəsti!

SƏNƏMİN

Yer üzündə yoxdu tay bərabəri,
Gözəllikdə adı bəlli Sənəmin.
Ləbin əmən neynər qəndi-şəkəri,
Qüdrətindən ləbi ballı Sənəmin.

Ay gözəl özündən gözəldi saçın,
Mina gərdəninə tökülüb çin-çin.
Şonqar, şahbaz, tərən, qarçıqay, laçın,
Sadağası sarı telli Sənəmin.

Beldən nazık, boydan, camaldan gözəl,
Xəlv eyləyib cahi-camaldan gözəl.
Ağıldan kamildi, camaldan gözəl
Danışanda şirin dilli sənəmin.

Beymürvətdi bir dərdimi aramaz,
İnsaf edib qol boynuma dolamaz,
Qulluğunda, qul yerinə yaramaz,
Qaratel, nə Qönçə, Güllü Sənəmin.

Qurbanam sirdaşım, dostum, adaşım,
Aləmi yandırır odum, ataşım,
Canımdı qurbanı, peşkəşdi başım,
Ayüzlü, məzəli, allı Sənəmin.

BİLMƏM

Səhər vaxtı bir ay çıxdı əcaib,
Sirri ilhadi, bu nədi bilməm.
Gəlişində aləm oldu müzəyyən,
Təşbihi göydəki gündədi, bilməm.

Bir cüt ulduz doğdu, yenə yaxmadı,
Gözlərim qamaşdı, irast baxmadı.
Nurdu, heyvidadı, nə iraxmadı,
Nurdu, təcəlladı, sinədi bilməm.

Nəzər salıb yəqin bildim insandı,
Yoxsa bədirlənib mahi-tabandı?
Qurban deyər: şahbaz, tülək tərlandı,
Ya da yaşıl başlı sonadı, bilməm.

1912

BU GƏLƏN

Bu şanı-şövkəti, bu cəlalınan,
Ya canandı, ya can alan bu gələn.
Bu qəddi-qaməti, bu camalınan,
Ya hürüdü, ya qılmandı bu gələn.

Dürrü-gövhər verib qızıl almasan,
Yanaqlar qüzülgül, qızıl almasan.
Həsərət ölməz canın yüz il almasan,
Gözüm yolda bir zamandı bu gələn.

Billur sinə, mərmər sinə, qar sinə,
Sinəmə çəkmişən nə dağlar sinə.
Cənnət meyvəsindən səndə var sinə,
Yüz min dərdə o dərmandı, bu gələn.

Könül bir şüşədi çəkilmiş fənar,
Eşq odu ürəkdə müddətsiz yanar.
Rəhimdən, mürvətdən dolanma kənar,
İnsaf elə, əl amandı bu gələn.

Sənə qurban elim, mahalım mənim,
Qurbanam görürsən nə halım mənim.
Çaşıb ağı, huşum, xəyalım mənim,
Zülfün kimi pərişandı, bu gələn.

QURBAN OLDUĞUM

Ey mina gərdənli, tərən baxışlı,
Gözünə, qaşına qurban olduğum.
Pünhandan od vurdun, aşkar alışdım,
Yandım ataşına, qurban olduğum.

Yangın ürəyimə abı-sərinəm,
Təmində, ləzzətdə, baldan şirinəm.
İzin versən ayağına sürünnəm,
Dolannam başına, qurban olduğum.

Sənsən mənim ayım, günüm, sitarəm,
Cəhd elədim bir mətləbə çataram.
Nə kam aldım, nə ölmədim qurtaram,
Bax, didəm yaşına, qurban olduğum.

Qurbanam, könlümdə səbrü-qərarım,
Simada, duruşda vəhşi maralım.
Mürvətdirmi möhnətindən saralım,
Qohum-qardaşına qurban olduğum.

ZÜLFLƏRİN

Yaradan dünyanı tapşırıb sənə,
Çatdırıbdı ixtiyarı zülflərin.
Gözəllikdə qılman tay olmaz sənə,
Şana çəkib gündə dara, zülflərin!

Dürr yaradıb kərəm-kanı cismindən,
Ləli-gövhər, zər mədəni cismindən.
Qəhr eləsə alar canı cismindən,
Gahdan da çəkdirər dara, zülflərin.

Müjganın xədəngin pünhandan atı,
Toxunub kəskindi, sinəmdə batı.
Süzəndən keçkindi, almasdan iti,
Vurub ürəyimə yara zülflərin.

Yorulmuşam yar əlindən inciyəm,
Rəhm eləməz ha yalvarıb, yoncuyam.
Gah abdal, gah dərviş, gah ocvsunçuyam,
Dönüb ovsun almaz mara zülflərin.

Məcnunam dərdindən dəli, divana,
Dolanım başına misli-pərvana.
Bir insaf eyləmir yazıq Qurbana,
Yaxır ataşlara, nara zülflərin.

ÖLDÜM

A bimürvət, a nəinsaf, a zalım,
Mən sənin dərđini çəkməkdən öldüm.
Insafa gəlmədin sən, a bimürvət,
Ağlayıb göz yaşım tökməkdən öldüm.

Maral kimi nə baxırsan uzaqdan,
Şölə verir şəmsi-qəmər zənəxdan.
Sinədən, məmədən, dildən-dodaqdan,
Öpmədim, gözümlə görməkdən öldüm.

Müjgan oxun sinəm bəndin oyarmı?
Baxmaq ilə göz də gözdən doyarmı?
Kamil ovçu ov yaralı qoyarmı?
Qurbanam, ölürəm deməkdən, öldüm.

DAĞLARIN

Loğman nəfəslidir, yaxşı et nəzər,
Şəfalı çeşməli, sulu dağların.
Dillərdə söylənən cənnətə bənzər,
Vəsf olunsa ərzi-halı dağların.

Çox şahlar əmr etmiş o baş əyməmiş,
Nə təslim olmamış, qəlbə dəyməmiş.
Yada satılmamış, pula uymamış,
Ellərə bağlıdı beli dağların.

Göylərdən min cürə alıb bərəkət,
Bir kəsin yanında deyil xəcalət.
Halal süfrəsindən paylayır nemət,
Hətəm saxalıdı əli dağların.

Murov, Kəpəz, Keyti, Dəli dağ, Qoşqar,
Zər-zibə geyinir gələndə bahar.
Səyyadı yorulmur edəndə şikar,
Bəzən ayrı salır, yolu dağların.

Fərhad sinəsinə vurub tüsəri,
Qəlbi yaralıdı o vaxtdan bəri,
Qurban vəsf eyləyib yazdı dəftəri,
Nəvəlik borcudu ulu dağların.

PÜNHANI-PÜNHANI

Nə müddətdi həsrətini çəkirəm,
Bilirsənmi mən pünhani-pünhani.
Tifli səqir kimi boynum bükürəm,
Səndə mətləb qan, pünhani-pünhani.

Yəqin bil ki, mən hər səni görürəm,
Titrək ürək yarpaq kimi əsirəm.
O səbəbdən məhlənizdə yesirəm,
Əhvalıma yan, pünhani-pünhani.

Yaraşıq görürəm mina boyunda,
Bənövşə qoxunda, ətri-muyində.
Qurban xəstə-haldı, sənin-kuyində,
Daha verir can, pünhani-pünhani.

QAYITMA

Şöləyi-vəl, lohə, hüsnu-afitab,
Şamu-şədli vəl naharı qayıtma.
Xəstəyi-mərizəm, yoxdu məndə tab,
Ağlayıram zarı-zarı, qayıtma.

Ov yaralı-göz axtarır giyahi,
Qəməsi qan tökür, boyu sürahi.
Gözəllər sultanı, aləm pənahı,
Yer üzünün ixtiyarı, qayıtma.

Xəlq oldu xoş gündə ruzi ələsdə,
Zavalı-müjganın durubdu qəsdə.
Mərizəm müddətdi, yatıram xəstə,
Göstərib qoynunda narı, qayıtma.

Zənburam, intizar şanda qalmışam.
Əqlim çaşıb pərişanda qalmışam.
Valeh sənə danışanda qalmışam,
Bu bağların xoş göftarı, qayıtma.

Qurbanı qoymuşam qəm bazarında,
Bu tələbi var arzularında.
Sərgərdan könlümün intizarında,
Barı salıb qeyli-qala qayıtma.

BƏNDƏM

Danış bircə kəlmə, qurban olum, qız,
Mətləbini bildir dilinə bəndəm.
Zanbur xilqəti tək sizlər ürəyim,
A təzə çiçəyim, balına bəndəm.

Taleyin yolunda çoxdu salan ün,
Insana nəsibdi ağ gün, qara gün.
Günəş camalını görməkdən ötrün,
Bir qərib qonağam elinə bəndəm.

Qurbanam, köməyim böyük Allahdan,
Saxlasın qəlbimi şərdən, günahdan.
Bizim elə qədəm qoyaq sabahdan,
Intizardı qəlbim yoluna bəndəm.

ƏMİM QIZI

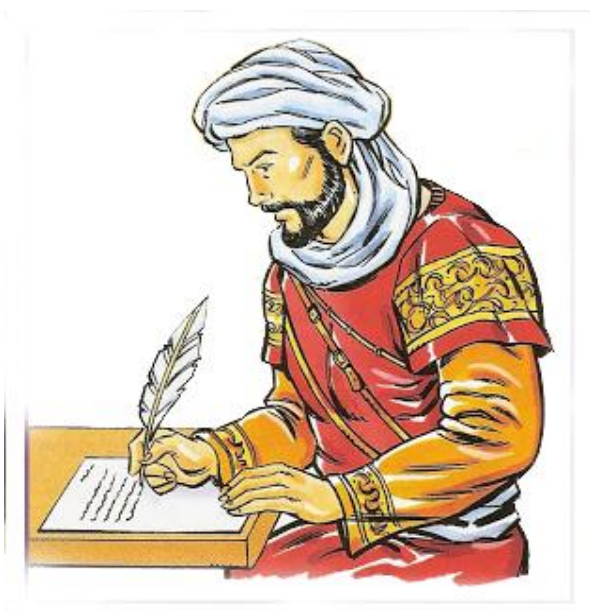
Yazıb xidmətinə namə göndərdim,
Sən də oxu, ərzihal, əmim qızı!
Bəlkə öləm, bu sövdadan dönmərəm,
Gəl eləmə qoyxa-qal, əmim qızı!

Şonqarım, laçınım, tərланım, bazım,
Kəkliyim, turacım, ördəyim, qazım,
Bəlkə ilahidən səndədir yazım,
Gəlibsən Bağdaddan bal, əmim qızı!

Bağdadın bağları, barı səndədi,
Xurması, incili, narı səndədi,
Bir canım var ixtiyarı səndədi,
Alırsan özün bil, al, əmim qızı!

USTADNAMƏLƏR
VƏ
ŞİKAYƏTNAMƏLƏR

GÜLƏRMİŞ¹⁴

Baxın bu fələyin ruzigarına,
Əyyam xoş dolansa dövrən gülərmiş.
Könül, qubarlanma gənci-varına,
Bağlar bar verəndə, bağban gülərmiş.

Qorx o gündən dövlət, var azalanda,
Dadlanar dağlardan qar azalanda.
Namus əldən gedib, ar azalanda,
Dil danışib, həcvi-hədyan gülərmiş.

Arif məclisinə tərsa gəlməsin,
Xəstə şəfa bulmaz, tərsa gəlməsin.
Nə çarx əysin, nə iş tərsə gəlməsin,,
Çarx əysə loğmana, nadan gülərmiş.

Kələf dolaşanda, bir ucalanda,
Baxdın bir yatanda, bir ucalanda.

¹⁴ Çox təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu şeir aşiq Qurbani (Dirili Qurbani) kitabına Qurbaninin şeiri kimi düşmüşdür. Əslində isə şeir Qurbanındır və əlyazması vardır. Bu tərtibçinin səhvidir.

Bir misal çəkərlər, qurd qocalanda,
Qorulsa köhlənə madyan gülərmiş.

Qurban, qəm eyləmə, kərəm kanı var,
Adil zalım olmaz, haqq divanı var.
Endirər, qaldırar nərdivanı var,
Enən ağlayarmış, qalxan gülərmiş.

ÇƏKMƏYƏ

Əzəl ibtidada, rəsmi xilqətdə,
İnsan olan dərd, azarı çəkməyə.
Nə qocalıq, nə ayrılıq, nə möhnət,
Nə dil yanıb, ahu-zarı çəkməyə.

Nə top, tüfəng, nə qan tökmək, atışmaq,
Nə çox zəhmət, nə çox hədər çalışmaq.
Nə hədyan, nə böhtan, yalan danışmaq,
Nə üz-üzdən şarmi-sarı çəkməyə.

Yarın ya gözəli, ya da çirkini,
Hiyləgər yarının nəzəgar geni.

O vaxtı lazımdı vermək tərkini,
Bir yar yanan dərdi yarı çəkməyə.

Əfsanədi artıq dövlət, simu-zər,
Bir misal var, kim qazanıb kim yeyər.
Nə az, nə çox, dolanasan xoş təhər,
Kişi hambal olub, barı çəkməyə.

Sözlərim məcazı, nəsihət misal,
Saxlar hansı sərdə cəm olsa kamal.
Halal çalış, halal qazan, halal mal,
Bir kəs sənle hesabları çəkməyə.

Qul ol bir ustada qalıb qanında,
Qanasan mərifət, qalıb yanında.
İnsaf deyil, o kəs arif yanında,
İlqarı gözləyib, arı çəkməyə.

Qurban, o nadana kifayət olmaz,
İyid olan kəsdə bəd adət olmaz.
Yüz min divan gəlsə ədalət olmaz,
Haqq əliylə nizamları çəkməyə.

1918

BİLGİNƏN

Arif bilər, deyim qafil olana,
Yaxşı oxu, kitabları bilginən.
Allanma dövlətə, pula əfsanə,
Var suvalım, hesabları bilginən.

Öz nəfsinə ver qadağa, qıl cahad,
Rahi həqiqətdən bularsan nicat.
Hərasi qəmlərdə eyləmə fəryad,
Yandırarlar günahkarı, bilginən.

Bir gün əməlindən yazarlar dəftər,
Yaxşı yaman əməllərin sərbə-sər.
Gəl aldanma, qal qaydına müxtəsər,
Doğru olan, düz ilqarı bilginən.

Verginə şükür qıl, eylə ibadət,
Rövşən et qəlbini, artır səxavət,
Qohumdan-qardaşdan olma xəcalət,
İncidərlər diləfkarı, bilginən.

Yetmiş iki millət, biri müsəlman,
Həqqi-Məhəmmədi doğru yol-ərkan.
Qurbanam günahkar, qadiri-sübhan,
Sizə etmiş pənahları, bilginən.

SARIŞMAQ OLMAZ

Səyə salam vermək insafdan deyil,
Əqrəbə, ilana sarışmaq olmaz.
Silaha aldanmaq, əsbə öyünmək,
Xaini-xəbisnən duruşmaq olmaz.

Canımı müzaqə etmərəm dostdan,
İşıqlansın qəlbin, açılsın yasdən.
Söyüd sandal olmaz, böyürtkən bostan,
Hər ağacdən meyvə, bar almaq olmaz.

Təəccübəm bu qurğuya, bu fəndə,
Nahaq yerə qəza salır kəməndə,
Yazıq canım əhli-arif görəndə,
Söyləyib dərdini, danışmaq olmaz.

Qurbanam, mahalım Qazax, Şəmşəddin,
Demərəm dünyada bir kəsin bədin.
Dilim qadağandı, nə danış, nə din,
Nə sirr açmaq, nə söz soruşmaq olmaz.

1915

VAXTI

Bir canda ki, sümük azarı,
Oynar, durmaz zurna, dəf olan vaxtı.
Yaxşı-yaman bilməz danışar hədyan,
Əqli sərsər olar, kef olan vaxtı.

Bağban bağ bəsləsə, barı çox istər,
Xəstə meyli qarı, narı, çox istər,
Açgöz doymaz, dövlət-varı çox istər,
Şadlanar dövlətə, nəf olan vaxtı.

Qurban, insan varmı dərdsiz, vərəmsiz,
Mətləb yazmaq olmaz kağız, qələmsiz,
Qul xətasız olmaz, ağa kərəmsiz,
Bağışlar, əlbəttə, səhv olan vaxtı.

AYRILANDA

Sərgəndər səhrada qalı biçarə,
Nabələd nə bilər, yol ayrılanda.
Yaralı ov kimi düşər dağlara,
Dolanıb çox gəzər çöl, ayrılanda.

Dostdan-dosta bir nişana gələrmə,
Sənsiz dərdim həddə, sana gələrmə,
Ayrılıq xəstəsi cana gələrmə,
Aşkar dedin mənə öl, ayrılanda.

Qəmnən içib könlüm nə məst olubdu,
Dərdindən canıma nə qəsd olubdu,
Meylim bu mahala peyvəst olubdu,
Qan ağlar gözlərim bol, ayrılanda.

Göz yaşım rüxsarə, qara yol salar,
Necə axıb sellər, qara yol salar,
Gedər oldu bəxti qara yol salar,
Oldum bir ağasız qul, ayrılanda.

Qurban yazıq eşq əhlidi, qınama,
Bir də salıb sən atəşə qalama,
Öldürsən zülm olar ata-anama,
Bülbül nalə çəkər, gül ayrılanda.

QURTAR

Dad sədhəzar pis arvadın əlindən,
Talağı-tərgini tez verib qurtar.
Yar ki, yarın incik olsa dilindən,
Vaxtında hər işin üz verib qurtar.

Hər cəfa çəkəsən, zəhmətin olsa,
Demə özgələrə, minnətin olsa,
Əsirgəmə pulun, dövlətin olsa,
Əlli istəsə sən, yüz verib qurtar.

Gördün hədər, çox hərcayi gözəldi,
Mətləb qanan, nə də qədir biləndi.
Var fitnə-fəsadı gərdə-kəməndi,
Keçib güllü vardan, düz verib qurtar.

Fikr eyləyib başın salma aşağı,
Nə vermə meylini sən danışmağa,
Çox bənd olma, qız-gəlinə, uşağa,
Mən deyirəm doğru söz, verib qurtar.

Nə əhli-dil bivec ərə getməyə,
Nə zəhlənkər dərbədəyə getməyə,
Nə hünərli bihünərə getməyə,
Cavabını əzəl, boz verib qurtar.

Qurban, bir nəsihət söylə indidən,
Yorğun-ərincəkdən, qaçıb pintidən,
Soruşma qazıdan, nə əfəndidən,
Müxtəsəri ya çox, az verib qurtar.

1915

GƏRƏKDI

Vəfasın görmədim dövlətin, varın,
İyidin bir çox iqbalı gərəkdi.
Çəkməyə dünyanın fikri, xəyalın,
Ağlı, huşu, pürkamalı gərəkdi.

Əzəl gündən günün yazan xoş yaza,
Yetişməyə bəla, tutmaya qəza.
Püškün düşə bir qaməti şahbaza,
Çəkəsən qəməni, nazı gərəkdi.

Bir qılıqbaz arvad, mehriban ərə,
Ala könlün, xoş dil ilə dindirə,
Baxanda üzə göz sevindirə,
Bəstə boyu, qəddi-dalı gərəkdi.

BİLGİNƏN

Bizdən sənə güllü var salam, duva,
Unutma var, bir sübhanı bilginən.
Minkirdən əl götür, şeytana lənət,
Qafil olma yol ərkanı bilginən.

Mətləb qanar, hansı sərdə kamal var,
Gedər qalmaz, hər nə cahi-cəlal var,
Ərasət –məhşər var, sorğu-suval var,
Ədalətədi, haqq-divanı bilginən.

Baxma naməhrəmə, qıza, gəlinə,
Sən kimi məkarün bəd əməlinə,
Çətindi meyl etmək şeytan felinə,
Çox incitmə, o mehmanı bilginən.

Məhşərdə yeddi min məlakeyi-nar,
Hökm olunar səsəmini qalarlar,
Yığıb günahkarı oda salarlar,
Bədəməli, bədzindanı bilginən.

Haqq buyurub, xəbər gətirib Rəsul,
Bələdsiz gedənə, verib doğru yol,
Mənəm qulluğunda bir gəminə qul,
İsmim Qurban yaxşı tanı, bilginən.

YAXŞIDI

Xudadan kəramət, ola mərhəmət,
Baxtınan, fərasət, kamal yaxşıdı.
Kişi atasının oğlu gərəkdi,
Nutfədən, loxmadan halal yaxşıdan.

Tut nəzərdə sən bu çərxi gərdişi,
Gecəni-gündüzü, yazınan-qışı,
Arif olan özü bilər hər işi,
Eləmək dərinədən xəyal yaxşıdı.

Ey, dünyaya, mütləq inan, yəqin bil,
Mötəbər ayələr, əfsanə deyil.
Fürqeyi-şeytana nəsihət, dəlil,
Təsir etməz zurna, qaval yaxşıdı.

Dağıtma fikrini, unutma huşu,
Məhək seçər qəlbsə qızıl-gümüşi.
Tamahkar hökumət, bədnəzər qonşu,
Heç deməz camaat, mahal yaxşıdı.

Ağdiş oğlu hərdən açır dəftəri,
Əjdaha tək sorur, çəkir içəri.

Göyüşünən İviş, düzdü Köçəri,
Rəhmi-mürvətdəsə Camal yaxşıdı.

Qurban, yaz nəsihət, yadigar ustad,
Yaxşıynan yamanı elə sən isbat.
Zülmükar əlindən edirik fəryad,
Belə dünya, səni boş qal yaxşıdı.

1900

KƏM OLAR

Mərdə möhtac olsan mətləbin bitər,
Namərd, nakəs saxavətdən kəm olar.
Müxənnəs həmişə baş kəsmək istər,
Rəhmi-insaf, həm mürvətdən kəm olar.

Kal qarpız yaxşıdı, kamalsız başdan,
Yumşalmaz o bərkdi poladdan, daşdan,
Xain, xəbis kəsər qohum-qardaşdan,
Daş ürəkli məhəbbətdən kəm olar.

Kamil ustad öz isbatın itirməz,
Əsli olan, əsli zətin itirməz,
Əhli səxa, xoş sifətin itirməz,
Xoryat, xənnas bu adətdən kəm olar.

Sərraf seçər, ləli-gövhər tanıyar,
Naşı təbib dəymə yaram qanıyar.
Bədnəzər də qonşu malın sanıyar,
Ha çalışsa camaatdan kəm olar.

Arığın, yoxsulun olmaz qüvvəti,
Ac, yalavac nəynən etsin hörməti?
Təzə bəyin qeyzi, qəhri, töhməti,
Zülm eyləyər, ədalətdən kəm olar.

Tamahkar dünyaya çox inanmasın,
Tərəqqiyə çatan lovğalanmasın,
Hər kim bu mənadan qanmasın,
İnsanlıqda şəfahətdən kəm olar.

Qurbanam, bu qəmdən gözlərim ağlar,
Məclisdə ar bilər, sözlərim ağlar.
Fikrim, zikrim budur əzbərim ağlar,
Dilim, meylim, şikayətdən kəm olar.

YETİŞƏ

Ola mərhəməti, kərəm kanının,
İnsan nə qəzaya, dilə yetişə.
Mərd iyid olmaya namərdə möhtac,
Qisməti qeyibdən gələ yetişə.

Fəhminən-fərasət, ağılnan-kamal,
Kəsb eyliyə halal dövlət, halal mal,
Yaxşı arvad, saleh övlad, xoş xilas,
Yaxşı əsil, yaxşı əslə yetişə.

Dilərəm bu mətləb hədər qalmıya,
Qədrini bilməyən gövhər almıya.
Səxalı kişilər yoxsul olmuya,
Qisməti qeyibdən gələ yetişə.

Qurban axır işin oyun, kələkdir,
Arıflər anlayır bu nə deməkdir?
Dünyanın dövləti nəyə gərəkdir,
İstər başlı, istər silə yetişə.

XƏSTƏNİ

Olsa yüz min canı, biri sağalmaz,
Sahibi nəzərdən sala xəstəni.
Rəsul eylər dua, bağışlar xuda,
Hər kim bumərgidən ala xəstəni.

Bulunmaz mərizin yoxdur əlacı,
Qohumun xəbisi, dostun oğracı.
Hər sözü həlahil-zəhərdən acı,
İstəyir mar kimi çala xəstəni.

Beyvəfalıq müxənnəsin peşəsi,
İlqardır imanın fərqi pişəsi.
Bu möhnət baltası, bu qəm tişəsi,
Salıb fərqət daldan-dala, xəstəni.

Şərq eylədik bir ilqarı qəribə,
Dəyməsin qəribə, gül əndəlibə.
Ustadı təbibdən, naşı təbibə,
Dəyişdirmə haldan-hala xəstəni.

Qurban tərəqili bəxt ola bidar,
Çəkə dəryalardan ləli-abidar.
Diləsən nə mətləb, nə desən olar,
Qoymaz hərgiz belə qala xəstəni.

OLA

Kərəm qılıb xudam bir də yarada,
Sən kimi dərdimənd bir zənən ola.
Canı sər yolunda eylərəm fəda,
Şirin dil, xoş ilham, həm zəban ola.

Belə yar yetirə bəxtin kokəbi,
Dəsti qana, könlündəki mətləbi.
Nə lazım danışmaq, tərətmək ləbi,
Nə keçsə könlümdən düz qanan ola.

Sonanı, kəkliyi alan sar oldu,
Tər qönçəni qucaqlıyan xar oldu.
Bu dərd ürəyimdə payidar oldu,
Daha mən ölürəm, yüz dərman ola.

Qurban, qəmi-möhnət çəkmək adətin,
Can üzülüb qalmayıbdı taqətin.
Gözəllər əlindən var şikayətin,
Şahi mərdan kimi bir divan ola.

YOXSULUN

Fürsət əyrinindi, qismət zalımın,
Açıram, bəd gəlir fəli yoxsulun.
Danışmağa yoxdur nitqi-ixtiyar,
Laldı bu dövrandə dili yoxsulun.

Heç divan yox, üz görürlər yamana,
Cır tüccar xələl vurur imana.
Nə bic əyyam olub, nə bic zəmanə,
Nə varı var, nə də pulu yoxsulun.

Kasıblar malından yeyib doyanlar,
Füqaranın dərisini soyanlar.
Qurban biçarəni ağlar qoyanlar,
Bilin, belə getməz halı, yoxsulun!

1913

YAZILMIŞ

Bu namədə həkk olunmuş mətləbə,
Taleyim kür, bəxtim qara yazılmış.
Tərsən bu bir ani cana, mətləbi,
Çox-çox həsrət intizara yazılmış.

Əlif ilə əyib, beynən bəlali,
Teynən təhrə çəkib nəzm edib hali.
Seynən səy eyliyib cımnən cəlali,
Heynən hey-hey deyib nalə yazılmış.

Xeynən xədna gözəl, dalnən dürr kimi,
Zalnan zərdi, reynən zillət harasan.
Ayın ümman, cain-qərqən axan qan,
Feynən fikrin dal cıkara yazılmış.

Qafnan Qurban, kafnan gülməz, lamnan-lal,
Mimnən meylim, nundan neylim, heynən hal.
Vovnan verdim, laməlifla dalbadal,
Yeynən yaro, cismi yara yazılmış.

1905

ÜRƏYİM

Dostu-mehribanım, cismidə canım,
Dolub laxda-laxda, qandı ürəyim.
Sənsiz sağlığım yoxdu gümanım,
Bəlkə daşdı,nə dayandı ürəyim.

Mən danışım, diqqət elə, qulaq as,
Dərdindən ağlaram, saxlayaram yas.
Neçə ki, can sağdı, müxtəsər, xilas,
Zənbur xanəsi tək, şandı ürəyim.

Mərd iyidlər qəm badəsin içmiyə,
Yar yolunda başı-candan keçmiyə.
Heç müsəlman eşq oduna düşməyə,
Alışıb cəsətim, yandı ürəyim.

Gözüm baxmağınan gözündən doymaz,
Nə gəlməz ədalət, divan qurulmaz.
Qurban, meylin dönməz, könül yorulmaz,
Eşqim sönüb, nə ovsandı ürəyim.

1890

MƏNİ

Nəinsaf, sitəmkar, bimürvət fələk,
Həsərət qoydu gözəl marala məni.
Dost-dostun başına gətirməz kələk,
Bu qəmi-möhnətdən arala məni.

Dolansın gərdişin tərsə ruzigar,
Canansız gözlərim qoymusan ağlar.
Tərmanın yerinə bağlanmışam sar,
Sən də az dərd ilə yarala məni.

Qurban gəzir bu diyarı tapılmaz,
Ha dolandı, ha axtardı tapılmaz.
Əvvəlki vəfalı yarı tapılmaz,
Yazma, poz dəftərdən qarala məni.

ZAMANIMDA

Dözərdim,nə qədər edərdin cəfa,
Nazına, qəməzənə çağ zamanımda.
Rəhmi-mürvət elə mən binəvaya,
İnsafa gəl, xətti ağ zamanımda.

Tökülüb zülflərin tağı-tağ üstən,
Çilənib gərdənə solu-sağ üstən.
Çəkmə gəl sinəmə dağı-dağ üstən,
Təzə düyün vurma, dağ zamanımda.

Gah bivəfa, gah məcazı deyirsən,
Firqətindən büküb qəddim əyirsən.
Sındırırsa, sən qəlbimə dəyirsən,
Bilsənə qədrimi, sağ zamanımda.

Bağla ləhnə, gəlib arxa dolu su,
Aç bir üzün baxım gözüm dolusu.
Qurbanı döyübdü qəhrin dolusu,
Bostan tək saraldım, tağ zamanımda.

GÖZÜMNƏN

Olmadı bir kəsım mənim dilimcə,
Deyə ərzim, baxa, yara gözümnən.
Nə danışdım dərdi-dilim doyunca,
Nə bir baxdım mən fükərə gözümnən.

Nə hala düşmüşəm gözümdən iraq,
Olmuşam dərdindən divanə sayaq,
Gecə-gündüz adətimdi ağlamaq,
Ağlamaqdan getdi qara gözümnən.

Sənə canım qurban, sadağa sərım,
Yazmaqdan vəsfini doldu dəftərim.
Qopur qiyamətim, olur məşhərim,
Sən gedəndə bir kənara gözümnən.

Sevdiyim, sən üçün bəlaya düşdüm,
Pünhan-pünhan yandım, yandım alışıdım.
Nə bir fürsət oldu deyib danışdım,
Nə qandırdım bir işarə gözümnən.

Ayrılıq həsrətin, dərdi bəd tapım,
Öldür barı bu zillətdən qurtarım.
Qurbanın ümidi, elim, tutarım,
Sənsiz baxmam bu diyara gözümnən.

YAZIQ CANIM

Bülbül kimi ahü-fəqan eylərəm,
Görmədin nobahar, yaz yazıq canım.
Kim gəlir mürvətə, insaf eyləyir,
Ağlayıb sızılta, az yazıq canım.

Bir düz ilqar, şux qaməti minarə,
Getdi bir də ələ gəlməz dübarə.
Tər lan baxtım daha çıxmır şikara,
Ovlamır heç quba-qaz yazıq canım.

Qər q olmuşam möhnət dəryalarına,
Qayıtmaz xəyalım, düşüb dərinə.
Sinəm varlığında, qəm dəftərinə,
Göz yaşınla dərdim, yaz yazıq canım.

Yaranıb pərvanə yara sevgili,
Kərəm, Fərhad bəxti qara sevgili.
Qaldı həsrət olan yara sevgili,
Sən də bu möhnətə döz, yazıq canım.

Qurban meylin özgə yara bağlanır,
Görən deyir sınıq yara bağlanır.
Köhnə dost yad olub, ara bağlanır,
Bir dərdin olubdu, yüz yazıq canım.

GƏLİR

Pirilər, sözümə bir qulaq verin,
Keçən gündən yada bir xəyal gəlir.
Yazın bir-bir hər diyara göndərin,
Sözümdə var mətləb, dalbadal gəlir.

İyidlər ad üçün düşdülər bəhsə,
Xələt verirdilər sözə, təcnisə,
Çay, samavar, aşiq olan məclisə,
Gah görürdün qaymaq, üstə bal gəlir.

Zəfəranlı pilov, üstü qaralı,
Soğanlı, sumaxlı, hər bir ədvalı.
Mürəbbə məzəli, şəhdi-zülallı,
Düzülüb xonçalar, bu misal gəlir.

Deyim vəsfın bir yaraşıq içində,
Arif məclisində, aşiq içində.
Həsi-qındı, hörrə qaşiq içində,
Sevgili qonağa indi yal gəlir.

On dörd il vayna oldu, axdı qan,
Töküldü libaslar, soyuldu yorğan.

Dağda boran qırıldı, qurtardı aran,
Yazmağa bu nəzmi, bu kamal gəlir.

Sümüklər sərilib, ağartdı dağı,
Yazıram dastana bu qəm-fərağı.
Tapmadıq ölənə bükülə ağı,
Al geyənlər örtüb, çul-çuval gəlir.

Vardı Binəxarov, Səndil, Marozov,
Ənsim yəlagin gəlirdi top-top.
Muzban, Barnus, Kişmir, Divanov,
Xocalar yük tutub, qumaş-al gəlir.

Bəzənirdi gözəl yüz əlli təhər,
Nazı qəməsinə yer həsrət çəkər.
Qaş cəvahirat, qızıldan kəmər,
Ziy-ziy səda çəkir, nə cəlal gəlir.

Ey dünya bostanın, bağın var idi,
Yanırdı fanusun, yağın var idi.
Qurban yazıq cavan çağın var idi,
Daha görən deyir, xətti çal gəlir.

1919

BAX-BAX

Başına döndüyüm can alan canlar,
Yatıb gur taleyim, açıla, bax-bax.
Hərdən pərvaz edir, qalxır havaya,
İstər ki, sərimdən dağıla, bax-bax.

Əcəl quşu solu-sağa düşüncə,
Ölüm yeydi can ırağa düşüncə,
Mərd igidlər yoxsulluğa düşüncə,
Qarışa torpağa, ağıla, bax-bax.

Ver təsəlli, sən özünə, bir dayan,
Dərdin dərd bilməzə eyləməz bəyan.
Sən ki, şah olmazsan, a yazıq Qurban,
Sinən dağlarına, ağıla bax-bax.

DÜNYADA

Yığılan məclisə piri cavanlar,
Deyin kimdi qalan fani dünyada?
Neçə dövrən keçib, zamana gəlib,
Neçə şahı cavan hanı dünyada?

Qafil olanlar bu nə deyib gülməkdi,
Ömrünün axırı bir gün ölməkdi,
Bixəbərsən fəxri kar eyləməkdi,
Yaşasan zülfünün sanı dünyada.

Gəl sən ver, guşini, bu nəsihətə,
Gül olma cavanda mala, dövlətə,
Salma füqaranı zülmə, zəhmətə,
Yaxşını, yamanı tanı dünyada.

Söylədim sözümü, mən dedim nəşə,
Arıflar bəyənib, rəhimət desə,
İltimasım budur duran məclisə,
Unutmayın siz Qurbanı dünyada.

ÇƏTİNDİ

Təbib yox, cərrah yox, bürünməz əlac,
Sağalmaz, qurtarmaz, yara çətindi.
Zülmü mərd ola, namərdə möhtac,
Yamandı ayrılıq, ara çətindi.

Hələ var dağlarda Məcnun naləsi,
Gəlir qulağıma kəsilmir səsi,
Qırılsa sağalmaz könül şüşəsi,
Bitməz olsa para-para, çətindi.

Ağlaram gözümdən tökərəm yaşı,
Sinəmi yandırır möhnət atəşi.
Sərrafa yükləmək gövhərsiz daşı,
Həmdəm olmaq səhlənkara çətindi.

Bəxtəvərdi öz bəxtindən yarıyan,
Xoş gün görüb, yarla qoşa qarıyan.
Axır qanım, yoxdur yaram sarıyan,
Müşkül dərdə ola çara çətindi.

YERƏ DÜŞMƏSİN

Cavanların sözü yerə düşməsin,
Müştağam onların xoş dillərinə.
Arvadların yamanının, yaxşısın,
Yazım tərifini söz dəftərinə.

İki neyvət gəlin bir evdə olar,
Ev sahibi, yəni mətləb buyurar.
Baxar göz altından görüm kim durar,
Dursa zülmət çox ərinə-ərinə.

Belə gördüm mən həyalı gəlini,
Aləm bilər onun fitnə-felini.
Çıxardır dilini, silkir əlini,
Yəni gəlin qaynanadan bürünər?

Yatar çeştə kimi, durar qaşını,
Nə şərm eylər, nə qonaqdan yaşını.
Xoş dindirsen şaqıldadar dişini,
Sərt it kimi zəngildəyər ərinə.

Ağ bənizi lovğalanıb öyünər,
Üç sabunla axşam-sabah yuyunar.
Çıxar çölə, oyan, bu yana dönər,
Xəyalı düşübdü eşq əsərinə.

Çərşənbə, adına yatar naz eylər,
Bazar günü cəhrə-daraq saz eylər.
Bu qaydayla üç ay qışı yaz eylər,
Yazda bax çözdənmiş dükçələrinə.

Layıqdən, mərifətdən uzaq yaranmaz,
Özün naməhrəmdən pünhan eləməz.
Yazda kəsmik içər, yayda körəməz,
Bar tutar, qurd düşər eymələrinə.

Gedir su gətirsin bulağa onlar,
Yığılıb su üstə məclis qurarlar.
Qarşılaşıb sənək altda durarlar,
Şirin söhbət edər biri-birinə.

Ay bacı: yun almır yaz mənim ərim,
Yaxşı kəbə toxuyandı əllərim.
Mən də filankəs tək kəmərə verim,
Qurşaq bağlamışam kəmər yerinə.

Müxtəsərin deyim baş bilən arvad,
İşarə anlayıb, qaş bilən arvad.
Doğru yolda düzgün huş bilən arvad,
Qurban deyər: mən dolanım sərinə.

AĞLAMAZMI?

Eşidəndə mən Məcnunun sədasın,
Tutub nalə dağı, daş ağlamazmı?
Açıb görsə bu sinəmi yarasın,
Kafər olsa bağı daş ağlamazmı?

Yanar bağı, kabab şişdə köz ağlar,
Həsət qalan gözlərinə göz ağlar.
Saatda min, dəqiqədə yüz ağlar,
Töküb rüxsarına yaş ağlamazmı?

Qurban gah ah çəkər, gah da nalandı,
O nazlı, qəmzəli, gözəllər hanı?
Uçurub əlindən səyyad tərənə,
Görəndə ovlağı boş ağlamazmı?

OLMADI

Söylədim həkimə, təbib, loğmana,
Mənim bu dərdimi bilən olmadı.
Ağladım nə müddət, xeyli zamanə,
Barı bir göz yaşım silən olmadı.

Qoyuldum qəm kamanında atıldım.
Axıb sel tək dəryalara qatıldım,
Qul oldum, qəm bazarında satıldım,
Arayıb, axtarıb gələn olmadı.

Bir görmədim yaralarım sarına,
Həsrət qaldım ağ sinənin qarına.
Çox sevgili yetişmədi yarına,
Axır məni kimi qalan olmadı.

Bəd gəldi dövrümdə çərxi-zəmanə,
Döndərdi üzünü hərə bir yana.
Dərd üz verdi, bu biçarə Qurbana,
Heç sınıq könlümü alan olmadı.

1919

MƏNİ

Nə töhmət etməyin, nə də məzəmmət,
Söyləyim olmasın qınayan, məni.
Balalı möhübbət, yaralı möhnət,
Eşq oldu, adlara qalayan məni.

Bu dünya fanidi, bir kəsə qalmaz,
Getməz candan, dil yarası sağalmaz.
Dərdi-qəm çəkməyən, vaxtsız qocalmaz,
Qocalmışam yoxdu tanıyan, məni.

Arif olub kim bu dərdi bilməsin,
Deyin barı məclisimə gəlməsin,
Hərcayı danışib, hədər gülməsin,
Xoş gün görüb, yardan yarıyan məni.

Qul edib qəm məni, sata axtarır,
Verəcəkdi nə qiymətə axtarır,
Ovçu var marıxda ata axtarır,
Baxanlar görməsin barı yan məni.

Fikrim, zikrim, nitqim, sözüm, əzbərim,
Yəquti-əhmərim, gövhərim, zərim.
Qurban, qaf qismində ağlar gözələrim,
Oxusun dəftərim arıyan məni.

DƏRDİMİ

Köks ötürüb danışdanda yaralı,
Eylədin köhnəsə, təzə dərdimi.
Əsdi xəzan, qızıl güllər saraldı,
Qışa deyim, yoxsa yaza dərdimi?

Eşqindən divanə, mənəm əqli kəm,
Ağlayan görəndə qan ağlar didə.
Bir katib lazımdı əlində qələm,
Söylüyəm dəftərə yaza dərdimi.

Arif bilər nə çəkmişəm dünyada,
Bilinməz hesabı, həddən ziyada,
Sındı kəhim, qərq olmuşam dəryada,
Yoxsa ki, sanırsan aza dərdimi.

Səyyadam, əlimdən getdi tərlanım,
Ləzzətim, işrətim, gözəl dövrənim.
Qurbana deyirsən: qərib mehmanım,
Döndəribsən sən Araza dərdimi.

1920

POZULDU

Fəslə xəzan gəldi köçhaköç oldu,
Eyi işrət, il növrağı pozuldu.
Gözəl seyrə çıxmaz, bülbül lal oldu,
Süsən, sünbül, gül növrağı pozuldu.

Bəzəkli dağların döndü löyünü,
Nalə çəkər, salar aləmə ünü.
Vurub sinəm üstə dağı-düyünü,
Əridi ürəyin yağı pozuldu.

Qurbanam, yar sevdim, yara yetmədim,
Cəhd elədim, güllü vara yetmədim,
Bağban oldum, bağda bara yetmədim,
Ömrümün bağçası, bağı pozuldu.

1905

ÇÜRÜDÜ

Ey-vay düçar oldum, nəsl-i-xəbisə,
Heyif cavan ömrüm, canım çürüdü.
Bəxtim bada gəldi, iqbalım nəsə,
Nildə qaldı gövhər-kanım çürüdü.

Vaxtsız cavanlıqda ağardı xəttim,
Pəncə şeş sinində büküldü qəddim.
Kitablar vəsf edib, nə tərif dedim,
Zaya getdi, çox dastanım çürüdü.

Bivəfadı xaki mülkü-virana,
Qalmadı İskəndərə, nə Süleymana.
Qurban axır köç eylədi məkana,
Şirin ləhcəm, xoş zəbanım çürüdü.

QOCA KÖNLÜM

Gəldi bahar, dağlar oldu laləzar,
Sən də yarı yada sal qoca könlüm.
Təbim coşa gəlib, nəzm edir aşkar,
Bir o desin, bir sən, al, qoca könlüm.

Cavanlıqda çatar, mətləbə çatan,
Yoxdu xiridarın nə alıb, satan.
Çəkil dur pünhanda, şərm eylə utan,
Olubdu saqqalın çal, qoca könlüm.

Qurbanı tanıyıb dərdi-qəm seçdi,
Möhnət ürəyimi, bağrımı deşdi.
Dost gəldi sallandı kənardan keçdi,
Ağlaya-ağlaya qal, qoca könlüm.

QOCALIQ

Gecə-gündüz işim ahu-fəqandı,
Büküb qamətimi əydi qocalıq.
Əmr olmasa neynim rəiyyət verməz əl,
Billah ölüm səndən yeydi qocalıq.

Vaxtsız ürəyimin yağı əridi,
Cavan idim heyif ömrüm çürüdü.
Dost məni görəndə üzün бүrүdү,
Ahım çıxıb ərşə dəydi qocalıq.

Gül bitər bağçada, həm də solarmış,
Dost-dostunu necə gözdən salarmış?!
Xudavəndə yaratmasa nolarmış,
Gözəllər ya olmasaydı qocalıq.

Qurban da qocaldı xətti çal oldu,
Söz bəyənilmədi, nitqi lal oldu.
Artdı oğul, uşaq, iş mahal oldu,
İki əlif, iki beydi qocalıq.

HARAY

Bəndeyi-həqirəm, zari-binəva,
Xudayə, zəliləm, xəcalət haray.
Ölüm haqdan zələlətdir, əl-aman,
Qalmayıbdır məndə dəyanət, haray.

Üz tutub istərəm neçə diləklər,
Amin deyin ərşdə cümlə mələklər.
Yerə, göyə olan sütuni-ləngər,
Sahib qeyrət əhli, səxavət haray.

Şeytan fitnəsindən, qul xətasından,
Qəza qədərindən, hər bəlasından.
Məkkarın mərkindən, müddəasından,
Dilərim mövladan şəfahət haray.

Kərbalam, Mədinəm, ya Məkəm, Hacım,
Yetiş imdadıma, elə əlacım.
Anam eşitməsin, bilməsin bacım,
Bilsələr elərlər qiyamət haray.

Küsərim bəxtimdən, öz kamalımdan,
Bir kəsım yox, agah ola halımdan.
Ədalət həkimə mən bu zalımdan,
Qurbanam, elərim şikayət, haray.

FƏLƏK

Daha bu dərdi mən çəkə bilmirəm,
Yetişdi hazara oldu min fələk.
Güfəkan günündə yazı yazanda,
Əlində sınımışmı qələmin fələk?

Hər kim sənin ruzi var qədərincə,
Yalayar torpağı mar qədərincə.
Dərdi bir insana ver qədərincə,
Möhnətimi əfsun eylədin, fələk.

Boyu məlakədi, əsli insandı,
Bu heç bəşər deyil, nuri sübhandı.
Od tutdu ürəyim, alışıb yandı,
Cismimi ataşa bələdin fələk.

Gördüm camalını sirri ilahi,
Nurun xəcil edir şəmsilə mahi.
Müxtəsər söylədim sözün kütahi,
Yandırdın Qurbanın sinəsin fələk.

1902

AĞLAMAQ

Bu firqəti qəmdən qəddim büküldü,
İşim fəqan oldu, karım ağlamaq.
Gözüm yaşı sel-sel oldu töküldü,
Aldı əldən ixtiyarım ağlamaq.

Gecələr sübhədək yuxu yatmadım,
Ha çalışdım bir mətləbə çatmadım,
Tüccar idim aldım, dərdim satmadım,
Bu qəflət hicrandı, barım ağlamaq.

Gəl təsəlli ver bir, göz yaşını sil,
Yardan ayrı bir dəqiqəm yüz min il.
Qurbanam, adətim oldu müdəssil,
Artırıbdı azarımı ağlamaq.

1916

BİLMƏDİN

Hədən yerə canım üzdüm, əfsanə,
Nələr çəkdim ahı-nalə bilmədin.
Ömrümün günəşi döndü xəzana,
Saraldı gül, soldu lalə bilmədin.

Qaldı ürəyimdə dərdin döyüncü,
Yazıq canım zəif, zəlil, sürüncü.
Gah həcv etdin, gah göndərdin söyüncü,
Ərşə çıxar, ahı-nalə bilmədin.

Eşq oduna mən sinəmi dağladım,
Hər düşəndə sən yadıma ağladım.
Yazdım göz yaşımnan dəftər bağladım,
Dastan oldu, söz mahala, bilmədin.

Əziyyətədi şövqə əhlinə məhəbbət,
Olmayaydı belə zillət, bu adət.
Eşidənlər elər töhmət, məzəmmət,
Gözəl sevdin, neçün ala bilmədin.

Qurban yazıq heç demədin qulundu,
Qocalıq var, aqibətdə ölümdü,
Mən demirəm yerdən-göyə zülümdü,
Qırdın sınıq könlüm, ala bilmədin.

GÖRƏNDƏ

Bir min üç yüz on yeddinci sənədə,
Yadigar yazdım bir nişanı görəndə.
Xoş olacaq gələcəyin həyatı,
Oxusunlar bu dastanı görəndə.

Xəyalım dəryadı, axa bilmirəm,
Evimdən kənara çıxma bilmirəm.
İşıqlı dünyaya baxa bilmirəm,
Açıb gözümlə bəyi, xanı görəndə.

Nə vaxta gedəcək zülüm bu qədər?
Olarımı aradan kəsilmə kədər?
Mən ölsəm qəbrimə siz verin xəbər,
Doğrulanıb dürüst qanı görəndə.

Ana qızdan bezib, ata oğuldann,
Nəzərini kəsib, bəy olan quldan.
Hamı üz döndərüb varlı, yoxsuldann,
Elə baxır: it soğanı görəndə.

Bu dərd qaldı ürəyimdə yadigar,
Çıxmaz xəyalımdan neçə canım var.
Yoxsullara zəhər olub samavar,
Gözüm dolur stəkanı görəndə.

Əqlin fəhmin, elmin ustadı gözdü,
Arıflər bir yaman dərd məni üzdü.
Bir oğul bir kasa şordan ucuzdu,
Olan vermir bu dövranı görəndə.

Ağ pilov yerinə işləyir pencər,
Olmasa günümüz betərin keçər.
Əl çəkib canından, evindən köçər,
Füqaralar zamanını görəndə

Mürvət elə insaf sənin ya xalıq,
Niyə olur ildən-ilə bahalıq?
Soyduq yorğanlarda yoxdur yamaqlıq,
Alışib ürəyim yanı görəndə.

Yetişir imdada süd ilə ayran,
Varlılar kef çəkir, eləyir dövrən.
Halın-günün necə keçir olmuyan,
Ağlar tifil beynəvanı görəndə.

Qəhrin dəryasında qəhr olub cahan,
Əl çəkib canından, usanıb insan.
Müsəlman əlini, kəsir müsəlman,
Qəhr eləyir kərəm kanı görəndə.

Mürvət səninkidi, kani-kəramət,
Bu gərdis ki, deyil, ruzi qiyamət.
Qurban istər haqdan düzgün ədalət,
Sözüm çoxdu, o divanı görəndə.

18.01.1897

GƏLDİ-GETDİ

Ey kəməli kamil olan ariflər
Dünyaya nə qədər var gəldi-getdi?
Göydən yağdı, yerdən bitdi sərasər,
Əridi sel oldu, qar gəldi-getdi.

Xəzan yetdi gülə, bülbüllər ağlar,
Pozuldu bostanlar, üzüldü tağlar.
Bağbanlar əl çəkdi, boş qaldı bağlar,
Töküldü meyvələr, bar gəldi-getdi.

Bir dava başlandı düşdü qoyxa-qal,
Şahlar arasında oldu çalha-çal.
Qarışdı bir birə, haramdan halal,
Halal itdi, həm murdar gəldi-getdi.

Eşidin sözümü arif olanlar,
Tamam qulluqçular zülmü-sitəmkar,
Zalımlar qəhr etdi hamıya qəhhar,
Adı İslam-günahkar gəldi-getdi.

Varlılar əlindən çox gileyliyəm,
Zülmü şəbahətəldi aldığı sələm.
Dolu dəftər-kitab, yazmadı qələm,
Axır oldu zəhirmar, gəldi-getdi.

Rəhmindən, mürvətdən çıxıbdı insan,
Kasıbın əlini kəsdirir bəy, xan.
İmdada yetişə bir adil divan,
İtdi namus, qeyrət, ar gəldi-getdi.

Seyid, qazı molla oldu zinakar,
Rəsul nifrin deyib, qəhr etdi qəhar.
Qurbanam əlindən şikayətim var,
Keçən günüm, ahizar gəldi-getdi.

1917

ÇƏKƏR

Dörd fəslin içində dolanır insan,
Qərari-qüdrəti nəzərə çəkər.
Fironu qəhr edən bəhri ümmanə,
Gah təzələr, gah da həzarə çəkər.

Dəymə füqarəyə, nə beynəvaya,
Kimsə qarışmasın sirri xudaya.
Birdən möhtac edər, şahı gədayə,
Satmağa bir gündə bazara çəkər.

Gül olma dövlətə, nə simuzərə,
Aldanma imarət mülkə, gəzərə.
Hökmündəki pozmaq, düzmək nəzərə,
Dəqiqə uzaqdı, sözərə çəkər.

Sözlərimi yadigar, saxla əmanət,
Qonuma-qonşuya olma xəyanət.
Çatanda ixtiyar eylə ədalət,
Nəfs aldadar səni Araza çəkər.

Haqqa tapınan, şükr eləsin Ya Nəsib,
Şükr eləsin öz qəlbinə münasib,
Sidr kafir, kəfən-o da ya nəsib,
Qurban, kimlər nəşin məzərə çəkər.

ƏKİNCİ

Sən mənim öz canım, öz ciyərimsən,
Ağrıməsın mərd qolların, əkinçi!
Ürəyimdə olan halal qanımsan,
Çoxdu elə xeyri-karın, əkinçi!

Hanı, kimdən olur kömək, harayın,
Sənin ellər üçün var haqqı-sayın.
Çox zəhmət çəkirsən, az olur payın,
Özgələrə çatır varın, əkinçi!

Bülbülsən qışdasan, dayan, gözlə yaz,
Qəlbimdə arzu var, gözümdə muraz.
Susasan bir qaşığı su verən olmaz,
Quruyanda dodaqların, əkinçi!

Nazı-nemət olur sənin üzünə,
Sən gedirsən həqiqətin düzünə.
Gəl Qurbanın ümid bağla sözünə,
Açar öz bağında barın, əkinçi!

XƏBƏR AL

İstəsən ki, dərddən olasan agah,
Ürəyimdən, can-cayərdən xəbər al.
Məcnun Leyli deyib gəzən çöllərdə,
Nələr çəkib o yerlərdən, xəbər al.

Bu yaradan xəstə ağlar bil yəqin,
Sayı çox sinəmə çəkilən dağın.
Badi-xəzan tökər ağac yarpağın,
Səbəb nədir, o xətərdən, xəbər al.

Xəcalət mərizəm nar deyə bilməm,
Dolaşır zabanım, yar deyə bilməm.
Dərdim bu canımda var, deyə bilməm,
Təbiblərdən, həkimlərdən xəbər al.

Nə gözəl yaranıb qamətin bütün,
Şəms ilə qəmərə yetər nisbətini.
Bilmək istəyirsən balın ləzzətini,
Dodaqlardan, o ləblərdən, xəbər al.

Yaz günündə qar əriyir, sel olur,
Səndən ayrı bir gün mənə il olur.
Qurban da oduna yanib kül olur,
Alovlardan, yanan pərdən xəbər al.

BİZƏ

Bir bağça salmışam yüz zəhmətilə,
Yetirə qönçələr, bağ, bostan bizə.
Çəkər imtahana fani dünyanı,
Keçdi hər növbahar, zimistan bizə.

Dost-dostu görəndə üzün bürünür,
Mərd iyid ayağa düşüb sürünür.
Əyyam bəd dolanır, zəmanə dönür,
Qəm tüğyan eyləyir, namusdan bizə.

Mərizəm, möhnətdən olmuşam nasaz,
Yoxdu bir dərd bilən, danışam bir az.
Mən deyim katib ol, sən dəftərə yaz,
Yaraşır nə tərif, nə dastan bizə.

Qurbanam, can desəm olmaz can deyən
Nə dərd anlayan var, nə dərman deyən.
Nə aşkar danışan, nə pünhan deyən,
Yox haray qohumdan, nə dostdan bizə.

1916

DOLANSIN

Var cana təsəlli gözün yaşından,
Pərvanələr yansın nara dolansın.
Gəlsin bir həqiqət, ədalət divan,
Yol açılsın sənətkara, dolansın.

Yükümüz möhnətdir, dağlardan ağır,
Ayaq altda qalıb fükəra-fağır.
Haqdan, ədalətdən bir kömək çağır,
Məzlum ellər tapsın çara, dolansın.

Əyyam bəd gətirib, dolanmaq çətin,
Yetən ola fəryadına millətin.
Yaradan tökməsin xalqın hörmətin,
Çatsın böyük ixtiyara, dolansın.

Enər-qalxar, nərdivanı sənətkar,
Acizə, qullara verər ixtiyar.
Bir gün də açılar, bağlı qapılar,
Mərd sığınsın, düz ilqara dolansın.

Qurban dərd əlindən olub səri-səri,
Ürəyimi sıxır vaxtın xəteri.
Zəmanə üzünü döndərsin bəri,
Ayaqsızlar bu butara dolansın.

DÖNDƏRİB

Bilmirəm nədəndi, arif olanlar,
Niyə üzün bu zamana döndərib?
Düzəlmir nizama, gəlmir mizana,
Yükünü əyibdi, yana döndərib.

Sözüm düzdür, söyləmərəm lafını,
Görün bu fələyin siz insafını.
Elm dəryasının dürr sərrafını,
Dəyirmanda pərişana döndərib.

Günümüz qaranlıq, dönüb zülmətə,
Qurğu-büsata, qalmışıq mata,
Üzünü oğuldan döndərib ata,
Qızıldan meylini ana döndərib.

Görün nə zülm edir bəndə bəndəyə,
Keşişə, mollaya, bax əfəndiyə,
Sənin, mənim demir, atır çəntiyə,
Mayasını haram qana döndərib.

Qurbanam, yer yoxdur danışam geniş,
Səndədi hər bir iş, ey çərxi-gərdiş.
Özün yaxşı axtar, elə bir təftiş,
Şux tərlandı sağsağana döndərib.

KƏSİLDİ

Qasid gəldi, yaxşı məlhəm bağladı,
Bədənim sərasər yara kəsildi.
Düyn qoydu, üstən çarpaz bağladı,
Yandı cismim bütün qara kəsildi.

Bu çərxi-gərdisə baxdım həmişə,
Toxundu könlümə, qırıldı şüşə.
Şan-şan oldu, bağrım çəkildi şişə,
Tikə-tikə, para-para kəsildi.

Gahdan əl tuturdu, gah möhtac idi,
Taleh tərsə döndü, bəxt qıyqacıdı.
Dünyanın ləzzəti, axır acıdı,
Döndü necə zəhrimara kəsildi.

Qurban, uçub könlün olarmı abad?
Gülməz üzüm, olmaz nə xəyalım şad.
Can deyən dostlarım hamı olub yad,
Getdi hörmət, ay fükara kəsildi.

DE NƏ BUYURDUN?

Qasdım ərzimi elədin halı,
Ey ruhi rəvanım de, nə buyurdun?
O yəhudi, bey zalım, Yusif camallı,
Candan əziz canım de, nə buyurdun?

Əncam sitarəli, hilali-qəmər,
Eşqindən ürəyim titrəyib əsər.
Nadir şah hökmlü, səddi-İskəndər,
Xosrovu xaqanım, de, nə buyurdun?

Bir dəqiqəm yüz min il əvəzində,
Ağlaram göz yaşım sil əvəzində.
Qurbanam bir qara qul əvəzində,
Şahım, Süleymanım, de, nə buyurdun?

KASIBLARIN

Ey dövrən, bir ucalt yoxsul olanı,
Bir bax əhvalına dön, kasıbların.
Cibi pulsuz olan çətin dolanır,
Tökülüb əynindən don, kasıbların.

Yığılıb zalımlar əlbir olublar,
Oğrular mahala talan salıblar.
Füqaranı turac kimi yolublar,
Soyurlar belindən gön, kasıbların.

Kimdir yoxsulların üzünə baxan,
Olmaz ölsə əgər yüzünə baxan.
Yoxdur bir eşidən, sözünə baxan,
Artıb dərdi birə on kasıbların.

Ey kani-kəramət, ey haqqın əli,
Çətin iş əncamı səndədir, bəli.
İnsanı qəm, möhnət eyləyib dəli,
Yetiş harayına sən kasıbların.

Qurban xəcalətdir əhli-əyalıdan,
Küsmərəm talehdən, bəxti-iqbalıdan.
Çıxarmı görəsən dərdi-mələldən,
Olarını işıqlı gün kasıbların.

YARAŞMAZ

Yaxşı olar qaymağınan, yağınan,
Nə duz qatmaq, nə şor bala yaraşmaz.
Məhəbbət, aşnalıq, mehribançılıq,
Nə qoyxaya, nə də qala yaraşmaz.

Doğrudur, qocadan cavan yaxşı olur,
Həm əhli dil, həm qanan yaxşı olur.
Bir dərd qanan ilqar, iman yaxşı olur,
Gündə düşmək yüz xəyala yaraşmaz.

Nəzər yetir sən bu çərxi-gərdişə,
Açılar baharda nərgiz, bənövşə.
Arıfsənsə nəzər yetir hər işə,
Zimistana nə gül, lala yaraşmaz.

Nərdivandı gahdan enər, ucalar,
Yük bağlardı bəzircənlər, xocalar.
Cavanlanmaz xilqət hamı qocalar,
Həmişə bərqərar, qala yaraşmaz.

Müşkülü möhnətdən, həm ahı-zardan,
Canım xəstələnib dərdi-azardan,
Qurban qan ağlayır bu intizardan,
Lətif bədən əhli-hala yaraşmaz.

AĞLARAM

Mən yazıq binəva, didəsi pırxun,
Düşəndə sevdiyim yada ağlaram.
Yoxdu bir ədalət, bəd oldu qanun,
Şad olmadım bu dünyada ağlaram.

Yar məni görəndə dedi hərcayı,
Ağladım, ah çəkdim, eylədim vayı,
Uçub tərəc oldu ömrüm sarayı,
Saldım öz canımı oda ağlaram.

Gülüb şad olmadım, çox məlul oldum.
Gah şivən başladım, gah bülbul oldum.
Bir ilqarsız, beyvəfaya qul oldum,
Ömrü verdim getdi bada, ağlaram.

Söyləsəm bu dərdə nə inanarlar,
Ay üzlü gözəllər, o mahtabanlar.
Əlimdən qaçıbdı tülək tərlanlar,
Uçub gedir nə havada, ağlaram.

Şərh edib dərdimi dəftərə yazdım,
Oldum qəm dəlisi, divanə gəzdim.

Kərəm, Məcnun kimi canımı üzdüm,
Yar məni salmadı yada, ağlaram.

Eyş-işrət haram oldu yar, mənə,
Şərbətim olub bir zəhrimar mənə.
Qurban deyir: gəlir namus, ar mənə,
Hanı səlbi mələkzadə, ağlaram.

29.04.1920

YAXŞIDI

Qanana can qurban etmək layıqdır,
Arifə söyləmək, bəli yaxşıdı.
Bu dünyada dad yarımçıq əlindən,
Dərdindən kim olsa halı yaxşıdı.

Barsız bağçalardan kölgəsiz güldən,
Biqeyrət oğuldan, qiymətsiz puldan.
Kərəmsiz ağadan, vəfasız quldan,
Bivec kamallıdan, dəli yaxşıdı.

Sardan tərən olmaz, namərddən aslan.
Mənasız kəlmədən, mətləbsiz dastan.
Qəsəmxor mömindən, ilqarsız dostdan,
Faydasız diridən, ölü yaxşıdı.

Həsir baha getməz, atlas qumaşdan,
Qızıl, yaqut olmaz cövhərsiz daşdan.
Mərifətsiz, bir də naşüur başdan,
Zibilliyin yanğın küllü yaxşıdı.

Qurban, sat sərrafa neçədi bir san,
Çox var dəngə dəyməz, etməsən ehsan.
Ədalətsiz divan, insafsız insan,
Hər kəs bu mətləbi, bili yaxşıdı.

GÖZLƏDİM

Şiddəti-fəlakət, dərdi-vərəmnən,
Yetişmədim bir dərmana gözlədim.
Baxa gözüüm, könlüm ala təsəlli,
Nə gəlmədi bacı, ana gözlədim.

Ayeyi quranda oxunur sübut,
Qoyulub bir qərar aləmə lahuut.
Axır güllü-nəfsi, zai-qətil-murt,
Cümlə-xilqət, durub sana gözlədim.

Növbə gələr əcəl canım içməyə,
Qədərlənib bu fənadan keçməyə.
Çəkdim intizarın bir görüşməyə,
Titrər ürək, bilki-fəna gözlədim.

Coşdum sellər kimi ada salmadın,
Bu qürbət yollara cada salmadın.
Unudub heç bizi yada salmadın,
Gəlmədiniz bu məkana gözlədim.

Qan deyib, qan durub, qan deyənlərin,
Boş oldu anbarı şan deyənlərin,
Yad oldu mehriban can deyənlərin,
Görünmədi, o nişana gözlədim.

Qurbanı dost bilib, üzə gələnlər,
Özü arif olub, mətləb bilənlər.
Şirin söhbət qurub dəmə gələnlər,
Döndü meyli, qeyri yana gözlədim.

1903

MƏN

Füqarə mən, bıçarə mən, yazıq mən,
Bimürvət sən, sitəmkar sən, zalım sən.
Nə müddətə didarına həsrətəm,
Səbəb nədi, soruşmadın halım sən.

Qəddi-dala çin-çin tökülüb kəmənd,
Könlümü elədin, o zülfünə bənd.
Dilin baldı, dodaq qaymaq, məmən qənd,
Nə şirinsən, a qadanı alım sən.

İzzəti-şövkətin, həm abidarın,
Yaquti-gövhərin, dürrü-mirvarım.
Könlüm istəklisi, nuri-didarım,
İqbalım, dövlətim, həm calalım sən.

Həkim cərrahım, təbib-loğmanım,
Bilinməz dərdimə sənsən dərmanım.
Gözümün nurusan, cismidə canım,
Fikrim, zikrim, sözüm, həm xəyalım sən.

Yandırır odlara, alışdır məni,
Görəndə dolandır, sarışdır məni.
Nə olar, bir dindir, danışdır məni,
Qurban quldu, qoy yanında qalım mən.

MÜŞTƏRİ

Baxdın tərəqqisi, bir xoş zamana,
Qarşı gələr, xiridara müştəri.
Xoş səfa gətirdin Yusifin sanı,
Görcək oldum, o didara müştəri.

Yaranmışdı sən tək gözəl can hanı,
Camalını görən candan ovsanı.
Gördüm ağ sinədə bülü bustanı,
Xəstə könlüm oldu nara, müştəri.

Qurban nə müddətədi dolanır xəstə,
Bir busə ver, əvəzində can istə.
Məriz könlüm düşüb olubdu bəstə,
Gərdənində o tağlara müştəri.

ÇAĞIDI

Günün vaxtı keçib, fəsli-xəzandı,
Almanın, heyvanın, narın çağıdı.
Şəhdi-əsal, müsəffadı şərbəti,
Əmməyə ləbinin, narın çağıdı.

Şamama düzülüb bəzənib bağlar,
Baş əyib budaqlar, saralıb tağlar.
Turunc, yemiş, qovun, var solu-sağlar,
Yetişib meyvələr barın çağıdı.

Meylim Məcnun olub, yara həsrətəm,
Xəstəyəm ölürəm, qara həsrətəm.
Nə müddətdi, bu didara həsrətəm,
Sən öləsən, düz ilqarın çağıdı.

Xışmın qəm dəryası, baxışın yazdı,
Qəhrin yay dolusu, lütfün ayazdı.
Qəzəbin zimistan, kərəmin yazdı,
Sinən üstə növbaharın çağıdı.

Görünür mərizə, sədrində dərman,
Sənsən bu bağları bəsləyən bağban.
Bir nar lütf eylə xəstədi Qurban,
Səndə olan ixtiyarın çağıdı.

TƏRLANIN

Təbib, nitqi-dilə, haqdan bir zəvan,
Bax, bu şirin ləhcəsinə tərlanın.
Kəklik qiyqac ötüb, sona yan keçib,
Gəlib ovu, həvəsinə tərlanın.

Muğru oldum, xəstə mətləbə sail,
Afitab hüsnünün bərqinə mail.
Açıl şəhla kimi, naqafil ayıl,
Həsərət qaldım, qız səsinə, tərlanın.

Qurban yaralanmış ahu –səngərbah,
Qəmzəndən qorxuram haqq özü agah.
Gecə-gündüz işim olub fəryad, ah,
Qoy kəs başım sinəsinə tərlanın.

1902

GETDİ

Sevdiyim canıma saldı ataşı,
Elədi dərdimi ziyada, getdi.
Gözəl Sədət sənsən onun yoldaşı,
At minmişdi, yoxsa piyada getdi.

Mənim işim, peşəm, möhnətdi, vaydı,
Firqətin xəncəri sinəmi oydu.
Axırda gör məni nə günə qoydu,
Məni ağlar qoyub dünyada getdi.

Dağılıb Qurbanın qalmayıb huşu,
Qan ağlar didəmin tökülər yaşı.
Uçub pərvaz edib könlümün quşu,
Qalxıb ərş üzünə, havada getdi.

HƏCV VƏ HƏRBƏ ZORBALAR

MÜSƏLMAN

Zimistan dolanır, gec gəlir sabah,
Əyyam getməz belə mürtəd müsəlman.
Bundan sonra gələn, eşidən bilən,
Edər sizə təhniz, töhmət müsəlman.

Qonşular cəmləyib namı aldınız,
Qoç iyidlər intiqamlar aldınız.
Arzuya yetişib, kamlar aldınız,
Ələ düşdü, yaxşı fürsət, müsəlman.

Bir-birinin kəminində durdular,
Fürsət çağı ələ düşüb gördülər,
Qanlar töküb, nə igidlər qırdılar,
Bu binamus, bu biqeyrət müsəlman.

Hansıni söyləyim mən bu qisasın,
Müxtəsərin deyim, sözün xilasın.
Əlsiz zənənlərin soyub libasın,
Kəsdi barmaqların, mürtəd müsəlman.

Çalan, çapan, oğru dolandı gümrəh,
Füqəralar deyir: Allaha pənəh.
İstərəm xudadan bir ədalət şah,
Qurban eylər, hər şikayət müsəlman.

OLDUQ

Eldən çıxan düşər min bir bəlayə,
Bəyənmədik biz ayrımdan say olduq.
Teymurxan bəylərin mərhəmətindən,
Axırda qırxıldıq, yaxşı day olduq.

Deyim əhvalımız olubdu belə,
Bir ədalət divan düşmədi ələ.
Varın bəhrəsindən sivayı hələ,
Verməyinən biz hatəmə tay olduq.

Başımıza gəldi bu da bir işdi,
Qamçı dəydi, zəxmi sinəmdən keçdi.
Sağ olsun yaxşılar, dada yetişdi,
Müsəlman bəyindən belə bay olduq.

Qurban bu möhnətin yaza nə qaldı,
Canım bu möhnətə dözə nə qaldı.
Qış gəlib qurtarmır, yaza nə qaldı,
Köçdən azan qarılara, tay olduq.

OLMUŞAM

Ağdabana getdin yıxdın evimi,
Doymuşam canımdan, bezar olmuşam.
Gündüz axşamadək yol gözləməkdən,
Yel bağlayıb möhkəm azar olmuşam.

Canım bundan belə azar isdəmər,
Bu qışın günündə sən ayazdama.
Hərdən bir nəhrim yeddi gözdəmər,
Ölməyib bu dərdə dözər olmuşam.

Qurtardı burnotum, həm cəfərdarım,
Həsərətindən soldu gül dodaqlarım.
Ana deyib ağlar, oğul-qızlarım,
Dedim: ağlaşmayın nəzər olmuşam.

Dedim: Allah əcəlsə də ver aman,
Heyifəm dünyadan aparma cavan.
Kəsdirmişəm Ceyran öküzü qurban,
Yeni ayaq tutub gəzər olmuşam.

Dörd kəbə toxuyub bu il Şəhrəban,
Bir batman yunum var on ildən qalan.
Get sənə söyləsin, o şair Qurban,
Deyirdi vəsfini yazar olmuşam.

DURMUŞAM

Suvalda, cavabda mail olmaram,
Xof etməyəm, bu meydanda durmuşam.
Birə min əvəzə, qail olmaram,
Bu ilqarda, bu peymanda durmuşam.

Təbim coşub növbaharda sel kimi,
Təlatüm eyləyir dərya-nil kimi.
Höcətdə zəhərəm, həlahil kimi,
Dost üçün əsələm şanda durmuşam.

Məşətəm libasım yan boy tutaram,
Bir don biçib minnətindən qurtaram.
Təzə şair, sənə bir toy tutaram,
Neçə belə imtahanda durmuşam.

Namərddən keçməyəm, nanı unutmam,
Mətləb bilib, dərd qananı unutmam.
Var yanımda bu ziyanı unutmam,
Tiği-tigəm sərt kamanda durmuşam.

Dəymədim mən sizə dostdan keçmədim.
Qohumdan utanıb, dostdan keçmədim.

Şərm etdim, yaxşıdan, pisdən keçmədim,
Məhəttələm bu dastanda durmuşam.

Arif var məclisdə, mətləb qanan var,
Əzəl var, axır var, dürrü-zəban var.
Xuda var, Rəsul var, kitab, quran var,
Qurbanam, cüməli canda durmuşam.

DEYƏR

Sözü bir-birinə tuş gəlməyənlər,
Ustadam, şairi-dastanam-deyər.
Ala qarğa dövr eləsə havada,
Şikarda muş ovlar, tərlanam deyər.

Namus, qeyrət, mərd iyidə qəm vurur,
Həmi ölər, həm öldürər, həm vurur.
Müxənnəslər, yalan deyər, dəm vurur,
Zənən məclisində, mərdanam deyər.

Xəcalət çəkmiyəm, nə utanmıyan,
Fikri-xəyal, dərd oduna yanmıyan.
İşarədən, sözdən mətləb qanmıyan,
Sərraf bazarında qananam deyər.

Bay olmasın hiyləgərlə, yalançı,
Quldur qoçu, zülm eyləyən talançı.
Aralıqda fitnə işə, palançı,
O nahaq aliməm, insanam deyər.

Mərifətsiz, anlamayan ulaqca,
Barı yoxdu, nə bostandı, nə bağça.
Əsası yox, axan sızqa bulaqca,
Coşqun seləm, dərya-ümmanam deyər.

Ustaddan elm öyrən, yüzdə bir danış,
Artıq-əskik demə, düzdə bir danış,
Kəlmə ver, kəlmə al, sözdə bir danış,
Qurban yaxşı mərdə qurbanam deyər.

1925

DAVASI VAR

Könül nə yatıbsan qəflədə oyan,
Tutaşıbsan iki fil davası var.
İki dərya coşub qan köpük atır,
Qovuşub bir-birinə sel davası var.

Murğu ruhum yenə eyləyir dövrən,
Təbim qəhrəmandı, əqli qaytaran.
Ya kövhər gərdandı ya Mazandaran,
Devlə Urusdamın Zal davası var.

Dilim zikr eyləyir deyir ya əli,
Təbim yar söyləyir hey dəli-dəli.
Eşqin ki, sevdası başıma gəli,
Neçə ki, zanburun bal davası var.

Əqlim deyir fayda yoxdu dilbərdən,
Gəl öyrənək vacib məsələlərdən.
Təbim deyir: ölsəm dönməyəm yardan,
Bülbül ilə gülün xar davası var.

Qurban deyir nə mürəkkəb mənadı,
Tey sad kaf sözü ilə zikr olur adı.
Köç ha köç təbilin çalan dünyadı,
Nahaqdan arada dil davası var.

DEYİŞMƏLƏR

QIZLA DEYİŞMƏ

QURBAN:

Səninlə görüşdüm mən qəflətani,
Qəmgin olan, dərd əhlinə kar eylər.
Pünhan mönət, tez öldürər insanı,
Dağıdar qüssəni, dil aşkar eylər.

QIZ:

Mən zəmanə, sən mərd ilə danışmaq,
Hər kəs görsə bizim üçün ar eylər.
Sənə layiqdirmi əhval soruşmaq,
Kim insan oğluna etibar eylər.

QURBAN:

Haqqın min bir adı, dilimdə zikrim,
Gecələr xabımdı, gündüzlər fikrim.
Amandı, əlaman zənanın məkrin,
Doğru yol gedəni günahkar, eylər.

QIZ:

Kimdə bu qəm bir üz görsə eyləyin,
Qoymaz bitə nə mətləbi, dinləyin.
Adətidi, bu gərdişi fələyin,
Bülbül ölər, gül butasın xar eylər.

QURBAN:

Çox igidlər ömrün eylədi fani,
Fikir eylə, gör kimdi tutan dünyanı?
Hökmran İskəndər, Süleyman hanı?
Kim bunun ruhuna behbazar, eylər.

QIZ:

Örtmüşəm qaranı, tutmuşam yası,
Hicran ilə sərf eylərəm xilası.
Fələyin əlində qəm piyaləsi,
Qatıb bal şərbəti zəhrimar eylər.

QURBAN:

Ey məleykə, ərzim eylə sən qəbul,
Hər nakəsə özün qul eyləmə, qul.
Aqibətdə beyvəfadı qız-oğul,
Hərəsi bir qeyri-ixtiyar eylər.

QIZ:

Oyandım qəflətdən, aldım təsəlli,
Bir xudanın sirri bilinməz bəlli.
Ya bir Allah, ya Məhəmməd, ya Əli,
Bir zamanam dilim sizi car eylər.

QURBAN:

Sahibi zülcəlal, ya Kərəm kanı,
Bir gün deyib xəlq eyləyən dünyanı.
Məyusi sərgəndər qoyma Qurbanı,
İzzi ilə yalvarıb, muyu mar eylər.

QIZLA DEYİŞMƏ

QIZ:

Nöqsanı hədyandan düzəl nizama,
Danışma, hərcayı əfsanə, yeri.
Eşidən afərin, dəyər mərhəbə,
Əhsantü, əhsəntü ehsanə, yeri.

QURBAN:

Azalmaz möhübbət, könül yorulmaz,
Yanmaqdan usanmaz pərvanə, yeri.
Simuzər zay olmaz, qiymətdən qalmaz,
Sərraf bazarında dürdanə, yeri.

QIZ:

Təzələmə qoy yaramı qarasın,
Təbib yoxdu məlhəm qoyub sarısın.
Fil, gərgədan çəkə bilməz yarısın,
Mənim dərdim dönüb ümmanə, yeri.

QURBAN:

Yara demə, qəmlə yara məndədi,
Şan-şan ürək, ciyər parə məndədi.
Açıb axtar, gəzib ara, məndədi,
Qəsəm verrəm səni sübhanə, yeri.

QIZ:

Yazılsa bu qüssə olar bir dəftər,
Təhniz elər oxuyanlar, görənlər,
Satılar sərrafa yaquti-əhmər,
Sehranam deyirəm mərdanə, yeri.

QURBAN:

Yanmışam qüssədən, olmuşam kabab,
Yazaram dərdimi bağlaram kitab.
Mənəm qoy sər balınc,
zülfin rəxdı xab,
Sal sinən üstündə Qurbana, yeri.

QIZLA DEYİŞMƏ

MƏNƏM-MƏN

QIZ:

Bülqeyş şəbahət, xilqətdə bəşər,
Hüsnüdə huriyi-qılman mənəm-mən.
İkinci Süleyman mənəm dünyada,
Gözəllərə sərdar-sultan mənəm-mən.

QURBAN:

Ey nəcibə mələk, zadeyi-pəri,
Dərdindən qaməti kaman mənəm-mən.
Yazan göz yaşını qəmli dəftəri,
Alışb eşqinlə yanan mənəm-mən.

QIZ:

Mərifətin mahi oldum hər işdə,
Kamiləm kamalda, kəşfi güzəştə.
Xislətdə, nisbətdə, cinəm-fəriştə?
Zahirim, sadığım, pünhan mənəm-mən.

QURBAN:

Şöleyi camalın, xurşidi-qəmər,
Üstündə nəqş olub nöqtəyi-gövhər.
İtgin düşən vətəninədən dərbədə,
Məcnun sifət, dəli-dövrən mənəm-mən.

QIZ:

Alquşam, ləli-qaş, zər-zivərimdi,
Zülflərim-ziynətim, balu-pərimdi.
Katib bağlar kitab, söz dəftərimdi,
Vəsf olan cahanda dastan mənəm-mən.

QURBAN:

Ayrı düşən mahalınan, elinən,
Həsərət qalan aylarınan, ilinən.
Qəm-vərəmdən bağrı şan-şan dəlinən,
Bala dağıstanlı Qurban mənəm-mən.

1898

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ DEYİŞMƏ

ÇƏKMİYƏ

ƏLƏSGƏR:

İnsan paysız ölə, yazda dirilə,
Zimistanda boran, qarı çəkmiyə.
Günü-gündən işi düşər müşkülə,
Hər kəs namus, qeyrət, arı çəkmiyə.

QURBAN:

Əzəl ibtidada, rəsmi xilqətdə,
İnsan olan dərd, azarı çəkmiyə.
Nə qocalıq, nə ayrılıq, nə möhnət,
Nə dil yanıb ahu-zarı çəkmiyə.

ƏLƏSGƏR:

İnciməyin qoca aşığın yaşından,
Sinəm vaqif olub eşq ataşından.
Bülbül gül yolunda keçər başından,
Əgər gül köksünə xarı çəkməyə.

QURBAN:

Nə top, tufəng, nə qan tökmək atışmaq,
Nə çox zəhmət, nə çox hədər çalışmaq.
Nə hədyan, nə böhtan, yalan danışmaq,
Nə üz-üzdən şərmi-sarı çəkmiyə.

ƏLƏSGƏR:

Eşq ucundan tapdı xatalar məni,
Qul deyə Həbəşdə satalar məni.
Qoyub top ağzına, atalar, məni,
Bəlkə canım bu azarı çəkməyə.

QURBAN:

Əfsanədi artıq dövlət, simu-zər,
Bir misal var: kimqazanıb, kim yeyər.

Nə az, nə çox, dolanasan xoştəhər,
Kişi hambal olub, barı çəkməyə.

ƏLƏSGƏR:

Xəstə könül gəzir bu təmənnada,
Mərdələrin mövlası, sən yetiş dada!
Mərd iyidə ölüm haqdı dünyada,
Yoxsul olub, ahu-zarı çəkməyə.

QURBAN:

Sözlərim məcazi, nəsihət-misal,
Saxlar hansı sərdə cəm olsa kamal.
Halal çalış, halal qazan, halal mal,
Bir kəs sənlə hesabları çəkməyə.

ƏLƏSGƏR:

Ələsgər, əlini üzmə damandan,
İstə mətləbini sahib-zamandan.
Məhəmməd hümməti çıxmaz zindandan,
Ta ki, mövlam zülfüqarı çəkməyə.

QURBAN:

Qurban nadana kifayət olmaz,
İyid olan kəsdə bəd adət olmaz.
Yüz min divan gəlsə ədalət olmaz,
Haqq əliylə nizamları çəkməyə.

QURBAN:

Qurban nadana kifayət olmaz,
İyid olan kəsdə bəd adət olmaz.
Yüz min divan gəlsə ədalət olmaz,
Haqq əliylə nizamları çəkməyə.
Qurbanda bu şeir yeddi bənddir.

İki orta bənd belədir.

Yarın ya gözəli, ya da çirkini,
Hiyləgər yarının nəzakət geni.
O vaxtı lazımdı vermək tərgini,
Bir yar yaran dərdi yarı çəkməyə.

Qul ol bir ustada qalıb yanında,
Qanasan mərifət qalıb yanında.
İnsaf deyil o kəs arif yanında,
İlqarı gözləyib, arı çəkməyə.

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ DEYİŞMƏ

DOLANSIN

ƏLƏSGƏR:

Gərdəninə neçə şahmar dolanıb,
Könül istər o şahmara dolansın.
Ərzim alıb, iltimasım tutmayan,
Məcnun olub, bu dağlara dolansın.

QURBAN:

Var cana təsəlli gözüün yaşından,
Pərvanələr yansın nara dolansın.
Gəlsin bir həqiqət, ədalət divan,
Yol açılsın sənətkara dolansın.

ƏLƏSGƏR:

Bəyənmişəm xəstəyini, halını,
Yaradan bol verib huş-kamalını.
Sən allah gizlətmə məh camalını,
Şöləsinə qoy füqara dolansın.

QURBAN:

Yükümüz möhnətdir, dağlardan ağır,
Ayaq altda qalıb füqara, ağır.
Haqdan, ədalətdən bir kömək çağır,
Məzlum ellər tapsın çara dolansın.

ƏLƏSGƏR:

Bal bahalanıbdı, qırılıb arı,
Yağ satanlar mala saldı azarı.
Min manata qalxdı daraqan darı,
Nə gün çıxsın, nə sitarə dolansın.

QURBAN:

Əyyam bəd gətirib, dolanmaq çətin,
Yetən ola fəryadına millətin.
Yaradan tökməsin xalqın hörmətin,
Çatsın böyük ixtiyara dolansın.

ƏLƏSGƏR:

Dad sənin əlindən çərxi-kəcmədar,
Ürəyimdə min sağalmaz yara var...
Aşıq dəyirmaçı, ağa çarvadar,
Sərraf gəlsin bu bazara dolansın.

QURBAN:

Enər-qalxar, nərdivandı sənətkar,
Acizə, qullara verər ixtiyar.
Bir gündə açılar bağlı qapılar,
Mərd sığınsın, düz ilqara dolansın.

ƏLƏSGƏR:

Zalım cəllad nə giribdi qəsdimə,
Xəbər verin övladıma, dostuma.

Şahlar şahı sayə salsın üstümə,
Ələsgər tək baxdı qara dolansın.

QURBAN:

Qurban dərd əlindən olub səri-səri,
Ürəyim sıxılır vaxtın xəteri,
Zəmanə üzünü döndərsin bəri,
Ayaqsızlar bu butara dolansın.

AŞIQ ƏLƏSGƏRLƏ DEYİŞMƏ

DÜNYADA

ƏLƏSGƏR:

Sirat, sual qabaqdadı, nə damaxdı dünyada,
Kəlmeyi-şəhadət lazımdı ölən vaxtı dünyada.
Tut orucun, qıl namazın, şükr eylə allaha,
Gül olma dünya malına, qalacaxdı dünyada.

QURBAN:

Səadətdə kəskin oldu kimin bəxti dünyada,
Kani səxa nəzər etdi, ya xoşbəxtldi dünyada.

İbadətdən olma qafil, səxavətdən həmçinin,
Əgər olsa əldə varın, olan vaxtı dünyada.

ƏLƏSGƏR:

Yalan deyib, qeybət etmə,
rəhmin gəlsin canına,
Öz-özünə fəxrlənib baxma şövkət-şanına.
Əzrail əlində çəngəl gələcəkdi yanına,
Qəzəbindən gül rəngin solacaqdı dünyada.

QURBAN:

Al qəhrin qüdrətini, unutma, eylə həras,
Fəxrlənib olma məğrur, geyinib əlvən libas.
Həm söhbətədi, həm nəsihət,
həm əldə bir əsas,
Tarac oldu neçələrin tacı-taxtı dünyada.

ƏLƏSGƏR:

Şəyirdlikdə can çürütdüm,
hərgiz ustad olmadım,
Nəfs öldürdüm, düz dolandım,
dostumdan yad olmadım.
Ələsgərəm qan ağladım, öluncə şad olmadım,
Yar sarıdan fələk mənə qara baxdı dünyada.

QURBAN:

Hanı Nəmrud, hanı Şəddat, hanı Firon zülmkar,
Hanı loğmanı-ərəstun qoymaz qala rüzigar.
Hanı İskəndər, Süleyman, olan Sahi ixtiyar,
Kim gəlsə beş gün qonaqdı, ölüm haqdı dünyada.

Qurbanda həmin divani altı bənddir. Son bəndlər belədir.

Fəhlə-kəndli muzdurları, fəqaranı dağlıyan,
Nərdivan var, enər-qalxar, gülər bir gün ağlıyan.
Nakəslərə qardaş deyib, namərdə bel bağlayan,
Əqli kamil demək olmaz, bir axmaqdı dünyada.

Bişumari lənət şeytana, sədhazari-sədhazar,
Xalqın malın alma əldən qoçu quldur, ol kənar,
Bir misal var xain artmaz, ədalət açar bazar,
Güllü aləm şükr eliyər xoşgün çıxdı dünyada.

Məhəngsən seç simuzər, sərrafisan bax sözə,
Kəlmələri şəhdi-vücut, həm nəsihət, həm məzə.
Qurbana haqdan mərhəmət,
sizdən də rəhmət bizə,
Dastan deyib, dəftər yazan hanı yoxdu dünyada.

NÖVRƏS İMANLA DEYİŞMƏ

TAPILMAZ

İMAN:

Qohum, qardaş, hanı dostu-müsaib,
Göndərdim bir namə yara tapılmaz.
Nə müddətədi ağlamaqdı adətim,
Bilinməz dərdimə çara tapılmaz.

QURBAN:

Zəmanə nəinsaf, insan bivəfa,
Doğru olan etibara tapılmaz.
Aldanma dünyaya, aldanma lafa,
Kamil iman, düz ilqara tapılmaz.

İMAN:

Sinəmdə sövdədi deyim əsli-zat,
Yanar əhvalıma güllü-kainat.
Yazdı qələm, kağız, hökm etdi davat,
Bircə nöqtə qələt kara tapılmaz.

QURBAN:

Sərrafsan sözümdən düşmə gümana,
Nəzmi, nəzdi edəllər, üz, üzr-bəhanə.
Əqli-kamalınan çək imtahana,
İnanmırsan, axtar, ara tapılmaz.

İMAN:

Qəza, qədər saldı canıma atəş,
Eylədi hər zaman qəmlərə yoldaş.
Mənim tək gözləri ağlar, qanlı yaş,
Bir sinəsi nə sədpərə tapılmaz.

QURBAN:

Xəlc edən məxluqu, faili-muxtar,
Cismə, nəfsə verib küllü-ixtiyar.
Cəhlidən, cəhdidən dolanar kənar,
Ürəyində nöqtə qara tapılmaz.

İMAN:

Mən eşqin badəsin içdim camidən,
Xəstə könlüm düşdü hər nizamidən.
Qüdrəti həqqidən, lami-namidən,
Belə məzlum aşikara tapılmaz.

QURBAN:

Təmi-tamehidən, təbi-tərazi,
Nizamda bilərsən çoxunan, azı.
Gələr başa hər nə yazılsa yazı,
Təqdirə tədbir yox, çara tapılmaz.

İMAN:

İman çəkə bilməz balə qəmləri,
Çıxmaz xəyalımdan dilim əzbəri.

Bu qəm dəryasına düşəndən bəri,
Çəkən məni bir kənara tapılmaz.

QURBAN:

Qurban, ismidə canımdı qurban,
Arifə-əhli-dil, olsa dərd qanan.
Ürəkdən deyib ox, gözdən axır qan,
Mənim kimi heç fəqara tapılmaz.

1919

BEŞ

(qıfılband)

Beş alim görmüşəm bu gün,
Qələmi beş, mənası beş.
Kəlamından şəkər süzür,
Dəhanı dürdanəli beş.
Ləbi əhmərdən yaranıb,
Göhəri xəzanəli beş.
Onun on min şagirdi var,
Səkkiz yüz zəbanəsi beş.

Libasından danışım,
Bəzənibdi doqquz dona.

Beş alimin yeddi ayağı,
Alimlər fəhm edin buna.
Baş açmaz molla, qazı,
Bir hesab var beş üstündə.
Yetişib səksən milyona,
Yaşları gəlməz hesaba,
Gərdişi zəmanəsi beş.

Qurban, saxla xəyalında,
Xeyli qənimətdi bu söz.
Bahadı arif yanında,
Çünki mərifətdi bu söz.
Təşbehinəm işim yoxdu,
Doğru həqiqətdi bu söz.
Çıxsa sərraf bazarına,
Simuzər qiymətdi bu söz.
Atası bir xilqəti var,
Səbəb nədi anası beş.

TƏCNİSLƏR

AYAĞA DÜRÜST

Ərzi şikayətim var qulluğuna,
Mültəfit ol, deyim ayağa dürüst.
Qərribin qürbətdə dəysən qəlbinə,
Barən gözlərindən ayağa dürüst.

Vəfa edib əsba, ay ara gördüm,
Xəncəl kimi bağrım, a yara gördüm
Qəmdən bu sinəmdə a yara gördüm.
Dərd əlindən düşdüm, ayağa dürüst.

Qurban, qıl namazın, qəzasın indi,
Gör çərxi-dövrünün qəzasın indi.
Yox qohum-qardaşım qıza sin indi,
Çuğlayıb götürə, ay ağa dürüst.

HƏYAYƏ HEY-HEY

(Dodaqdəyməz təcnis)

Şahinə nə qaynaq çalar qarğalar,
Nəzər sal qadında həyayə hey-hey.
Qış qəhr etsə yağar dərin qar qalar,
Yaz gələr, sel axar, həyayə hey-hey.

Adı həzar yekdi təkdi sinasən,
Ərşi, yeri, xəlq elədi sinasən.
Həzər ilə dəyə səngə sinasən,
Gələr sin içində həyayə hey-hey.

Təcnis, təxnis nə kar edər, nə də sər,
Nə alçaqdı, nə adili, nə də sər.
(Qurban) deyər: nə əyləşər, nə də sər,
Nə qərəz, nə çəkər həyayə hey-hey.

Dİ DARƏ MƏNİ

Tərlandı baxışın, gözün can alan,
De çək qaynağına, di darə məni.
Hərdən şölələnir o gül camalın,
Tel deyər, şanəyə di darə məni.

Zülflərin tək olmaz əqrəb, nə də mar,
Çalmaq üçün yoxlayırsan nə damar.
Qaş-qabaqdan qəhr-zəhri, nə damar,
Öldür, qoyma həsrət didarə məni.

Yar, gərdənin ər-ər kimi minalə,
Bülbülə gül neylər olsa min alə,
Bir canım var qəmzən istər minalə,
Qurbanam, çəkdirmə di darə məni.

SİN-SİN

Mənası, ləhcəsi, nə şirin əzəl,
Yanıldar səs çəkər, dal-dala sin-sin.
Dərs alan dərk eylər sinayəsinə,
Dahanda dəndənin dal-dala sin-sin.

Qurban, xəstə dilin nara tez yetir,
Sızıldar, çəkər ah, nara tez yetir.
Xaini səcirə, nara tez yetir,
Hərcayinin sərini daldala sin-sin.

1898

YARADAN MƏNİ

Qaşların alır can, ay gözü tərən,
Zənbur kimi şanda yaradan məni.
Kipriklərin silah, sinəm nişanə,
Gizlə pünhan eylə, yaradan məni.

Qoynundakı nardı biri dalmasa,
Bənzər şamamaya biri dalmasa.
Qonum, qohum, qardaş biri dalmasa,
Sən özün al qanım, yaradan məni.

Qurbanam, yar üzdən nə qalə canım,
Salıbsan qovğaya, nə qalə canım.
Nə yandır atəşə, nə qalə canım,
Nə öldür, bu odlu yaradan məni.

DAL ƏYƏR-ƏYƏR

Diqqətindən nəzər yetir sərasər,
Gələrsə təcnisə, dal əyər-əyər.
Aşiq həsrət qalsa, yara intizar,
Dərdi-hicran qəddin dal əyər-əyər.

Şirin desən şirin gələr yar adı,
Can gedərsə canan təzə yaradı,
Tənə dildən, ciyər təzə yaradı,
Qaytarsa yar-yara, dal əyər-əyər.

İşarəynən qandırarsan qananə,
Nə anlıya, nədən desən qananə.
Ha axıtsa didəsindən qan anə,
Gedən gəlsə geri, dal əyər-əyər.

Qurban sənsiz el ağlıyar, ayyanar,
Eşq ataşın yanar canda, ayyanar,
Xəstə, istər yetişərsə, ayyanar,
Alçalı ağaclar dal əyər-əyər.

1931

GƏTİRDİ

Qələm, sən arifə söylə qanalar,
Baxıb camalına, ay nə gətirdi.
Mən ölsəm dərdindən, kim var qan alar,
Bir əlif, bir bey, nun ay nə gətirdi?

Kim bilir könlümdən ya nə dolandı,
Canım oda yana-yana dolandı.
Dostlarım mən ilə yana dolandı,
İl keçdi, gün gəldi, ay nə gətirdi?

Dağ başını tutub duman, qar ola,
Gərmiş gəzər, fəsil düşər, qarala.
Qurban yazıq ha dəftəri qarala,
Yazmağın dəstinə, ay nə gətirdi.

A NARIN-NARIN

Dil zikr elə, nə şirindir yar adı,
Qayın çinmi gəlir a narın-narın.
Əta qılsa can təzədən yaradı,
Gah yaxır səqərin a a narın-narın.

Nə alidi, nə alçaqdı a qala,
Yar istəyir yar yanında a qala,
Sənginərsə, eşq ataşın a qala,
Yandırırısan yandır, a narın-narın.

Dərdi hicran artar hərdən yar, aşır,
Çin-çin saçın qəddi dala yaraşır.
Tez yetir, sən ağlıyanda yara şir,
Qurbanıdan gizlətmə a narın-narın.

1898

BAX-BAX

Nə müddətli həsrət qaldım didarə,
Gərdiş uzaq saldı, a yara bax-bax.
Çəkmək istər zülflərindən didarə,
Nəinsaf, bimürvət, a yara bax-bax.

Qınamayın məni ellər, obalar,
Tərən itib, sar, yapalaq ovalar.
Qəm qəhr edər, sıxar bağrım, ovalar,
Vurar yaram üstə, a yara bax-bax.

Qurbanın sən dağlayıbsan sinəsin,
Əvvəl gərək yar yarını sinəsin,
Bir daş vurdun, şişə könlüm sinəsin,
İstəyir güldürə, araya bax-bax.

ƏSİR-ƏSİR

Ox kimi sinəmdən keçir qəzadən,
Səməndi sərsəri, aya əsir-əsir.
Sitəmi-zülmündən, cövrü-cəfadan,
Ürəyim titrəyir, ay əsir-əsir.

Əbrü-çəşmim dolub istər ayağa,
Alışdım eşqindən, yandım, ay ağa.
Xəstə canım, sənəm, saldın ayağa.
Elədin zülfünlə, ay əsir-əsir.

Qəm coşur ürəkdən, a daşa desəm,
Ərzimi sirdaşa, adaşa desəm,
Qurbanam, dərdimi a daşa desəm.
Səs çəkib verməzmi, ayə sirə-sirr.

SAQİ MİSAL

Məcazı-məclisə, təri-təcnisə,
Dolandır saqini, ol saqi misal.
Yar dəstində nuş elərəm acısa
Doldur stəkana, olsa, ağını sal.

Arif, üç hərf ismə sayə tez tapar,
Ruhum rəhmində saya tez tapar.
Yaram şəfalanıb saya tez tapar,
Zülfündən üstümə ol saqini, sal.

Beyvəfadı gördüm yarı yandırar,
Yarıb bağrım bütün yarı yandırar.
Eşqin rəhm eləməz yarı yandırar,
Qurbanı öldürsə ol saqini sal.

QAL İNDİ

Könlüm çox istədi yarı göreydi,
Yaraşarmı qoyxa yara, qal indi.
Çəkə bu dərdimi yarı göreydim,
Ölsəm barı sala, yar, a qal indi.

Gör sinəmdə belə yar arı dağlar,
Sızıldar bal deyın yar arı dağlar.
Sən bəslə yar üçün yar arı dağlar,
Səfalı yaylaqlar yara qal indi.

Tifl olan büsatın hər ayəm məni,
Qafeyi-teyi, nə hər ayəm məni.
Gətirmə naleyə, harayəm məni,
Daha sağlığınan, yara qal indi.

Qurban yandı şəmin ayağı imi,
Niyə kəc baxırsan, a yağı kimi.
Siyah zülfün çalıb a yağı kimi,
Ürəkdə yadigar yara qal indi.

SƏN-SƏN

Səhərən şikara çıxan səhraya,
Nə yetiş qəzaya, nə qala sən-sən.
İrast at xədəngin sədri-sərayə,
Nə saxla qəhrindən nə qala sən-sən.

Zəhrin şirindi dağıdan dağı,
Həsərin ayırdı dağıdan-dağı.
Keçirdən sinədən, dağıdan dağı,
Yıxarsan səngisər nə qala sən-sən.

Qurban de taleyin qaralar indi,
Gədikləri kəsə, qar alar indi.
Can yanar eşqindən qaralar indi,
Nə sal atəşlərə, nə qala sən-sən.

A QALAR MƏNİ

Mərizəm, ərz edim dil ağla qana,
Möhübbət ataşa a qalar məni.
Yoldaşım Leylisiz sel ala qanə,
Qınamayın, bəylər, ağlar məni.

Çəkibdi səməndin yara bir də min,
Söhbətin söyləyim yara bir də min,
Vurub o sinəmə yara bir də min.
Dərd üzər canımı, a qalar məni.

Naqə dönməz çəksən gedər, ovsara,
Qəsdim budur şıkar olma ov sara,
Qurban öldür, gəl sərini ov, Sara,
Ölsəm kim dəfn edər, aq qalar məni.

A QALANMASIN

Qəvvəs cumub dəryalara a dalsın,
Nabələd kənarda, a qalanmasın.
Mərd iyidlər çörək versin, adalsın,
Namərdə güvənib aqalanmasın.

Keçib üç yüz otuz ay sənəm indi,
Şölələnib gündə, ay sənəm indi.
Yar desə ləbimdən, ay sən əm indi,
Nə ki, xəstə həsrət, a qalanmasın.

Qurban qüdrət eldə yada saldı yar,
Təbib sənsən aç yaramı saldiyar.
Hər kim səni məndən ayrı saldı yar,
Təbib sənsən aç yaramı saldiyar,

ÇAT HA ÇAT

Nə yatırsan aç didarın, de: hasil,
Əcəl yetdi sənə daha çat ha çat.
Sındı zəncir, gedərgisən nə hasil,
Ha cəhd elə, ha çal çəkic çat ha çat.

Nay nalə edər, haray yetər a daşa,
Ağlar didar, yaşın seltək a daşa.
Kazranlar salarlar rəxtin a daşa,
Dəyər: səngə səs eyləyər çat ha çat.

Nigarillər yetişəndə əyana,
Leysan deyər, sirr işlərin əyana.
Hazar yeki can ləhətdə ay ana,
Qaynayarsan yağ içində çat ha çat.

Qurban, sədaqətlə sən yasin ayə,
Əzəl gərək yar yarını sinayə.
Əzrail ki, əyləşəndə sinayə,
Çəkər çəngəl, solar rənglər çat ha çat.

DİVANILƏR

GEDƏR

Bu cahanda istədiyim mehriban əldən gedər,
Taci-təxti, cahı-cəlal, şövkət-şan əldən gedər.
Bel bağlama bu fənaya, hərgiz etmə etibar,
Bir nəfəsdir, bir qəfəsdir, cismi-can əldən gedər.

Yerə, göyə qərar qoyan, qadiri-sübhani bil,
Hər nakəsə yoldaş olma, yaxşı dostu tanı, bil,
Əyriyə qurulacaq ədalət divanı, bil,
Namərdlərə olmaz onda bir güman, əldən gedər.

Qurban deyər: bəndəsindən bir xaliq üz döndərə,
Qurğusunu yana əyər, çərxini tez döndərə,
Arifə bircə işarə, nə lazım söz döndərə,
Bir nadan mətləb qanınca,
yüz qanan əldən gedər.

1906

MƏRD

Mənim bu müşkül dərdimə kim dözüb
dayana mərd,

Qəvvas kimi qərq olmuşam
dəryayi-ümmana mərd.

Bir kimsənəm yoxdu desin ərzimi cananıma,
Bərbəbir bu dərdimi söyləsin loğmana mərd.

Yar gərək yardan ötrü ah çəkib dad eyləsin,
Mərd gərək meydan içində özünün ad eyləsin.
Saillərə bəxşiş edib, qəmgünü şad eyləsin,
Dost gərəkdi dost yolunda baş verə
mərdanə mərd.

Firqətindən mən olmuşam bir dəli, divani tək,
Həsəratından didələrim yaş tökür leysanı tək.
Qəbul eylə bu gün məni İsmayıl qurbanı tək,
Hazıram yüz şövqilə olmağa qurbana mərd.

Mərdi səndən ayrı salmam, razısan niyaz ilə,
Durmuşam qulluğunda etiramla, avaz ilə.
Mən sənə qurban gəlmişəm, kəs başım almaz ilə,
Qoy desinlər barı verdim canımı canana mərd.

Qüvvətinə əhsən olsun, sən böləndə əntəri,
Zülfüqara bəlkə oldu Cəbrayılın şahpəri.
Sıqtı dildən çağırıram şiri-yəzdən heydəri,
Düldülü mərd, Qəmbəri mərd,
girəndə meydana mərd.

Qurban deyir: yandı ürək qalmayıbdı taqətim,
Sevgilim, çıx aşıkara, eyləyim ziyarətim.
Sən veribsən təbi mənə, halal paydan qismətim,
Tarixlərdə söylənəcək qalacaq nişanə mərd.

DÜNYADA

Səadətdə kəskin oldu kimin baxtı dünyada,
Kani saxa nəzər etdi, ya xoş baxtı dünyada.
İbadətdən olma qafil, səxavətdən, həmçinin,
Əgər olsa əldə varın olan vaxtı dünyada.

Al qəhərin qüdrətini, unutma eylə hərac,
Fəxrilənib olma məğrur, geyinib əlvən libas,
Həm söhbətədi, həm nəsihət, həm əldə bir əsas,
Tarac oldu neçələrin tacı-taxtı dünyada.

Hanı Nəmrud, hanı Şəddat, hanı Firon zülümkar,
Hanı loğmanı-ərəstun qoymaz qala ruzigar.
Hanı İsgəndər, Süleyman olan sahib ixtiyar,
Kim gəlsə beş gün qonaqdı, ölüm haqdı dünyada.

Fəhlə-kəndli muzdurları, fükəranı dağlayan,
Nərdivan var enər-qalxar, gülər bir gün ağlayan.
Nakəslərə qardaş deyib, namərdə bel bağlayan,
Əqli-kamil demək olmaz, bir axmaqdı dünyada.

Bişumari lənət şeytana, sədhazari-sədhazar,
Xalqın malın alma əlindən qoçu quldur, ol kənar.
Bir misal var, xain artmaz, ədalət açar bazar,
Güllü-aləm şükür eliyər xoş gün çıxdı dünyada.

Məhəngsən seç simuzəri, sərrafısan bax sözə,
Kəlmələri şəhdi-zülal, həm nəsihət, həm məzə.
Qurbana haqdan mərhəmət,
sizdən də rəhmət bizə,
Dastan deyib, dəftər yazan hanı yoxdu dünyada.

1917

HEY

Ey könül qafil olma, dur eylə, bir səda hey,
Bülbül kimi fəqan eylə, gəl ahu-fəryada hey.
Sal özünü eşqin oduna pərvanə tək yan barı,
Dudun çıxıb ərz eyləsin ərşi müəllada hey.

Müşküldə qalan igidi qurtarsın dardan Əli,
İmdadıma özün yetiş, ya şahi-Mərdan Əli.
Qurbanın üzüləndə axırı əldən əli,
Şahi-Mərdan, Şiri-Yazdan sən yetiş imdada hey.

EYLƏMƏ

Elminə əl apardım çox cəhdi say-eyləmə,
Bica yerə çəkmə zəhmət, əməyim zay eyləmə.
Aqibət fikr etməmiş dəm vurma köftara hey,
Nəfsiz ziyan edib, sonra da sən ey-vay eyləmə.

Öz sözünlə fəxr eyləyib durma yerindən yenə,
Yaşnaq bəylərini seçmə, həmçin seydilər yenə.
Əvvəl və axır dediyin, aç oxu dəftər yenə,
Doğduğunu al madyança, təzə haray eyləmə.

Həsənə Qəsən demə sən, gözüne yaş endirər,
Pəncəsi kaftan güqandı demə yavaş endirər,
Böyükdü şah dəftərində qubernat baş endirər,
Dəyirmançı dağarcığın anbara tay eyləmə.

Sözlərin arif yanında nə qədər yaz işləməz,
Kəşti-keşti eylər dərya, olsa dayaz işləməz.
Naz olur unas əhlində meydanda naz işləməz,
Naz ilə vermə cavab zəhlənkər nay eyləmə.

Cəhənnəmə istəməsən, yanmağa günah üçün,
Nəqlidir zəmanədə şah güldü bir şah üçün.
Artıq söz açmaq nə lazım dedim bil agah üçün,
Bir də dindirsen açacam söz, qaç bacay eyləmə.

Balu-pərsiz uçmaq olar, bəs dağdan-dağa necə?
Kim dərdi bar gətirdi bostansız tağdan necə?!
Ustadan dərs almayıb kim olur ağdan necə?
Nabələd yol bacarmaz özün rüsvay eyləmə.

Curidə meydan içində ola pürhünər gərək,
Şövq ilə keçə candan ala, verə sər gərək.
Aslan ilə aslan cəng edə, nərə qızmış nər gərək,
Rübasan get, öz karına çox haqqı-say eyləmə.

Bir qədər lovğalanma, hər bədən əl çək, danış,
Laf edib xilafı demə, sözlərin gerçək danış.
Özgə gəlsə nədir karın, Qurban ilə tək danış,
Seyidə, Nəcəf əmiyə, gəlin, haray eyləmə.

DODAQDƏYMƏZ DİVANI

Rahını irast eylə, yeri ərəkandan gəda,
Hərcayıdan kənarda gəz, sən qaç ziyandan gəda.
Sirlər ki, haqq yanında aşıkardı gizlin deyil,
Yazıcılar yazar işin səyilə, sandan gəda.

Siyah xəttin çaldı indi xəcalət çək, ar elə,
Hər yetənə səngi sər at, nə xəlqi zinhar elə.
Haqqın hazar yek adını de, dilində car elə,
Tərk elə xəyalından, nə ataşa yan gəda.

Qurban yek dəryadı, yəqin səni qərq eylər daşa,
Səndə taqət nə hasildi çək əlini, gir daşa.
Ay yazıq hazar eylə, get xanəndə yaşyaşa,
Dilin səni həlak eylər, səhil asandan gəda.

MÜXƏMMƏSLƏR

GÜLDÜNÜZ

Su üstə bir cüt sona,
Əcəb şahəna güldünüz.
Doldurub sənəkləri,
Qoyanda yana, güldünüz.
Dağıldı ağılı-huşum,
Elə məstana güldünüz.
Bilmirsən siz dəlisiz,
Ya mən divanə, güldünüz.

Xudam özü xəlq eyləyib,
Aləm pənəhı qəddini.
Görənlər mail olub,
Sənəm sürəhi qəddini.
Xəlq eyləyib gör nə gözəl,
Kərəm ilahi qəddini.
Saldınız xəyalımı,
Xeyli gümana güldünüz.

Qəzanın qədərinə bax,
Tikana tuman dolaşır.
Bəxt yatıb, iqbal dönəndə,
Bilin hər insan dolaşır.

Gur taleh, bəxtimi gör,
Tumana tikan dolaşır.
Bilmirəm ya tikana,
Ya Qurbana güldünüz?

ÖLDÜRÜR

Arıflər, şövq-əhliyəm,
Məni azarım öldürür.
Sızıldaşır yaralarım,
Var intizarım öldürür.
Alan yoxdu dürr mətahım,
Yoxdur bazarım öldürür.
Ahım asmana dayanıb,
Bu ahı-zarım öldürür.
Yenə bu Ayrım elinə,
Düşüb güzarım öldürür.

Bir dəhanı şəhdi-zülal,
Dili, dodağı qırmızı.
Qızılgülün qönçəsi tək,

Lalə yanağı qırmızı.
Sinəmə düyün qoyubdu,
Çəkibdi dağı qırmızı.
Köçübdü ruh, qalıb bədən,
Sözümün ağı qırmızı.
Sidri-kafri, alın kəfən,
Qazın məzarım öldürür.

Xəlvə eliyən qürdətindən,
Qəddini minarə çəkib.
Qaşlarını qan tökməyə,
Təhrin zülfüqara çəkib.
Kiprikləri bağrım şan-şan,
Edib para-para çəkib.
Gözlərim tökür qanlı yaş,
Ağlar dilim, nara çəkib.
Xəstə canım haldan düşüb,
Yoxdu tutarım öldürür.

Nəfəsi ətri-behişt,
Fəslin növbaharı kimi.
Sürəyyadı gərdən bəndi,
Məmə qüdrət narı kimi.
Dişləri dürrü-sədəf,

Gövhəri, mirvari kimi.
Rəhmi yox, insafı yox,
Tanrı baxtavarı kimi.
Gecə-gündüz əldən alıb,
Səbri-qərarım öldürür.

Nə qədər yovuncudum,
Danışma əfsanə dedi.
Salmışam çoxlarını,
Dərdi bidərmanə dedi.
Olmaz əlac, yoxdu çara,
Getsə yüz loğmana dedi.
Tüfətün eynində gözüm,
Qəhr elə insana dedi.
Ol mələkəlmüti kimi,
Var ixtiyarım öldürür.

Salmışam Məcnun sifət,
Çöllərə divanələri.
Əqlidən zail edib,
Eşq əhli mərdanələri.
Şöleyi eşqim atəşi,
Yandırır pərvanələri.
Piri cahan, candan olub,

Matəm saxlar anaları.
Bir baxışın min can alır,
Budur qərarım öldürür.

Zülflərini nəyə təşbeh,
Edim xudaya bilmirəm.
Abi-ataş, xakilə bad,
Qatıb nə maya bilmirəm.
Nə dil ilə nəzm eliyim,
O boy, simaya bilmirəm.
Oda əlac, bəlkə nədən,
Mən binəvaya bilmirəm.
Qurbana rəhm eləmir,
Zalım yalvarım, öldürür.

AĞARIB

Yoxsa mən qocalmışam,
Xəttim olub çal ağarib.
Bilmirəm bığa nə oolub,
Bax hələ saqqal ağarib.
Əvvəldən dən düşmüşdü,
İndi bütün sal ağarib.
Hardan alım hər sabahlar,
Yaxım buna yal ağarib.

Yığılıb məsləhətə,
Şərmi həya, ar üzümə.
Qalmayıb bir qara tük,
Sən də bax, axtar üzümə.
Ağlamaqdan eynim yaşı,
Sel kimi axtar üzümə.
Bilmirəm qıroy düşüb,
Yoxsa yağıb qar üzümə.
Neçə ki, dağlar başı,
Olub bu misal ağarib.

Xəyalım aş axtarır,
Meylim qəndi, çayı deyir.

Xudanın kərəmindən,
Bol veribdir payı deyir.
Ağ lavaşı, kərə yağı,
Belə haqqı, sayı deyir.
Bimürvət gözələ bax,
Əmi deyir, dayı deyir.
Çəkə bilməm belə dərdi,
Edəm yüz xəyal ağarıb.

Bu çərxi gərdisdə vardı,
Yüz əlli cür oyun, kələ.
Süleymanı yola saldı,
Bu zülmkar çərxi-fələk.
Çox işləri işlədirsən,
Düzü budu olsun gərək.
Neyniyirəm mən gözəli,
Əgər olsun huri-mələk.
Maya-nər meyl eləməz,
Görsə ki, qanqal ağarıb.

Qurban deyər: aman-aman,
Aman beymürvət qocalıq.
Qeyrətə xiləl vurur,
Gətirir töhmət qocalıq.

Bir ayrılıq, bir də ölüm,
Çox artırır dərd qocalıq.
Mərd igidi, şux gözəli,
Edir beyurvad qocalıq.
Zülf dağılın, gözlər batıb,
Versə yüz sığal ağarıb.

BİRƏ

Sənin bu sitəmlərinə,
Kim dözüb dayandı birə.
Zəhmindən başdan-ayağa,
Cəsətim şan-şandı birə,
Libasım əlvən bəzədin,
Laxta-laxta qandı birə.
Nə rəhmin var, nə mürvətin,
Nə demir bu candı birə.

Göyçədə Qayabaşında,
Gözümdən yaşı tökdülər.
Zodda ellərin evində,
Canıma ataş tökdülər,
Yıxdılar həzinin damın,
Üstümə daşı tökdülər.
Yetişəndə Ağdabana,
Cəngi-savaşı tökdülər.
Qoşuna bir xod verdi,
Buyurdu talandı birə.

Istədim yol vermədi,
Qaçam Dağıstana tərəf.
Yol bulam Yaponiyaya,
Ya Firəngistana tərəf.
Alıb ərşə bülənd oldu,
Asmana dayandı birə.

Gecələr qorxusu yox,
Gündüzü pünhandı gəzir.
Əlinə alıb cidasın,
Dolanıb meydanda gəzir.
Yox ona qoruq, qadağa,
Nə deyim hər yanda gəzir.
Bu ləzzət ələ düşməz,
Sürün bir dövrəndi birə.

Kürk onun leşgərgahıdı,
Çıxır papaqda məələ.
Nə deyim yoxdu əlac,
Bu fasiqi, bəd əmələ.
Dişi zəhərlə sulanıb,
Ayağı bənzər çəngələ.
Dinməyin, danışmayın,
Eşidər, amandı birə.

Gecələr sübhə kimi,
Göz açıq matam yuxuda,
Bir dəqiqə möhlət vermir,
Bir saat yatam yuxuda.
Nə qədər cəhd edirəm,
Birini tutam yuxuda.
Quş deyil uçub qaçır,
İblisi şeytandı birə.

Kimisi girir qulağa,
Verir nə zülmü zillləti,
Cəsət ilə bəd rəftardı,
Var zəkərə məhəbbəti,
Bilmirəm ilan cinsidi,
Acıdı, əti, ləzzəti,
Yoxsa o bir bəxtəvərdir,

Olur hər yerdə hörməti.
Müxtəsəri aşnadılar,
Ona mehribandı birə.

Qurban deyər: uşaqların,
Ağladım əhvalına mən.
Açıb əndamlarını,
Baxdıqca hər yanına mən.
Əlindən ərzə yazacam,
Cavanşir divanına mən.
Həkiminə, cərrahına, təbibinə,
Loğmanına mən.
Əlindən ərbab tutacam,
Hələ bu dastandı birə.

GƏLİBSƏN

Səfalar gətirib Sənəm,
Yaylaqlara xoş gəlibsən.
Tərif qılıb, qədəm basıb,
Bu dağlara xoş gəlibsən.
Quba qaz , yaşıl başlı,
Bulaqlara xoş gəlibsən.
Şahin, şahbaz, laçın kimi,
Ovlaqlara xoş gəlibsən,

Dövrə qalxıb havalanıb,
Sən şikara xoş gəlibdən.

Camalının şöləsini,
Hər görən xiyal eyliyr.
Məcnunu salır çöllərə,
Kimini abad eliyir.
Dərdini çəkənlərin,
Qəddin əyib dal eliyir.
Ləblərinin şirəsini,
Zənbur çəkib bal eliyir.
Billur buxağın yaraşır,
Yanaqları xoş gəlibdən.

Gözlərin nə gözəldi,
Qaşların qara göyçəkdi.
Sinə gen, dikdi məmən,
Bənzəyir nara göyçəkdi.
Açılanda yaxan bəndi,
Oxşuyur qara göyçəkdi.
Simada düz, boyda qəşəng,
Baxam aşkara göyçəkdi.
Xoş saatda xəlq olubsan,
Rüzgara xoş gəlibdən.

Xəstələr artar təbib,
Dərdinə dərman almağa.
Sərraf seçər simu-zəri,
Ləli-bədəxşan almağa.
Əqrəb, ilan adam çalar,
Qanlı gəzər qan almağa.
Müjganların səf düzülüb,
Eyni qəsdı can almağa.
Desəm barı rəhm eləmir,
Zülmkara xoş gəlibсэн.

Baxtavardı xoş gün görən,
Dövrən sürən cavan vaxtı.
Geyib, yeyib, ləzzət çəkib,
Hər kimin kəskindi baxtı.
Yaranmış axır öləcək,
Dünyada beş gün qonaqdı.
Zülm odur yarımıyan,
Beynəvalıq qocalıqdı.
Qurban deyər: arif sənsən,
Axtar, ara xoş gəlibсэн.

1910

GÖRÜNÜR

Əqlim təqyir oldu mənim,
Yenə bir canan görünür.
Çəkilib qəddi-qaməti,
Qüdrəti sübhan görünür.
Zənəxdan üstə mirvari,
Xalları mərcan görünür.
Müjganı tiyqi almaz,
Qaşları kaman görünür.
Almağa qəsd eliyir.
Canıma düşman görünür.

Sədirinin üstə xaliq,
Xəlq eliyib şəmsi-şahı.
Ona ziyarət edənin,
Əlbəttə, olmaz günahı.
Baş əyir, səcdə qılır,
Ona dünyalar padşahı.
Mən də əgər üzüm sürtsəm,
Həsretim qalmazdı dahı.
Bildim onun bir qətrəsi,
Min dərdə dərman görünür.

Dolanırdı həsrət gözüüm,
Düşdü canının üzünə.
Gün görsə xəcil olur.
Çəkir niqabın üzünə.
Pərvanə vəş yandı ürək,
Bu eşq ataşın gözüünə.
Yetsə əl ərz elərəm,
O kərəmkanın özünə.
Bu mən, bu sən, xəlq edibsən,
Huriyi-qılman görünür.

Müəşəlsəl zülfü çinlənib,
Tökülübdü dala baxın.
Bənzəyir tərlan toruna,
Gözlərində əla baxın.
Ləbləri təzə qönçə,
Tər şəh düşüb bala baxın.
Buxağında şölə verən,
Düzülübdü xala baxın.
Açılıb cənnət qapısı,,
Nisbəti rizvan görünür.

İnsaf eləyin verməyin,
Pərvanani nar əlinə.

İnsaf deyil ki, yetişə,
Tər qönçə gül xar əlinə.
Tülək-tərlan qan ağlıyar,
Ovu düşsə sar əlinə.
Yoxdu bir rəhm eliyən,
Verə əlim yar əlinə.
Qurbanın canı gedib,
Cəsəti bıqan görünür.

QOYMADI

Mən ölüm sözdən incimə,
Didldə tutar ha qoymadı.
Böhtan, hədyan, nə söz oldu,
Məndə tutar ha qoymadı.
Verdiyin düyə bizim,
Eldə tutar ha qoymadı.
Gecə-gündüz qovlamaqdan,
Yolda tutar ha qoymadı.

Evlərə də saldı talan,
Çöldə tutar ha qoymadı.

Dönübdü əfi ilana,
Eyliyib hər xata qaçır.
Quldurlardan yaman olub,
Görən qalır mata qaçır.
Nə götürsə ağzına,
Salmır qiyamətə qaçır.
Çoxlarına ziyan vurub,
Durub şikayətə qaçır.
Üzümüzə nə deyildi,
Əldə tutar ha qoymadı.

Hələ bir söz var demirəm,
Mətləbi pünhanda qalıb.
Binəçi qızlar, gəlinlər,
Bükülüb yorğanda qalıb.
Neçə nabeləd yol azıb,
Sirri biyabanda qalıb.
Yeyibdi paltarlarını,
Yəni lüt üryanda qalıb.
Bu kəndə harayçı gəlib,
Dalda tutar ha qoymadı.

Bu sövdaolsun mübarək,
Əzəldən nizam aparır.
Köynək, tuman, əl dəsmalı,
Hər səhər, axşam aparır.
Görənlər heyran qalıb,
Ev uçurub, dam aparır.
Xəlpə düşübdü vahimə,
Yuxuda adam aparır.
Dağlar, torba, örkən, çatı,
Salda tutar ha qoymadı.

Bilmirəm ki biz neyniyək,
Belə zülmün balasını.
Müxtəsəri ağlar qoyub,
Çoxlarının xalasını.
Əvvəl gündən istəmədim,
Nə balını, balasını,
Arvadların yahu deyib,
Görəsən ah nalasını.
Qurbanda şərmi-həya,
Çalda tutar ha qoymadı.

FƏLƏK

Əlindən gileyliyəm,
Söylərəm aşkara fələk.
Səndən ayrı deyim kimə,
Yalvara-yalvara fələk.
Məcnunu yar ucundan,
Saldın bu dağlara fələk.
Kərəmi yandırdın oda,
Yetmədi o yara fələk.
Necə dözüüm sinəmdə mən,
Bu qədər dağlara fələk.

Yaratdın ibtidada,
Adamı Havanı deyim.
Rəsm oldu, eşq, məhəbbət,
Yusif-Züleyxanı deyim.
Vərqəni, Şeyx Sənanı,
Neçə Süleymanı deyim.
Artırdı bu möhnəti,
Tutubdur dünyanı deyim.
Şövk əhlini eşq əlindən,
Eylədin avara fələk.

Fərhadı yada salıb,
Gah ağlaram öz canımı.
Dərdi-vərəm, hicranı qəm,
Deşir tənə söz canımı.
Gözəllərin məzəmməti,
Alar olsa, yüz canımı.
Rəhm elə, mürvətə gəl,
Az bu qədər üz canımı.
A sənin də mənim təki,
Saqqalın ağara fələk.

Güllü ixtiyar səndədir,
De, ay zalım neyləmişəm?
De, oğluna zəxmi vurub?
Atanı öldürməmişəm.
Mən də ha sənin təki.
Tifil yetim qoymamışam.
Özünə öz işini gah,
Mən də giley eyləmişəm.
A sənin arvadın ölsün,
Olsun günün qara fələk.

Göz yaşılə bu naməni,
Yaz qələmə, yaz deyirəm.

Bu gün bir gözəl görmüşəm,
Bir də yaranmaz deyirəm.
Onu görüb ayrı düşən,
Ölər sağ olmaz deyirəm.
Axtararam bu dünyada,
Tapılmaz, olmaz deyirəm.
Ürəyim şan-şan elədin,
Oldu para-para fələk.

Nəzmimi çək nizama,
Saf eyləyib sazla qələm.
Mən deyim dərdimi sən,
Yazıb dəftər bağla qələm.
Sızıldaşıb ağ kağıza,
Qan yaş töküüb, ağla qələm.
Arif özü mətləb qanır,
Dərd əhlini dağla qələm.
Heç bilirsən neçələrin,
Saldın ahı-zara fələk.

Çal Qurban yazdı dəftəri,
Göndərdi göy çal Qurbana.
Durmasın, cəhd eləsin,
Yetəndə əhval Qurbana.

Budur iltimasım mənim.
Aslan oğlu, Zal Qurbana.
Mən deyirəm filankəsə,
Çox ver, az ver, al Qurbana.
Gəlməsə, bir ah çekim,
Dönsün tarmara fələk.

BAXIN

Cəmaət diqqətinən,
Qüdrəti Yazdanə baxın.
Əyləşibb taxt üstündə,
Ədalət divanə baxın.
Cəm olub neçə millət,
Hökmü Süleymana baxın.
Gah Səmərqənd kağızı,
Gah bənzəyir qara sinə.
Bərq edib, şölə çekib,
İşiq salıb tara sinə.
Kərəmi oda salıb,
Məcnunu dağlara sinə.
Əsliyə, Leyliyə həm,

Gərdişi dövrana baxın.

Əvvəl gözəllik qələmin,
Yazıbsan o qaşa deyim.
Tərəqqilən, ucal həmi,
Yaşa səni, yaşa deyim.
Düşdüm eşqin bəlasına,
Yanıram atəşə deyim.
Nisbətdə huri-mələk,
Cismidə insana baxın.

Yandırar pilltə kimi,
Ürəyimdən yağı çəkir.
Düyün üstən, düyün qoyub,
Dağ üstündən dağı çəkir.
Bağrımı tikə-tikə,
Doğrayıb bucağı çəkir.
Mən ağlaram boynum büküb,
Zalım nə damağı çəkir.

Həsərət gözümlə baxıb gördü,
Bu qəddi şümşadı gəlir.
Qəmzəli, həm məzəli,
Gəlir, tamaşadı gəlir.

Zühr edib Misri-Yusif,
Ya təzə dünyadı gəlir.
Əqil çaşıb, huş dağılıb,
Sərimə sövdadı gəlir.
Qurbanam, eşq əhliyəm,
Olmuşam divanə, baxın.

1920

İNCİMƏSİN

Sallanıb gələn canana,
Bir sözüm var inciməsin.
Qaşları canlar alana,
Gözü xumar inciməsin.
Könlümün istəklisi,
Nazlı nigar inciməsin.
Qoy gözüüm üstə qədəmin,
Gül ayaqlar inciməsin.
Nə düşmən eşitməsin,
Nə dost aşkar inciməsin.

Hərdən durub qiya baxıb,
Yazıq canım alma gözəl.
Cismimi hicrin oduna,
İnsaf elə salma gözəl.
Sinəmə çəngəlini,
Qəzəblənib çalma gözəl.
Rəhimsiz, nə zülmkar,
Səxavətsiz olma gözəl.
Sözlərimə bəli desən,
Keçib kənar inciməsin.

Olmuşam Məcnun sifət,
Dəli, divanə bəsdimi.
Gəzirəm Kərəm kimi,
Mən yana-yana bəsdimi.
Müjganların ürəyimə,
Vurub nişana bəsdimi.
Batmışam maral misal,
Al qızıl qana bəsdimi.
Gözüm yaşı sel-sel olub,
Daşıb-axır insaf elə.
Sən məni dilxun eylədin,
Dolandırdın qafdan-qafa.
Bu el, oba qınar səni,

Gəl mürvətə, gəl insafa.
Sitəmin şiddət eyləsə,
Canım çıxar inciməsin.

Qurbanı dərdə salıb,
Axır gətirdin sən dilə.
Zalım məni öldürdün sən,
Aləm-aşkar gülə-gülə.
İnsan gərək bu dünyada,
Arif ola, qədir bilə,
Həmdəmi gör, kimlər olur,
Mən nə deyim qızılgülə,
Niyə qonur qönçə çağı,
Üstünə xar inciməsin.

1910

İNSAF ELƏ

Gözəl, səndə bu nə hikmət,
Bu nə damaq, insaf elə.
Gözələrini gözlərimdən,
Etmə iraq, insaf elə.
Şirin dilli mürvətə gəl,
Qaymaq dodaq insaf elə.
Yar, buxağın ağ təzə gül,
Lalə yanaq insaf elə.
Əridi ürəyimdə,
Qalmadı yağ, insaf elə.

Danışır dərdi-dilim,
Yalvara-yalvara canım.
Neyləsin, yoncumasın,
Yazıq bəxti qara canım.
Bülbül kimi fəğan edir,
Gül üstündə xara canım.
Ay can alan, həsrətindən,
Düşüb ahu-zara canım.
Saxla barı qulluğunda,
Bir qul olaq, insaf elə.

Ölürəm yox əlacım,
Nə desən qailəm sənəm.
Eşqindən olub dəli,
Hə ağlı zailəm sənəm.
Lütf elə, qoyma məlul,
Qapında sailəm Sənəm.
Başına dönüm, dolanım,
Hüsnünə mailəm sənəm.
Damənindən kəsmə əlim,
Hatəmsayaq insaf elə.

Mürvətdirmmi gör insafa,
Çəkib ahı-nalə gedim.
Ənkabud tək tellərindən,
Bir can asıb qala gedim.
Qərq olub dəryalara,
Nə fikri-xəyala gedim.
Qurbanam başım alım,
Mən hansı mahala gedim.
Axtara qohum-qardaş,
Edə soraq insaf elə.

1891

BƏNZƏYİR

Ələkbər bəy, bu camalın şah
Süleymana bənzəyir,
Təzə gələn zəmanəyə, gözəl dövrəyə bənzəyir.
Yanıdakı xidmətçilər nə pəhləvanəyə bənzəyir,
Kamalın, fərasətin eyni loğmanəyə bənzəyir.

Nizam ilə qulluqçular bəxdim düzlüb dərdə yana,
Hər biri bir əjdər igid, nisbəti var nə aslanə.
Sərkərdələr səsləyib qeyzilə girsə meydanə,
Məhəbbətdə məhrəbandı,
həm can alana bənzəyir.

Ağacda yoxdu səngəri, gülləyə də dayanmır daş,
Numindən dəm alır, dəhanından saçır atəş,
İldırım tək şaqqıldayır, başlayanda cəngi-savaş,
Ovsun almaz mara dönüb heyyə ilanəyə bənzəyir.

Əbülfət bəy xəzadənənin çoxdu bizə haqqı, sayı,
Teymurxan bəylər içində səxavətdə yoxdu tayı,
Qurur dəzgah, açır süfrə, sirab edir qəndi, çayı,
Əhli səxavətdi kişi, yoxdu bəhanəyə bənzəyir.

Qurban vəsfəylə bu halı yenə bir dastan təzələ,
Təbini cövlənə gətir, nizam ver nəzmi, qəzələ,
Aşıq oldu tərif desin mərəd iydə, şux gözələ,
Təzədən könlüm yenə lap nəcavanəyə bənzəyir.

QƏZƏLLƏR

QƏZƏL

Kərimi sər naqis olan, bir divanə dəli,
Yanmağa eşq oduna, dolanar pərvanə dəli.

Leyli, Leyli deyibsən, Məcnunu-biçarə gəzib,
Rəsmi aşiqlik üçün, qoydu o divanə, dəli.

Tişeyi Fərhada baxın, səngə səsə nalə salıb,
Of Şirin, canı Şirin verdi nə mərdanə dəli.

Kərəmi etdi vərəm, fərqi hicrana yanıb,
Tərgidib öz vətənin, oldu qəribanə dəli.

Yaralı ahuya nisbət cigərim yaralanıb,
Axtarır yarı gözü, dolanı hə yanə dəli.

Yoxdu aramı təsəlli, səbr qərarım kəsilib,
Düşə işim bu qəm, kim desə Qurbana dəli.

1917

BAYATILAR

BAYATILAR

Ağzımı acı qardaş,
Başımın tacı qardaş.
Bir əziz bayram olur,
Görüşsə bacı-qardaş.

Qardaş inan canımı,
Oda yana canımı.
Demişəm görüşəndə,
Sənə qurban canımı.

Tanısan yetər mənəm,
Çox görən xətdər mənəm.
Güləndam gülməz ağlar,
Ondan da betər mənəm.

Gəzərəm hanı qardaş,
Cismimin canı qardaş.
Dərya tək coşu gözüm,
Tökər qan yaşı gözüm.

Əziziyəm həmin işdi,
Həm yoxuş, həm enişdi.

Zülm ərşə dayanmaq,
Ayrılıq həmin işdi.

Kəklük gəzər daşınan,
Qələmə bax qaşınan.
Gör yadıma nə düşdü,
Gözüm dolu yaşınan.

Aşıq sərə nə qaldı,
Zülfün sərə nə qaldı.
Mənki intizar öldüm,
Dövrən sürənə qaldı.

*Məqalə 2012-ci ildə Bakıda Ağdabanlı
Qurbanın 150 illiyi ilə əlaqədar
hazırlanan topluda çap olunmuşdur.*

Yolum düşdü Kəlbəcərə

On doqquzuncu baharı da sənsiz qarşıladığ, ulu Kəlbəcər. O ümidlə ki, qansız-qadasız sənə qovuşa bilək, bir də torpağında şəhid qanları axmaya. Fəqət, nə yazıqlar ki, taledən sənə və bizə ürcəh olan bədxah qonşularımız bizim düşündüyümüz kimi düşünmürlər.

Mən aşiq Kəlbəcərim,
Gəl əkim, gəl becərim.

Qarşımda Murov dağı,
Görünmür Kəlbəcərim.

Bu bayatını illər öncə sənin uğrunda döyüşlərdə şair-döyüşçü Abdulla Qurbaninin dilindən eşitmişdim. İndi on doqquz il tamam oldu həsrətimizə, baxışlarımıza çəpər olan, sipər olan Murova tamaşa etməyimiz. On doqquz il bir gəncin, bir igidin ömrüdür, dünyaya göz açdığı, böyüyüb müstəqil qədəm basdığı bir dövrdür. Sənin qucağından kənarda doğulan övladların indi ali məktəb tələbəsidir, Azərbaycan əsgəridir. Sənə qovuşmağa can atan çox ömürlər yarı yolda qırıldı. İndi o qərrib məzarlarda həsrətimiz kimi böyüyüb, boy atıb, çiçəkləyib.

Yenə də ümidimiz üzülməyib. Ali Baş Komandana və Azərbaycan əsgərinə güvənirik. Sənin torpağından yadların ayağını birdəfəlik kəsməyə nail olacağıq, inşallah. Bu yolda qurban getməyə hər bir övladın kimi biz də hazırıq.

İstəkli oxucular! Marağınıza səbəb olan “Yolum düşdü Kəlbəcəyə” silsilə yazılarımda Gəncə Dövlət Universitetinin Professoru, folklorşünas alim Sədnik Paşa Pirsultanlıyla Kəlbəcərlə, onun saz-söz dünyası ilə bağlı apardığımız söhbətləri

sizlərə təqdim etməkdə məqsədimiz o cənnət məkanı görənlərin yaddaşını təzələmək, qürbətdə dünyaya gələn Kəlbəcər övladlarında bu ulu yurdun mənəvi zənginlikləri barədə təsəvvür yaratmaq, bilgi verməkdir. Və məqsədimizə çatmış olsaq bir mənəvi rahatlıq duymuş kimi olarıq. Bu dəfəki söhbətimiz Kəlbəcərin işğalı gününə təsadüf etdiyindən hər birimizin qəlbi həyəcanla döyünməyə başladı.

Həmsöhbətimiz Sədnik müəllim qəhərləndi, Kəlbəcər itkisinə, hətta, göz yaşlarını da gizlədə bilmədi. Bu kövrək zamanda dilindən qopanları yazıya aldım.

Şəmşirin şəhid məzarı
Doğulduğu torpağın ana bağrında
Yatan övlad behiştə yatır.
Getmə, ay buludlar, dağlara sarı,
Ağlayır dağların yazı-baharı.
Ağlayır dağların quzeydə qarı,
Ağı deyir Keyti, Mehdi dağları.
Ağlayır dağların əsən rüzigarı,
Dağlar arasında tək-tənha qalıb.
Ağlayır Şəmşirin şəhid məzarı,
Ağlayır Şəmşirin behişt məzarı.
Yaralı durnatək yatır Kəlbəcər,
İçin çəkə-çəkə ötüşür illər,
Çığırsır, gəl deyir sonalı göllər.

Sədnik müəllimə bu qədirbilənliyinə görə təşəkkürümü bildirir, soydaşlarımıza isə doğma ocaqlarına qayıdınca səbr diləyirəm. Yadıңызdadırsa, ötən söhbətimizi Kəlbəcər və Göyçə ədəbi mühitinin saz-söz xiridarları, iki dost, iki qardaş Aşıq Ələsgərlə Ağdabanlı Qurbanın Qalaboynu dəyirmanındakı tarixi deyişmələrinə, Göyçə mühiti və Ağdabanlı Qurbanla bağlı söhbətlərə, habelə, Ağdabanlı Qurbanın Sabirsayağı yaradıcılığından nümunələrə həsr etmişdik.

Və bu ədəbi çeşmənin zənginliyini nəzərə alıb, yenidən “Qurban bulağı” məclisi ətrafında söhbətimizi davam etdirməyi vəd etmişdik. Onu da deməyi özümə borc bilirəm ki, Ağdabanlı Qurban və müasirləri haqqında ilk tədqiqatı həmsöhbətim, folklorşünas alim Sədnik Paşa Pirsultanlı yarım əsr öncə aparmışdır. Və onun bu saz-söz dünyası ilə bağlı geniş bilgiyə malik olması beləcə söhbətlərimizin maraqlı alınmasına, davam etməsinə imkan yaradır.

Söz ustanındır. Sədnik müəllim deyir:

-Qurbanın ictimai fikri, bədii söz sənəti bizə onu M.P.Vaqiflə, Q.Zakirlə, S.Şirvani ilə müqayisə etməyə, yanaşı tutmağa, bəzi

şeirlərini isə M.Ə.Sabirin satirik əsərləri ilə müqayisə etməyə imkan verir.

Çox maraqlıdır ki, hər iki sənətkar eyni dövrdə bir-birindən xəbərsiz, M.Ə. Sabir Bakıda, Qurban isə Kəlbəcərin Ağdaban kəndində “Əkinçi” adlı şeir yazmışlar.

Hər iki şeirdə mülkədarla kəndli, zəhmətkeş kütlə ilə istismar dünyası üz-üzə dayanmışdır. Bircə fərq sənətkarların yaradıcılıq üslubundadır. M.Ə.Sabir kəndlilərin vəziyyətini istehza və acı kinayə ilə, Qurban isə ürək yangısı və acı fəryadla təsvir edir.

M.Ə. Sabir yazır:

Söz açma mənə çox çalışıb, az yeməyindən,
Canın becəhənnəm ki, ölürsən, deməyindən.
Mən gözləməyəm buğda çıxar, ver bəbəyindən,
Çəltik də gətir, arpa da. Buğda da, əkinçi,
Yoxsa soyaram lap dərinə adə, əkinçi.

Ağdabanlı Qurban isə yazır:

Hanı, kimdən olur kömək, harayın?
Sənin ellər üçün var haqqı-sayın.
Çox zəhmət çəkirsən, az olur payın,
Özgələrə çatır varın, əkinçi.

Bülbülsən, qışdasan, dayan gözlə yaz,
Qəlbində arzu var, gözündə muraz.
Susasan bir qaşığı su verən olmaz,
Quruyanda dodaqların əkinçi.

Biz hər iki sənətkarın başqa şeirlərində də eyni məsələyə toxunulduğunu görürük. Birinci Dünya müharibəsi illərində Rusiyanın ucqarlarında, o cümlədən Qafqazda hərcimərclik, qaçaq-quldurluq gündən-günə şiddətlənirdi. M.Ə. Sabir bu münasibətlə yazırdı:

Əqrəb kimi neştər gücü var dırnağımızda,
İslam susuz olsa, su yox bardağımızda.
Hər küncdə tülkü yatıb çardağımızda,
Qafqazlıları, yol kəsiriz, kam alırıq biz.

*Qurban isə “Müsəlman” adlı satirik
qoşmasında yazır:*

Zimistan dolanar, tez gələr bahar,
Əyyam getməz belə mürtəd, müsəlman.
Bundan sonra gələn, eşidən, bilən,
Edər sizə təhniz, töhmət, müsəlman.

Qoşunlar cəmləyib, namlar aldınız,
Qoç iyidlər, intiqamlar aldınız.
Arzuya yetişib, kamlar aldınız,
Ələ düşdü yaxşı fürsət müsəlman.

Qurban acınacaqlı bir səhnəni göz qabağına gətirir. O, göstərir ki qaçaqlar bir köçün qabağını kəsir, adamları öldürür, üzüklərini çıxara bilmədikləri üçün qadınların barmaqlarını kəsib götürürlər. Şair quldurlara lənət yağdırır:

Hansını söyləyim mən bu qisasın?!
Müxtəsərin deyim, sözün xülasın.
Ərsiz zənənlərin soyub libasın,
Kəsdi barmaqların namərd müsəlman.

Bu mövzular zamanın özündən doğmuş, realist sənətkarları ideyaca birləşdirmiş, onları eyni nəticəyə gətirib çıxarmışdır.

Birinci dünya müharibəsi dövrü el şairi Ağdabanlı Qurbanın yaradıcılığının ən qızgın çağlarıdır. Bu zaman başqa yerlərdə olduğu kimi Azərbaycanın ucqarlarında da əhalinin vəziyyəti olduqca ağır idi. Bir tərəfdən aclıq, özbaşnalıq, bəy-xan zülmü, o biri tərəfdən çar hökumətinin saldıqı qardaş qırğını əhalini dözülməz bəlalara düşər etmişdi. Belə bir

ağır vəziyyət Qurban kimi humanist bir sənətkara təsir etməyə bilməzdi.

Bir daha cəsarətlə demək olar ki, Qurbanın müasirlərindən olan aşıklardan heç biri öz dövrünü onun qədər real və canlı bir şəkildə qələmə ala bilməmişdir. Birinci dünya müharibəsi illərində əhalinin çəkdiyi məşəqqətlər dolğunluğu ilə Qurban yaradıcılığında əks olunmuşdur. Onun bir sıra qoşmalarında biz bunu aydın görürük. Onun sənəti zamanın və mühitin aynasıdır. Şairin yaşadığı mühit bu sənətdə çox real bir şəkildə əbədiləşir. Məsələn, “Gəldi-getdi” qoşmasında deyir:

Bir dava başladı, düşdü qoyğa-qal,
Şahlar arasında oldu çalha-çal.
Qarıxdı bir-birinə haramnan-halal,
Halal itdi, həm murdar gəldi-getdi.

Xəzan yetdi gülə, bülbüllər ağlar,
Pozuldu bostanlar, üzüldü tağlar.
Bağbanlar əl çəkdi, boş qaldı bağlar,
Töküldü meyvələr, bar gəldi-getdi.

“Gəlir” qoşmasında da şair birinci dünya müharibəsinin törətdiyi yaralardan danışır:

On dördə bir vayna oldu, axdı qan,
Büküldü libaslar, soyuldu yorğan.
Dağda boran qırdı, qurtardı aran,
Yazmağa bu nəzim, bu kamal gəlir.

Sümüklər sərilib, ağartdı dağı,
Yazıram dastana bu qəm, fərağı.
Tapmadıq ölənə bükülə ağı,
Al geyənlər örtüb çul-çuval gəlir.

Ağdabanlı Qurban orijinal bir xalq şairidir. Onun özünəməxsus yaradıcılıq üslubu, söz sənəti vardır. Şair öz əsərlərində yeni ifadə, yeni ahəng axtarır. O, sözün bədii təsvir qüvvəsinə inanan yaxşı bir sənətkardır:

Qəməruz, qadanı bu canım alsın,
Sallanıb gələndə otağa bir-bir.
Diləfruzun şöləsində dolansın,
Olsun pərvanələr sadağa bir-bir.

Gözə qoruq yoxdu, dilə qadağa,
Olum gözlərinə, qurban, sadağa.
Şəhdü-Zülal, bal tökülüb dodağa,
Öpəsən xal düşə yanağa bir, bir.

Günəş də tanıyır o mahtabanı,
Qırmızı gül yanağından utanı.

Öldür, qurtar, həsrət qoyma Qurbanı,
Qohum-qardaş gəlsin sorağa bir-bir.

Qurbanın yaradıcılığında təbiət tərənnümü də mühüm yer tutur. Şair ecazkar təbiətin ağuşunda doğulmuş, yaşa dolmuş, kamala çatmışdır. Şairin doğma kəndi Ağdaban gözəl mənzərəli, axar-baxarlı bir yerdədir. Uca dağlar dörd bir tərəfdən kəndi dövrəyə almışdır. Qurban onu kamala çatdıran bu dağlar haqqında belə demişdir:

Ağcinqıl, Təksöyüd, Ayğır bulağı,
Ağdaş, Urumbasar, Bədirbəy dağı.
İstisu, Dəlidağ, Taxta yaylağı,
Murov, Məndil, neçə dağlar görünür.

“Dağların” adlı qoşmasında şair gözəlliklərə qərq olmuş təbiətin, silsilə dağların xoş çağları ilə yanaşı, qəmini, kədərini də vəsf edir:

Murov, Kəpəz, Ketİ, Dəlidağ, Qoşqar,
Zər-ziba geyinir gələndə bahar.
Yorulmuş səyyadı edəndə aşkar,
Bəzən ayrı salır, yolu dağların.

Fərhad sinəsinə vurub düsəri,
Qəlbi yaralıdı o vaxtdan bəri.
Qurban vəsf eyləyib yazdı dəftəri,
Nəvəlik borcudur ulu dağların.

Burada “Nəvəlik borcudur ulu dağların” misrasının izaha ehtiyacı vardır. Qurban el şairi, babası Miskin Abdala üz tutur. Bu kəlmə ilə onu demək istəyir ki, babalıq borcunu yerinə yetirərək “Dağlar” qoşmasını ilk dəfə Miskin Abdal, bundan sonra atalıq borcu olaraq Müsəmma Miskin, oğulluq borcu olaraq Aşıq Ələsgər, nəvəlik borcu olaraq mən yazıram.

Qurban yaradıcılığında da həqiqətən dağlara bir ictimai münasibət vardır:

Çox şahlar əmr etmiş, o baş əyməmiş,
Nə təslim olmamış, qəlbə dəyməmiş.
Yada satılmamış, pula uymamış,
Ellərə bağlıdır beli dağların.

Qurban ömür yoldaşı olan Səlbiyə 30-a yaxın gəraylı və qoşma həsr etmişdir. Şairin Səlbi haqqında yazdığı “Getmə”, “Keçdi”, “İndən belə”, “Görünməz”, “Qarala məni”, “Çətindi”, “Ağlaram” və başqa şeirlərini

həyəcansız oxumaq çətindir. Şair Səlbinin ölümündən sonra yazdığı “Görünməz ” adlı qoşmanı belə tamamlayır:

Bağban gərək barın qədrini bilə,
Sərvan gərək nərin qədrini bilə.
Zərgər gərək zərin qədrini bilə,
Qurbanın cananı hanı görünməz?

“İtirdim” adlı qoşmasında da Qurban Səlbinin ölümünü kədərlə qeyd edir, ona yanır, heyfslənir:

Qurban kaş öləydi, olunca naşı,
Yolunda qoymadım can ilə başı.
Ağlar gözlərimdən tökərəm yaşı,
Sənin kimi şux tərlanı itirdim.

Qurban ümid etmir ki, bir də Səlbi kimi vəfalı yar tapa:

Qurban gəzir bu diyarı tapılmaz,
Ha dolanı, ha axtarı tapılmaz.
Əvvəlki vəfalı yarı tapılmaz,
Yazma, poz dəftərdən, qarala məni.

Qurban ömrünün sonunda “Qurban və Səlbi” adlı bir nağıl-hekayət yaratmışdır.

İstəkli oxucular! Bu söhbətimizi də burada bitirmək qərarına gəldik. Etiraf edək ki, Ağdabanlı Qurbanın dəniz-ümman yaradıcılığından bu bir damladır. Bu imkanı isə bizə təbii ki, həmsöhbətim, folklorşünas alim Sədnik Paşa Pirsultanlı yaratdı. Hörmətli alimə təşəkkürümü bildirməklə, sizinlə də bu dəfəlik sağollaşıram. Növbəti söhbətimizi “Qurban bulağı” məclisinə, bu məclisin Aşıq Ələsgər, Zodlu Abdulla, Növrəs İmam, Aşıq Bəsti kimi saz-söz nəhəngləri olan üzvlərinin yaradıcılığına həsr edəcəyik. Sizinlə görüşmək ümidilə...

Qələmə aldı Köçəri ORUCOĞLU
“Kəlbəcər harayı” qəzetinin redaktoru.

Sədnik Paşa Pirsultanlının (Paşayev Sədnik Xəlil oğlu)

qısa tərcümeyi-hal

1. Filologiya elmləri doktoru, professor, şair.
2. 1988-ci ilin dekabr ayının 30-da “Əmək veteranı”, 1992-ci ilin may ayının 4-də “Əməkdar Mədəniyyət işçisi”, 2007-ci ilin yanvar ayında “Qabaqcıl Təhsil işçisi”, Türkiyə Cumhuriyyəti Kültür Bakanlığının “Teşəkkür belgesi”-ni almışdır.
3. 20 may 1929-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Daşkəsən rayonunun Qazaxıolçular (Pirsultan) kəndində anadan olub.
4. 1946-cı ildə “Daşkəsən” qəzetində “Zəfər bayramı” adlı ilk şeiri çap olunub.
5. Natamam orta təhsilini Qazaxıolçular kəndində, orta təhsilini Dəstəfur internat məktəbində alıb. 1950-ci ildə H.B.Zərdabi adına Kirovabad Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indiki Gəncə Dövlət Universitetinin) birinci kursuna

qəbul olunub, 1954-cü ildə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsini bitirib.

6. 2004-cü ildən AYB-nin üzvüdür.
7. 1955-ci ildən 1970-ci ilə qədər “Yeni Daşkəsən” (Daşkəsən), “Mübariz” (Goranboy) və “Yenilik” (Kəlbəcər) rayon qəzetlərində redaktor, “Kirovabad kommunisti” qəzetinin məsul katibi işləyib. 1970-ci ilin oktyabr ayında H.B.Zərdabi adına Kirovabad Dövlət Pedaqoji İnstitutuna müsabiqə yolu ilə müəllim qəbul olunub, baş müəllim, dosent vəzifələrində işləyib. Hal-hazırda Gəncə Dövlət Universitetinin professorudur.
8. 1993-cü ildə Ankarada keçirilən “İpək yolu uluslararası xalq ədəbiyyatı simpoziumu”nda və Nevşehirde keçirilən “Hacı Veli Bektaş”i” törənində məruzəçi kimi çıxış edib.
1955-ci ilin iyul ayından “Bilik” cəmiyyətinin, 1960-ci ilin iyun ayından Jurnalistlər Birliyinin, 1989-cu ilin aprel ayından Aşıqlar Birliyinin, 1998-ci ilin oktyabr ayından Azərbaycan Vətən Müharibəsi Veteranlar Birliyinin (fəxri), 2003-cü ilin iyun ayından Yeni

Azərbaycan Partiyasının, 2004-cü ilin aprel ayından Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

9. Almaniya Avropa Türk-İslam Birliyinin dəvəti ilə “Yunis İmrəyə sevgi ili” kutlamalarında məruzəçi kimi çıxış edib, Türkiyədə elmi konfraslarda və simpoziumlarda iştirak edib, İranda yaradıcılıq səfərində olub.
10. 2007-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının Əməkdar müəllimi”, 2009-cu ildə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunub.
11. www.sednikpasapirsultanli.net
12. Ünvan: Gəncə şəhəri, Gəncə Dövlət Universiteti
13. Telefon: 050/ 363-21-00

**Sədnik Paşa Pirsultanlının kitablarının
siyahısı**

1. Lalə. Aşıq Bəsti. Gənclik, Bakı, 1969,
55 səh. 10.000 nüsxə
2. Yaşayan əfsanələr, Gənclik, Bakı, 1973,
78 səh. 4.000 nüsxə
3. Xəstə Qasım. Gənclik, Bakı, 1975, səh 64,
2.200 nüsxə
4. Yurdumuzun əfsanələri. Bakı, 1976, 45
səh. 30.000 nüsxə
5. Nizami və folklor. Bilik, Bakı, 1976, 65
səh. 2.500 nüsxə
6. Yanardağ əfsanələri. Gənclik, Bakı, 1978,
160 səh. 20.000 nüsxə
7. Azərbaycan xalq yaradıcılığının inkişafı
Bilik, Bakı, 1981, 40 səh. 1000 nüsxə
8. Nizami və xalq əfsanələri. Gənclik, Bakı,
1983, 128 səh. 4.000 nüsxə.
9. Bayatılar (toplayanlar: V.Vəliyev,
S.Paşayev). Yazıçı, Bakı, 1985, 200 səh.
40.000 nüsxə.
10. Azərbaycan əfsanələrinin öyrənilməsi.
Bilik, Bakı, 1985, 70 səh, 500 nüsxə.

11. Azərbaycan xalq əfsanələri, Yazıçı, Bakı, 1985, 285 səh, 50.000 nüsxə.

12. Azərbaycan mifoloji mətnləri, Elm, Bakı, 1988, (toplayanlar Sədnik Paşayev, Maqbet Əhmədov, Arif Rəhimov, Arif Acalov), 180 səh, 25.000 nüsxə.

13. Azərbaycan folkloru və aşiq yaradıcılığı (dərs vəsaiti), Azərbaycan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı, Bakı, 1989, 88 səh, 500 nüsxə.

14. Azərbaycan xalq dastanlarının tədrisinə dair (metodik göstəriş), Bakı, 1989, 48 səh, 500 nüsxə.

15. XIX əsr Azərbaycan aşiq yaradıcılığı (dərs vəsaiti), Azərbaycan Dİ-nin nəşriyyatı, Bakı, 1990, 98 səh, 500 nüsxə.

16. Öz səsim (şeirlər), İdeya nəşriyyatı, Gəncə, 1990, 72 səh, 500 nüsxə.

17. Azərbaycan xalq söyləmələri, Yazıçı, Bakı, 1992, 211 səh, 10.000 nüsxə.

18. Pirsultan bulağı (şeirlər), Elm, Bakı, 1994, 110 səh, 1000 nüsxə.

19. İnciçiçəyim (şeirlər), Gəncə, 1996, 100 səh, 500 nüsxə.

20. Karağan Usubun lətifələri, Gəncə, 1997, təkrar nəşr. 2000, 2001, 37 səh, 1000 nüsxə.

21. Xalqın söz mirvariləri, Azərnəşr, 1999, 110 səh, 500 nüsxə.

22. İlahi bir səs (şeirlər), Gəncə, 1999, 110 səh, 500 nüsxə.

23. Unnu Ağcanın lətifələri, Ekologiya nəşriyyatı, Gəncə, 1999, 60 səh, 500 nüsxə.

24. Ağdabanlı şair Qurban, Gənclik, Bakı, 2000, 177 səh, 500 nüsxə.

25. Dabrovol Qasımın lətifələri, «Əsgəroğlu», Gəncə, 2001, 62 səh, 200 nüsxə.

26. Yəhya bəy Dilqəmə el-oba məhəbbəti, Bakı, Agah 2001, 105 səh, 600 nüsxə.

27. Aşıq Bəsti “Bənövşələr” “Əsgəroğlu”, Gəncə, 2001, 80 səh, 300 nüsxə

28. Heca vəznli şeir və mənzum atalar sözləri, Gəncə, Agah, 2001, 110 səh, 200 nüsxə.

29. Heca vəznli tapmacaların inkişafı, Agah nəşriyyatı, Gəncə, 2001, 110 səh, 300 nüsxə.

30. Azərbaycan eposunun əfsanə qaynaqları, Azərnəşr, Bakı, 2002, 102 səh, 500 nüsxə.

31. Qaraxanlı Künə Dəmirin lətifələri, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 51 səh, 200 nüsxə.
32. Qamışlı şair Rüstəm, «Laçın qaya, çal yadıma düşəndə», Gəncə, «Pirsultan», 2002, 80 səh, 300 nüsxə
33. Yuxular olmasaydı, «Pirsultan», 2002, 60 səh, 150 nüsxə.
34. Ozan-Aşıq sənətinin nəzəri məsələləri, Bakı, Ozan, 2002, 208 səh, 250 nüsxə.
35. Ozan-Aşıq yaradıcılığına dair araşdırmalar, I cild, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 203 səh, 150 nüsxə.
36. Ozan-Aşıq yaradıcılığına dair araşdırmalar, II cild, Gəncə, «Pirsultan», 2002, 230 səh, 100 nüsxə.
37. Bir içim nəğmə (şeirlər), Gəncə, «Pirsultan», 2003, 70 səh, 100 nüsxə.
38. Heca vəznli bayatı və qoşma möcüzələri, Gəncə, «Pirsultan», 2003, 80 səh, 100 nüsxə.
39. Gəncəbasar lətifələri, Gəncə, «Agah», 2005, 201 səh, 300 nüsxə.
40. Bir çiçək də Vətəndir, Gəncə, 2005, 127 səh, 200 nüsxə.

41. Əsatirlər, əfsanələr, rəvayətlər (S.P.Pirsultanlı və digər müəlliflər), “Şərq-Qərb”, 2005, 304 səh, 2500 nüsxə.
42. Mir Cəfər Bağirov yaddaşlarda, «Pirsultan», Gəncə, 2005, 80 səh, 100 nüsxə.
43. Eldən-obadan eşitdiklərim, Gəncə, «Agah», 2005, 170 səh, 200 nüsxə.
44. Yıldızdağdan əsən külək, Gəncə, 2006, 100 səh, 200 nüsxə.
45. Azərbaycan folkloruna dair tədqiqlər, Gəncə, 2006, 402 səh, 200 nüsxə.
46. Publisistika və folklor, Gəncə, 2007, 330 səh, 200 nüsxə.
47. Azərbaycan əfsanə və rəvayətlərinin ədəbi abidələrimizlə müqayisəli tədqiqi, Elm, 2007, 310 səh, 500 nüsxə.
48. Pirsultan Pınarı (Şeirlər), «Pirsultan», Gəncə, 2007, 666 səh, 100 nüsxə.
49. Azərbaycan efsane ve rivayetlerinin Edebi Yapıtlarımızda Karşılaştırmalı Açıklaması Bakü 2008, Bilim yayınevi, 310 sayfa, 500 adet
50. Saz nəfəsli şeirlərim, «Pirsultan», Gəncə, 2008, 121 səh, 200 nüsxə.

51. Aşıq Şəmşirin poetik aləminə səyahət, “Təknur”, Bakı, 2008, 295 səh, 500 nüsxə.
52. Azərbaycan türklərinin xalq əfsanələri, Azərnəşr, Bakı, 2009, 427 səh, 200 nüsxə.
53. “Novruz-Qəndab” və digər məhəbbət dastan-larının müqayisəli tədqiqi, Azərnəşr, Bakı, 2009 112 səh, 200 nüsxə.
54. “Aşıq Tifil Əsəd və Aşıq Ağbulaqlı Aqil”, “Pirsultan”, Gəncə, 2009 114 səh, 100 nüsxə.
55. “Qızıl beşik və Ana maral”, “Pirsultan”, Gəncə, 2010, 126 səh, 100 nüsxə.
56. “Lilpar bulağı”, “Pirsultan”, Gəncə, 2010, 120 səh, 100 nüsxə.
57. Altın Beşik ve Anne Geğik. Gence 2010, Pirsultan yayınevi, 130 sayfa, 100 adet
58. Azərbaycan aşığı yaradıcılığına dair araşdırmalar, “Azərnəşr”, Bakı, 2010, 260 səh, 200 nüsxə.
59. Azərbaycan folklorunda gülüş”, Gəncə Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2010, 130 səh. 200 nüsxə
60. “Azərbaycan yazarlar aləmində əfsanə inci ləri”. Bakı, 2010, 360 səh. 200 nüsxə

61 “Azərbaycan aşığı poeziyasında və yazılı poe-

ziyada təcnisin inkişaf tarixi”, Bakı. “Azər nəşr”, 2010, 156 səh, 200 nüsxə

62. Azərbaycan Türklerinin Halk Efsaneleri, Bakü, 2010, Azərneşr yayınevi, 427 sayfa, 200 adet

63. “Xəstə Qasımın ədəbi irsinin tədqiqi”, Bakı, “Azərneşr”, 2011, 250 səh. 200 nüsxə.

64. “XXI əsrdə Azərbaycan folklorundan incələ mələr”. Gəncə Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2010, 130 səh. 200 nüsxə.

65. “Molla Nəsrəddin varislərinin lətifələri”, Gəncə Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2011, 120 səh. 200 nüsxə.

66. Lilpar Çeşmesi (Türk dilinde) Gence 2011, Pirsultan yayınevi, 157 sayfa, 100 adet

67. “Poeziyamızda Sarı Aşığın bayatı zirvəsi”

Azərneşr, 2011, 142 səh. 100 nüsxə

68. “Azərbaycan türklərinin xalq rəvayətləri”. Azərneşr. 2011. 630 səh. 100 nüsxə.

69. “Aşiq Nabat”. Bakı, Azərneşr. 2012.

70. “Azərbaycan ağız ədəbiyyatında təmsil”. Bakı, Azər nəşr. 2012.
71. “Azərbaycan ağız ədəbiyyatında bayatılar” Gəncə 2012 səh. 378
72. “Xoş xatirələrim və ipək duyğularım” Gəncə 2012
73. “Azərbaycan ağız ədəbiyyatında nağıllar” Gəncə 2012
74. “Pirsultan soyları, Pirsultan köyləri” Gəncə-2012.
75. “Azərbaycan aşiq şeirinin sazla əlaqəli inkişaf yolu”, Gəncə, 2013.
76. “Arzu-Qəmbər” dastanının yayılma coğrafiyası və poetikası. Gəncə 2013.

**Sədnik Paşa Pirsultanlıya həsr
olunmuş kitablar**

1. Ələsgər Əlioğlu. "Sədnik Paşanın yaradıcılıq yolu". "Səda", Bakı, 1996. 52 səh. 100 nüsxə
2. Elm və sənət adamları Sədnik Paşa Pirsultanlı haqqında. I hissə "Pirsultan", Gəncə, 2003, 410 səh. 300 nüsxə
3. Seyfəddin Rzasoy. "Azərbaycan folklorşünaslıq tarixi və Sədnik Paşa Pirsultanlı". "Nurlan", Bakı, 2008. 212 səh. 500 nüsxə
4. Qasım Qırxqızlı. "Sədnik Paşa Pirsultanlının bədii yaradıcılığı". "Pirsultan", Gəncə, 2010, 130 səh, 100 nüsxə
5. Şakir Albaliyev. "Sədnik Paşa Pirsultanlı poeziyasına bir baxış". "Pirsultan", Gəncə, 2011, 80 səh, 100 nüsxə
6. Köçəri Cəfərli. "Sədnik Paşa Pirsultanlının təqdimatında: Melodik musiqi çeşməsi və Aşıq Şəmşir". Bakı, "Azərnəşr", 2011, 126 səh, 200 nüsxə
7. Elm və sənət adamları Sədnik Paşa Pirsultanlı haqqında. II hissə Gəncə Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2011, 234 səh. 100 nüsxə
8. Abbas Səmədov. „Filologiya Elmləri doktoru, professor Sədnik Paşa Pirsultanlının Elmi-nəzəri ideyası", Azərnəşr, 2012. 745 səh. 100 nüsxə.
9. Aləməzər Əlizadə. "Şəffaf hörüyün rəfiqələri". Gəncə 2013. 98 səh. 100 nüsxə.

MÜNDƏRİCAT

Ağdabanlı şair Qurban.....3

Gəraylılar

Üstündən.....56

Arasında.....57

Dolana-dolana.....58

Naz elənir.....59

Könlüm.....60

Xanım.....61

Yoxdur.....62

Keçdi.....63

Vurursan.....64

Kimi.....65

Niyə döndü?.....66

Həsret.....68

Ceyran.....69

Kəklik.....70

Kəklik.....71

Var.....72

Halal eylə.....74

Bülbüllərinən.....75

Qoşmalar

Getmə.....	77
Bir-bir.....	78
Al üstən-üstən.....	79
Qoşa-qoşa.....	80
Pəri.....	81
Əvəzində.....	82
Şirin-şirin.....	83
Bürünmə.....	84
Nədəndi?.....	85
Nə deyim?.....	86
Dönə-dönə.....	87
Başına döndüyüm.....	88
Yadıma düşdü.....	89
Buyurdu.....	90
Keçdi.....	91
Dərman yoxdu.....	92
Gəlsin.....	93
Yoxdu, yox.....	94
Gəzirsən.....	95
Olur.....	96
Mənəm, mən.....	97
İndi.....	98
Daldalanmadım.....	99

İndən belə.....	100
Tapılmaz.....	101
Məni.....	102
Mənim.....	103
Üçün.....	104
Axtar bizə.....	105
Məni.....	106
Məni.....	107
Qadan alım.....	108
Dağlar.....	109
Görünməz.....	110
Baxışların.....	111
İspalkoma.....	112
Rüstəm.....	113
Nəinsaf.....	114
Yalvarım.....	116
Görəndə.....	117
Gəzirəm.....	118
Nişanəsi.....	119
Ayrılır.....	120
Sənindi.....	121
Var.....	122
Getməyəm.....	123
Bir də gül.....	124

Gözlərim.....	125
Tamam olsun.....	126
Keçən var.....	127
Görəndə.....	128
Xudahafiz.....	129
Yandırır.....	130
İtirdim.....	131
Ayrıılır.....	132
Gözlərin.....	134
Gələrmə.....	135
Bülbül.....	136
Görünür.....	137
And olsun.....	138
Qızılgül.....	139
Görünməz.....	140
Çiçəklər.....	141
Mənim.....	142
Yaranmış.....	144
Dəlisi.....	145
Halınan.....	146
Baxmadın.....	147
Gedirsən.....	148
Kim olar.....	149
İçində.....	150

Bəsti.....	151
Sinəmin.....	152
Bilməm.....	153
Bu gələn.....	154
Qurban olduğum.....	155
Zülflərin.....	156
Öldüm.....	157
Dağların.....	158
Pünhani-pünhani.....	159
Qayıtma.....	160
Bəndəm.....	161
Əmim qızı.....	162
<i>Ustadnamələr və şikayətnamələr</i>	
Gülərmiş.....	164
Çəkməyə.....	165
Bilginən.....	167
Sarışmaq olmaz.....	168
Vaxtı.....	169
Ayrılanda.....	170
Qurtar.....	171
Gərəkdi.....	173
Bilginən.....	174
Yaxşıdı.....	175
Kəm olar.....	176

Yetişə.....	178
Xəstəni.....	179
Ola.....	180
Yoxsulun.....	181
Yazılmış.....	182
Ürəyim.....	183
Məni.....	184
Zamanımda.....	185
Gözümən.....	186
Yazıq canım.....	187
Gəlir.....	188
Bax-bax.....	190
Dünyada.....	191
Çətindi.....	192
Yerə düşməsin.....	193
Ağlamazmı?.....	195
Olmadı.....	196
Məni.....	197
Dərdimi.....	198
Pozuldu.....	199
Çürüdü.....	200
Qoca könlüm.....	201
Qocalıq.....	202
Haray.....	203

Fələk.....	204
Ağlamaq.....	205
Bilmədin.....	206
Görəndə.....	207
Gəldi-getdi.....	209
Çəkər.....	211
Əkinçi.....	212
Xəbər al.....	213
Bizə.....	214
Dolansın.....	215
Döndərib.....	216
Kəsildi.....	217
De nə buyurdun.....	218
Kasıbların.....	219
Yaraşmaz.....	220
Ağlaram.....	221
Yoxdur.....	222
Yaxşıdı.....	223
Gözlədim.....	224
Mən.....	226
Müştəri.....	227
Çağdı.....	228
Tərmanın.....	229
Getdi.....	230

Həcv və hərbə-zorbalar

Müsəlman.....	232
Olduq.....	233
Olmuşam.....	234
Durmuşam.....	235
Deyər.....	236
Davası var.....	238

Deyişmələr

Qızla deyişmə.....	240
Qızla deyişmə.....	242
Qızla deyişmə.....	244
Aşıq Ələsgərlə deyişmə.....	245
Aşıq Ələsgərlə deyişmə.....	249
Aşıq Ələsgərlə deyişmə.....	251
Növrəs İmanla deyişmə.....	254
Beş.....	256

Təcnislər

Ayağa dürüst.....	259
Həyaya hey-hey.....	260
Di darə məni.....	261
Sin-sin.....	262
Yaradan məni.....	263
Dal əyər-əyər.....	264
Gətirdi.....	265

A narın-narın.....	266
Bax-bax.....	267
Əsir-əsir.....	268
Saqi misal.....	269
Qal indi.....	270
Sən-sən.....	271
A qalar məni.....	272
A qalanmasın.....	273
Çat ha çat.....	274

Divanilər

Gedər.....	276
Mərd.....	277
Dünyada.....	278
Hey.....	280
Eyləmə.....	280
Dodaqdəyməz divanı.....	282

Müxəmməslər

Güldünüz.....	284
Öldürür.....	285
Ağarıb.....	289
Birə.....	291
Gəlibsən.....	294
Görünür.....	297
Qoymadı.....	299

Fələk.....	302
Baxın.....	305
İnciməsin.....	307
İnsaf elə.....	310
Bənzəyir.....	312
Qəzəllər	
Qəzəl.....	314
Bayatılar	
Bayatılar.....	316
Yolum düşdü Kəlcərə.....	318
Sədnik Paşa Pirsultanlının qısa tərcümeyi-halı.....	331
Sədnik Paşa Pirsultanlının kitablarının siyahısı	334
Sədnik Paşa Pirsultanlıya həsr olunmuş kitabların siyahısı.....	342

SƏDNİK PAŞA PİRSULTANLI

KƏPƏZİN KƏKLİYİ,

MARALI GETMƏ

Redaktor: Qəmbər Şəmşiroğlu

Bədii redaktor: Şəfa Vəliyeva

Korrektor: Nəzakət Arıfqızı

Operator və dizayner: İlhamə Alimqızı

Yığılmağa verilmişdir: 25.05.2013.

Çapa imzalanmışdır: 15.06.2013.

Qiyməti müqavilə yolu ilə

Tiraj: 100

